Рөстәм Мингалим

Дәрт чүлмәге

Шигырьләр, поэмалар

Казан
Татарстан китап нәшрияты
2003

УДК 820/89(470)
ББК 84(2Рос=Тат)-5
М50

Мингалим Рөстәм

М50 Дәрт чүлмәге: Шигырьләр, поэмалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2003. – 223 б.

Рөстәм Мингалимнең яңа китабында бүгенге, шулай ук узган еллардагы иҗатыннан туган як табигате, туган халкы һәм аның киләчәккә таба өметле уйлары-адымнары турындагы шигырьләренә үзәк урын бирелгән.

ISBN 5-298-01315-5 © Татарстан китап нәшрияты, 2003

I. Яратам әллә ничек

Кояшлы язда

Иреннәрең –
ал гына да
бал гынадыр?!
Өзелеп тамган сүзләреңә
бал буялган...
...«Сөйләшә дә белмим» дисең –
бусы ялган.
«Син карт» дисең, «абзый» дисең –
чеп-чи ялган.
«Мин шул бик яшь кызый» дисең –
чүтеки ялган.
«Үбешә дә белмим» дисең –
бу да ялган.
«Үбешәсем килми» дисең -
тагын ялган.
«Дәртсез бала булдым» дисең –
ялган, ялган.
Әнә,
күкне үпкәнсең дә –
эзе Кояш булып калган!
«Ялган, абзый, ялган!» дисең,
ялган булыр менә:
мондый язда
дәрт чүлмәге –
тышыннан беленә.

1979-1999

Нарасый

Бер гөнаһсыз нарасый бу –
көне буе сазлы суда!
Балакларын сызганган да
икенче көн бака куды.
...Өченче көн куа бака,
дүртенче көн тагын килде!
Йа Ходаем, ни диярсең?!
Ул бакага гашыйк инде!
Яраткач бер саз бакасын,
су буеннан китә алмас.
Ә гашыйклар бу сүземне
йә аңлар да, йә аңламас.

1972

Ялгыш яраттым

(Шаяру түгел)

«Тиле яшьлек!» – иске әйтем,
тик яшьлеген кичкән һәркем
уза аны яңартып:
мин дә
тиле яшьлегемдә
бер тилене яраттым.
Туң җаннарның боз колагын
эретерлек кызчык ул.
Күкрәгеңә куныпсайрый
тулай торак кошчыгы!
Яз түгел бу, көз дә түгел,
чатнап торган кыш ае.
Сайраштык та саташтык бит,
очты... маржа-тургаем.
Барып кагам бүлмәсен дә,
туңам тәрәз катында.
Уты янмый – йоклаганмы,
иртән генә кайтырмы?
Өмет яна – сары башны
табалырмын шикелле:
сөяп түрем почмагына,
табынырмын шикелле!
Шулай ялгыш яраттым шул,
авызкае – бөрмәле...
Күрәм бермәл ачылганын
мин какмаган бүлмәнең.
Күз шар булды,
өнсез торам –
әйтерсең лә бер карак...
...Ә ишектән елмаючы –
маржалардан маржарак!
Бүлмәсе – җәйләрдән җылы,
йа Раббым, ни оятсы?!

Картлыгымда керә төшкә
тиле яшьлегем юлына
аркылы яткан хатын.
– Таныйсыңмы,
мин исән! – ди, –
кил яныма,
тилемсәм! – ди,
моңландыра, уйландыра,
чукындырып китәр иде,
комачаулый таң ату.

1999

Уйнабрак уйлану

(Өчләм)

I

(Өйләнеп йөргән чакны искә алу)

Нинди икән сездә кызлар,
бездә шундый кызлар бар?!
Үбешергә иренең бирсәң –
суырып,
башыңны йотар...
Шуңа талдай бер билкәйгә
салдым бары кул гына:
– Йотар, йотар, –
дип шикләндем
һәм
нәкъ шулай булды да.

II

(Өйләнгәч тә
матур яшәлгән)

Ике күкрәк –
килә күкрәп,
изү ачам
яшенеңә:
шактый кыска
буем белән,
шактый озын
яшем белән
изү ачам яшенеңә.
Яшеннәрдә,
күкрәүләрдә –
шомланып та
калыр кеше.
Шомланмыйк ла,
шайтан йоклый,

безнең тормыш –
шайтан төше.
Шайтан төше –
безнең Дөнья:
әмма яшәү –
барыбер рәхәт.
Рәхмәт инде
әткәемә,
мине тапкан
әнкәемә!
Яшен тотып
яшәгәнгә –
үземә дә
бик зур рәхмәт!

III

(Шөкер, бүген дә без бергә)

Минем дуслар әйбәт кенә түгел,
әйбәтләрдән-әйбәт ир-атлар.
...Ресторанга дисәм?
Ни бит әле,
өйгә чакырырга исәп бар.
Чакырырга кирәк үзләрен бер,
килгәч күңел шундый карарга.
Шәрә туташ кебек шәрә булмәм
бик ошарга тиеш аларга...
Чакырырга кирәк үзләрен бер,
зур байлыгым – кызым, алтыным.
...Аннан
һәр дусымның хатыныннан
матуррак бит минем хатыным.
Чакырырга кирәк үзләрен бер,
берәр ярты алып һәр дуска.
Шәп закуска алам,
егәр бер дус
акча биреп торса бурычка?!

1995

Ә хәзер без акыллылар

Җитмеш җирдә җитмеш яры!
диделәр... Сөйләделәр...
Шуңа ук җитте микәнни?
Ай-һай, булганбыз җүләр.
Ә хәзер без акыллылар,
әдәпле, йөгәнлеләр.
Йөкләнә безгә зур эшләр,
без юллы, җегәрлеләр.
Сүзебезгә колак салсаң –
яшебез йөзәр сыман.
Җанда моң, иңдә уңыш бар,
инде без көзләр сыман.
Җитдилек чагыла күздән
шаярыйм дигәндә дә...
Мәхәббәт дигән мәңгелек
темага килгәндә дә –
Җитмеш кыз сыйган күңелне
бер хатын биләп тора...
Җитмәсә әле нигәдер
йодрыгын төйнәп тора.
Ярый ла без акыллылар,
юкса әй булмас ниләр?!
...«Көзләрнең дә
язга охшаш
көннәре була!» – диләр.

1980

Сеңелләр

Авылыгызга килдем якты кышта.
Ник, дисезме? Кызлар күрергә...
Абый булып, бераз шагыйрь булып,
«сеңелкәйләр!» дип йөрергә...
Шәһәрдә дә авыл кызлары күп,
егылып уңа шәһәр ул яктан.
Тик авылдан китү белән кызлар
югалта шул нидер, югалта...
Шуңа килдем әле авылыгызга,
авыл матурларын күрергә.
«Матуркайлар, сеңелкәйләр!» дип,
картлач кына булып йөрергә.
Чана эзләреннән, ат күзеннән
үткәнемне килдем карарга...
Кызлар юган кебек авылыгыз,
ак күбектәй таулар кабарган.
Җилләп кибә керләр кер бауларда,
якты кыштан якты – ак керләр.
Безнең гомер соңын яктыртырга
ярый әле сез бар, сеңелләр!

1984

Коегыздан су алдык

Озын юлда сусадым,
су бит, сылу, түләрмен:
итәгеңә тотынган
малаеңны үбәрмен.
...Коегыздан
су алдык,
әйттең ябып капкачын:
– Бала-чага төшмәсен?!
Бала-чага ачмасын?!
Сүзкәйләре бик таныш,
Үзең миңа чит сылу.
Синең болай борчылу –
ул минем дә борчылу.
Җиргә уртак борчу бу,
әйтерсең лә бу бала –
гел очам дип йөгергән
канаты юк дивана:
йә еракта үксп ул,
йә көлә безне кочып.
...Коелар өстен япсак,
елгалар өсте ачык...
Диңгезләр өсте ачык,
океаннар өсте – ачык.

1983

Яратуга хәтле

Бик яратып бардым,
бардым бераз сөйләп.
Бик сагынып бардым,
бардым бераз сөйләп.
«Сөйләмәгез!» диеп
киңәш бирә алам. –
Тормыш әнә шулай
һәм шул килеш кала.
Барсагыз да йөгереп,
минем кебек үтеп.
Барсагыз да очып,
мине күккә үтеп:
яратуга хәтле
ара шундый ерак,
яратырсыз соңрак,
сагынырсыз соңрак.

1984

Яратам әллә ничек...

Яратам шул бу дөньяны,
яратам әллә ничек:
утлар эчеп яратам да
яратам бозлар кичеп.
Илүсәрем, ак канатым,
пар канатым син икән.
Дөнья гаҗәп матур икән,
дөнья гаҗәп киң икән!
Иртәләрем, көннәремә,
төннәремә таң калам:
мин дөньяда ямьсезгә дә
матурым, дип әйтәлам.
Илүсәрем, ак канатым,
пар канатым син икән.
Дөнья гаҗәп матур икән,
дөнья гаҗәп киң икән!
Узмас сыман ачылары –
уза да әллә ничек:
яратам шул бу дөньяны,
каласын белгән өчен.
Илүсәрем, ак канатым,
пар канатым син икән.
Дөнья гаҗәп матур икән,
дөнья гаҗәп киң икән!

1986

Бәхет кирәк бездән соң да

Алда, ерак-ерак төндә,
безне белми торган төндә –
безне белгән ай бар анда –
ай шәүләсе су өстендә.
Басмалары сыгыла да сыгыла,
бу басмада ул кем белән кем икән?
Кем булса да, бу – бәхетле,
кем булса да, бу – бәхетле,
бу бәхетле төн икән!
Алда, ерак-ерак төндә,
гашыйкларга дөнья җитә.
...Безне белгән кырлар аша
сулар китә, сулар китә.
Басмалары суга тия сыгылып,
бу басмада ул кем белән кем икән?
Кем булса да, бу – бәхетле,
кем булса да, бу – бәхетле,
бу бәхетле төн икән!
Алда, ерак-ерак төндә,
бәхет кирәк бездән соң да.
...Безнең гомер эзе сыман,
ай шәүләсе уйный суда.
Басмалары айга тия сыгылып,
бу басмада ул кем белән кем икән?
Кем булса да, бу – бәхетле,
кем булса да, бу – бәхетле,
бу бәхетле төн икән!

1976

Тыныч төн

Тыныч төн бу, җәйге төн бу авылда,
кое тора урам уты алдында.
Җанга ничек тынгы килсен ди хәзер,
җанга ничек тынгы килсен ди хәзер?!
Үсеп җиткән ак күлмәкле кыз бала
чылдыр-чылдыр
су ала.
Йөрәгемдә тау ватарлык көчем бар,
таңда торып юл чыгасы эшем бар.
Ялгыз киту җиңел түгел бит инде,
ялгыз киту җиңел түгел бит инде.
Үсеп җиткән ак күлмәкле кыз бала
чылдыр-чылдыр
су ала.
Тыныч төн бу, җәйге төн бу авылда,
болай сонлап ник инде су алырга?
Алган суы күңел утын сүндермәс,
дәрьялар да күңел утын сүндермәс!
Ак күлмәкле, кара кашлы кыз бала
чылдыр-чылдыр
су ала.

1972

Кызыл чәчәк

Сагынуларда янамын, дип,
Кемгә дә сөйләмәдем...
Мин һаман сине көтәмен,
Мин һаман сөям әле...
Аһ, юлларың минем янга
Килмиләр дә килмиләр.
Сорыйлар бит танышларым,
Нигә килми ул, диләр...
Үтте кышым, сине көтеп,
Җәйләргә кердем инде...
Сиңа гына бирер өчен
Гөлләр үстердем инде...
Су сипсәм дә, ялкын үсте,
Үсте гел кызыл чәчәк.
Синең юллар минем янга
Киләчәк ул, киләчәк.

1971

Елмай әле бер генә

Ниләр булды үзеңә,
ике кара күзеңә?
Мә кульяулык, сөрт яшеңне,
сөйлә серең үземә.
Матурым, гөл генәм,
елмай әле бер генә!
Йөзең түгәрәк кенә,
Үзең – күбәләк кенә.
Керик әле бакчаларга,
йөрик бергәләп кенә.
Матурым, гөл генәм,
елмай әле бер генә?
Гөл биреп юатыйммы,
биримме сабырлыгым?
Буйларыңа туры килми
уйларың авырлыгы...
Матурым, гөл генәм,
елмай әле бер генә?
Акыллым, гөл генәм,
елмай инде бер генә?

1990

Күбәләк аланнары

Җәйләрем, җәй гөлләрем,
түгәрәк аланнарым.
Аккаен урманнарында
күбәләк аланнары.
Уйный әле, белми әле,
күрми күбәләкләрем –
әйлән-бәйлән итеп кенә
югаласы көннәрен:
аланнары аръягында
яшерелгән көзге бар.
Яшерелгән көзге түгел,
алда гомер көзе бар.
Чайпала зәңгәр гөлем,
түгелә алсулары.
Сизәдер сары чәчәкләр
көзләргә баруларын.
Уйный әле, белми әле,
күрми күбәләкләрем –
әйлән-бәйлән итеп кенә
югаласы көннәрен:
аланнары аръягында
яшерелгән көзге бар.
Яшерелгән көзге түгел,
алда гомер көзе бар.
Без дә күбәләк әле,
аланнар күрик әле.
Күбәләкле бу аланнар
төшләргә керер әле.
Уйный әле, белми әле,
күрми күбәләкләрем –
әйлән-бәйлән итеп кенә
югаласы көннәрен:

аланнары аръягында
яшерелгән көзге бар.
Яшерелгән көзге түгел,
алда гомер көзе бар.

1998

Ялгызлар моңы

Ак кар асларында ялгыз куян,
җилләр җиргә төшәп кар сыргач.
Ялгызларга гына юлдаш моң бу,
ялгыз тавыш кирәк бу җырга:
язган безгә ялгыз булырга.
Без җилләргә ялгыз кермәс идек,
туры килде ялгыз калырга.
Ялгыз тавыш кирәк әй бу җырга,
ялгыз тавыш кирәк бу җырга:
язган безгә ялгыз булырга.
Ялгызларга гына юлдаш моң бу,
ялгыз тавыш җитә бу җырга:
безгә язган җирнең өстендә дә,
астында да ялгыз булырга...

...Язган безгә ялгыз булырга.

1994

Үтәли җил

Каршыңда ялгызлык
үтәли җил булды,
җаныңа үтеп җил тузгыды.
Ел сыман тоелган
ул суык төннәрне,
әнкәем, ничекләр уздырдың?
Ничекләр уздырдың,
әнкәем, көннәрне,
җилләрне ничекләр кичтең соң?
Үтәли җилләрдә
көн иткән ялгызны
бик сонлап аңлый шул баласы.
Карыйм да үткәнгә,
үкенеч икән лә:
соңладым, мин дә бик соңладым.
Бүген үз каршыма
үтәли җил килә –
бу җырны мин шунда җырладым.

1997

Бану әби, туганай*...

Йортларында керләре,
тәрәзәләр аша карап кына,
күрә икән кемнәрне?
Бану әби, туганай,
Бану әби, тулган ай –
хәтерли ул кемнәрнедер
каршылаган көннәрен.
Ачык булыр ишеге,
иркен булыр түрләре...
Түрләренә тукталып ул
уйлый икән кемнәрне?
Бану әби, туганай,
Бану әби, тулган ай –
хәтерли ул кемнәрнедер
каршылаган көннәрен.
Турагандыр икмәген,
юкадыр телемнәре...
Телем-телем теленәдер
аның да күңелләре.
Бану әби, туганай,
теленә ул тулган ай –
хәтерли ул кемнәрнедер
каршылаган көннәрен.

1982

---

* «Кунак кызы гел килмәс» комедиясеннән, Марс Макаров көе.

Уздылар

Ташулар еракта тындылар,
уҗымнар көнгә кул суздылар.
Безнең турыда
яшь кызлар сөйләде:
– Җырлап авылдан
уздылар, – диделәр.
Җырлап уздылар.
Уздылар...
Ак йортлар тезелеп калдылар,
күктә чал болытлар туздылар.
Безнең турыда
якташлар сөйләде:
– Җырлап шәһәрдән
уздылар, – диделәр.
Җырлап уздылар.
Уздылар...
Юлларда гомерләр тузалар,
җырларда фикерләр тузмыйлар.
Безнең турыда
кешеләр сөйләрләр:
– Сүзләрен әйтеп
уздылар, – диярләр.
Җырлап дөньядан
уздылар...
Уздылар...

1972

Туган үскән якларда

Туган үскән якларда,
иркәләнеп җилләргә,
уздым бер бала сыман
каенлык арасыннан.
Күзләрең карар сыман
каенлык арасыннан.
Туган үскән якларда,
изү ачып җилләргә,
уздым сулар буеннан,
суда камыш куерган.
Күзләрең карар сыман
камышлык арасыннан.
Туган үскән якларда,
күптән узган чаклардай,
уздым бер бала сыман
арышлык арасыннан.
Күзләрең карар сыман
арышлык арасыннан.
Карамады күзләрең,
тик һаман да без әле
икәү барабыз сыман
каенлык арасыннан...
Арышлык арасыннан.
Камышлык арасыннан.

1983

Чәчәк тулы бал икән

Алып килдем сезгә гөл,
күңелемдә гөл йөртәм.
Касады-су буеннан –
алып килдем яшьлектән.
Гөлләр анда гел чәчәктә,
язлар анда гел чәчәктә,
чәчәк тулы бал икән лә,
анда гына кал икән.
Алып килдем сезгә уй,
күңелемдә уй йөртәм.
Касады-су буеннан –
алып килдем яшьлектән.
Анда көнең чәчәк ата,
төнлә күгең чәчәк ата,
чәчәк тулы бал икән лә,
анда гына кал икән.
Алып килдем сезгә моң,
күңелемдә моң йөртәм,
Касады-су буеннан –
алып килдем яшьлектән.
Анда бар да чәчәк икән,
сөйгән яр да чәчәк икән,
чәчәк тулы бал икән лә,
анда гына кал икән.
Анда гына, анда гына
гомерлеккә кал икән дә,
калып булмау бар икән.

1981

Атланабыз атларга

Без бәләкәй чакларда –
атланабыз атларга.
Төшәбез әй мәтәлеп,
урамнарга, чатларга:
– Ап-па, һоп-па,
без Самара яклары!
Йолдыз белән Дәүләткол*,
Усман, Бакай, Балыклы,
Камышлы һәм башкасы
бездән көлә эч кашып.
Без бәләкәй чакларда –
каласы юк атлардан.
Атланабыз яңадан,
мин дә менәм чаптарга:
– Ап-па, һоп-па,
без Самара яклары!
Йолдыз белән Дәүләткол,
Усман, Бакай, Балыклы,
Камышлы һәм башкасы
юл өстенә басмасын.
Без бәләкәй чакларда –
очабыз әй атларда.
Үзебезнең кырларда,
мин үземнең чаптарда:
– Ап-па, һоп-па,
без Самара яклары!
Йолдыз белән Дәүләткол,
Усман, Бакай, Балыклы,
Камышлы һәм башкасы
карый безгә баш кашып.
– Ап-па, һоп-па,
без Самара яклары!

1995

---

* Автор туган төбәктәге авыллар.

Без җырлаган көйләр

Идел-илдән еракларда йөрдек,
дөньяларны гизеп тойды йөрәк:
безнең якты күңел киңлекләре
зур дөньядан киңрәк.
Ул киңлектә бер кала бар –
узганнар уты Казан.
Ул – гөрләгән бәйрәмнәрнең
кичәге йорты Казан.
Мәйданнарга чыгып сынатмадык,
һаваларга ашып шуны белдек:
безнең күңелләрнең биеклеге
йолдызлардан биек.
Ул киңлектә бер кала бар –
узганнар уты Казан.
Ул – гөрләгән бәйрәмнәрнең
бүгенге йорты Казан.
Яман исем калдырмадык артта,
киткән чакта кайтып Идел-илгә.
Гел чайкалыр еллар хәтерендә
без җырлаган көйләр.
Ул киңлектә бер кала бар –
узганнар уты Казан.
Ул – гөрләгән бәйрәмнәрнең
мәңгелек йорты Казан.

1976

Шәт...

Сүндер утны,
Ялыктым мин
Бүген көн яктысыннан:
Әле һаман кешеләрнең
Күзләре бездә сыман.
Сүндер утны, бүлмәбезгә
Бәреп кара төн тулсын.
Кайсыбыз карт, кайсыбыз яшь –
Күренмәсен, онтылсын!
Сүндер утны, сүзләр генә
Иркәләсен күңелне.
...һәм бу төндә ут сүндергән
Бер без генә түгелдер.
Сүндер утны, сөйләсеннәр,
Сүндерделәр, дисеннәр.
Сөенгәннәр сөенсеннәр,
Көенгәннәр көйсеннәр.
Сүндер утны, яшьлекнең, шәт,
Шигъри аслы шулдыр ул:
«Янганны сүндерә алу
һәм сүнгәнне яндыру».

1971

Онытылып бара идең

И беренче мәхәббәтнең
якты да хәтәр чагы!
Онытылып бара идең,
искә төштең ник тагы?
Еракларда калып яктың,
ара һаман үсте лә...
Инде картлык болытлары
өелә гомерем өстенә.
...Онытылып бара идең
һәм шулай кирәк иде.
Син ярып узган җанымның
ярасы тирән иде...
Тагын кагылдың бит әле
җанымның ярасына –
күкләрнең
күкрәген ярып,
яктырган яшен сыман.

1990

Хәзер

Беләгемдә һаман салкын сәгать, –
Текелдәве каныма ишетелә.
Көнлек гомерем белән ашыга-ашыга,
Эш көнемә хәзер сыя беләм.
Инде эш бетүгә, уйга талып,
Мин башыма җыймыйм кайгыларны, –
Чыбык-чабык бәйләмедәй итеп,
Кичләремдә бәйлим мин аларны:
Яман сүзне, уңышсызлыкларны,
Кысып-кысып, авыр бәйләм итәм;
Төнге караңгыда, берәм-берәм,
Аларны мин тау өстенә илтәм.
Хәтта җиргә салып бәйли алдым
Шат йөземә суккан сөюемне, –
Тау өстенә илттем мин аны да;
Шулай узам хәзер һәр төнемне.
Иртән кояш тауга ал ут сала –
Бар илткәнем янып бетә дөрләп;
Яшәү миңа җиңел булып кала,
Мин елмаеп яңа көнгә керәм.

1973

Болай түгел идем дә бит...

Болай түгел идем дә бит,
Үзгәрдем шул инде мин;
Һәр тар юлны тар димимен,
Һәр киң юлны киң димим.
Болай түгел идем дә шул,
Үзгәрдем бит инде мин;
Һәр ялгызны ялгыз димим,
Һәр парлыны пар димим.
Мин болай түгел идем лә,
Нишләттең мине, дөнья? –
Дөреслекне аңлаттыңмы,
Керттеңме ялгыш юлга?

1972

Гомер язында

Аларның гомер язында,
чәчәктә, нурда чагы...
Аларның әле кечкенә,
шулай ук зур да чагы.
Кисәләр – кием киләшә,
йөрсәләр – йөрүләре.
Күңелләре юри безгә
үтәли күренәдер.
Бераз йөгәнсезләр димме?!
Әйдә, шулай булсыннар.
Язгы суның ярдан чыгып
шауларга да хакы бар.

1971

Йөгереп китсәм...

Тау өстендә тагын кар сулары
башлады ла көмеш җырларын:
Искә төшә үткән бер очрашу,
ак кояшы белән нурланып,
ак кояшы белән нурланып...
Һәрчак миңа елмаерсың кебек
басып торган идең каршымда:
Тау өстендә булган ул очрашу
тау астына киткән ташкындай,
тау астына киткән ташкындай.
Яшьлегеңә хәзер җәй кергәндер,
миңа инде күзләр кул салган.
Килмәссең шул, көтеп торсам да мин,
йөгереп китсәм – сине җиталмам,
йөгереп китсәм – сине җиталмам.

1972

Елаучылар

(Буйсындырылган илләр-халыклар хәленә бер караш)

...Күз яшьләрен яшерергә киңәш итәм,
океан туган Елаучылар күз яшеннән.
Шул океаннан Елаучылар тарафына –
каза төяп, рәт-рәт булып, кораб килгән.
Кораб килгән кәрван-кәрван кайгы төяп,
чын кайгыны Елаучылар шунда күргән:
тавышлары, тормышлары, тарихлары –
су өстендә чүп шикелле йөзеп йөргән.
Киңәш итәм яшерергә күз яшьләрен,
бәлки, кырың бер үләнсез, сусыз калыр.
Яңа чишмә килеп, сезне таш дип белсә,
еламаган Ил икәнне Кояш таныр.

1982

Сорыйлар

– Сакларлык, горурланырлык,
кызыгырлык иде, – дидем.
– Кирәк иде, безнең өчен
ул матурлык иде, – дидем...
– Югалды, югалды! – дидем.
– Нәрсә, нәрсә? – дип сорыйлар.
Ни өчен соң бу кешеләр:
– Кем? – дияргә ашыкмыйлар?

1974

Үзебезне чыгарганбыз истән дә

Йортлар салдык – нык булсын дип уйладык,
Юллар салдык – нык булсын дип уйладык,
Иген иктек – күп булсын дип уйладык, –
Үзебезне чыгарганбыз истән дә.
Шигырь яздык – шәп булсын дип уйладык,
Аш пешердек – сез туйсын дип уйладык,
Гөлләр чәчтек – кыр тулсын дип уйладык, –
Үзебезне чыгарганбыз истән дә.
Атлый тордык – сезгә урын карадык,
Үргә мендек – киңлекләрне барладык;
Гомер тавы түбәсендә аңладык:
Үзебезне чыгарганбыз истән дә.
Мәҗлес җыйдык, чакырып дус-кемнәрне,
Билгелик, дип, бергә булган көннәрне;
Киләчәк өчен, дип, бокал күтәрдек, –
Үзебезне чыгарганбыз истән дә.

1971

Өннәрем һәм төшләрем

Юлым артта, гомер артта,
барсы да узды кебек.
Уйлап шуны, дөрләп куям
ак каен тузы кебек.
Мин бу Җирдә пакь эз генә
калдырыйм, дигән идем.
Сукмады бит санга язмыш
мине һәм татар илен.
Шуңа, бәлки, сансызланып
йөргәннәрем булгандыр.
Болганганым, болгатканым,
керләнгәнем булгандыр.
Пакь эз генә калдырырга
хыялланган җан идем.
Язмышыма кол булсам да,
хыялыма – хан идем!
Шуңа гына, шуннан гына
җирсүләр, җиңүләрем.
Еракларда юлдаш иттем
гел хыялым җилләрен.
Учларыма көлеп яуды
көннәрем-көмешләрем.
Әмма никтер өннәремнән
матур булды төшләрем.

1992

Чарасыз

Ак чәчәккә бәла булды – теле югы,
бәла булды ак чәчәккә – тавышы югы,
йә сөя дип, йә сөйми дип алдан әйтсә,
йолкымаслар иде аның нәфис чугын:
көче булмау – ак чәчәккә бәла булды,
ак чәчәккә бәла булды – булмау кулы.
Чәчәк булу – бәла булды ак чәчәккә,
һәм юк аның бу бәладән чыгар юлы.

1973

Горур бәхетем

– Акчам бетә, бәхетсезлек! – дисәм мин,
– Ярым китә, бәхетсезлек! – дисәм мин,
– Яшьлек үтә, бәхетсезлек! – дисәм мин,
оятыннан бәхетем йөзе кызарыр.
Җиңел генә: «Мин бәхетсез!» – димәм мин,
күк барында башым түбән имәм мин,
торалмасам гына шушы сүземдә –
горур бәхетем янымнан китеп барыр.

1972

Син акыллы

Без сөйләштек:
син акыллы,
күп белгән-йөргән кебек.
Хәтта син минем акылның
офыгын күргән кебек.
...Үзеңчә кара син миңа,
син үзеңчә уйла да...
Офык артында берни дә
булмас диеп уйлама?!

1974

Сары көз

И сары көз!
Талларымны,
тауларымны тарадың.
Сары сөрән салып бүген
тәрәзәмнән карадың.
Әй сарысың, бигрәк сары:
хәлем шулдыр, күрәсең.
Дусларымның хәле хәзер
шулай була күрмәсен.
Ышандыр, көз,
син бу елда
мине генә,
бүген генә
бу хәлемдә күрәсең?!

1997

Гел

Җитдиләр янына барсам,
шаяннар җитми кебек.
Шаяннар янына барсам,
җитдиләр җитми кебек.
Яшәүнең кайсыдыр ягы
гел мине читли кебек.

1971

Быелгы кыш

Үрелеп кенә Үргә* ак юл менә,
күптән киткән идем шул юлдан.
Читтә каршыладым картлыгымны,
шуңа күнеп яшим быел да...
Онытыла язган Үр һәм ак юл,
оныттыра икән бу тормыш?!
Быелгы кыш – миңа таныш түгел,
мин белмәгән сәер-якты кыш!
Мондый кышны әллә күрдемме бер,
килгәнме ул минем яшьлектән?
Үз хәлемне аңлый алмыйм быел,
аңлый алмыйм әле ничек тә...
Һаман чыгып карыйм, кышны карыйм:
офыккача якты тирә-юнь.
Кар кырлары аша йөзеп бара
яшьлегемә таба йөрәгем...
Ак каз барса шулай, таныр идем,
йөрәк димәс идем ялгыш та.
...Туган якта кабер эчләре дә
яктыргандыр сыман бу кышта.

1997

---

* Авылдан китүче олы юлның башлангыч бер өлешен Үр йә Пүләй үре дип атый идек.

Шигырь генә...

Үзем теләп алдым шундый һөнәр,
хәзер дәрвиш кебек көн-төн барам.
– Шигырь генә миндә, кемгә кирәк?
Шигырь бирәм! – дип, мин хәбәр салам.
...Барган саен, сизеп, сөенәм әле:
барына да шигырь кирәк бугай.
Төннәрендә җиде ят җирләрнең
Качак якташ кешем килеп чыга:
– Тавышыңны танып килдем, – ди ул.
– Шигырь генә миндә, шигырь бирәм!
Ул шигырьгә карап өен таба,
өй каршыннан аккан Иделен күрә...
...Ерактан ук таныйм күңелләрне,
һәр күңелгә бирер шигырем бар.
Шигырь генә сузам юл сөйгәнгә –
каршысына тезелә тимер юллар.
Мин кыюлык итеп шигырь бирәм
Үзем шикелләрәк кыюсызга.
Кыш уртасы була – гашыйкларга
умырзая итеп шигырь сузам.
Көмеш язга чыгам, җәйгә җитәм,
кунак булып керәм ятлар өенә.
Яхшы кеше миңа урын бирер,
– Шигырь генә миндә, шигырь генә!
– Шигырь генә икән, и мескен, – дип,
яман кеше көлеп каршы ала.
...Мин аның да яман куенына,
салкын елан итеп, шигырь салам.

1973

Җизле йөгән, җирән атың...

Җизле йөгән, җирән атың,
үз татарың – авылда.
Инде алар синнән ерак,
син калада, син монда.
...Әллә татар каласы бу,
әллә урыс каласы? –
Казан тирән, Казан зур ул,
барасы да барасы...
Очрый калсаң бер татарга,
алдан укы иманың.
Йә Иванга тарса юлың –
иманы юк Иванның.
...Бу хәлеңнән сине Алла
коткарыр да шикелле.
Ул коткарыр шикелле дә,
котылуың – икеле.
Уйлыйсың гел яз качарга,
җәең тота, кышта – соң.
Әле кая хәтлерәк тә
ни рәвешле качасың? –
Юк машинаң,
булмас атың,
аның арба-чанасы,
калдың менә Казаннарда,
ах, ананның баласы!..
Җизле йөгән, җирән атың
булса бүген кулыңда –
минем сыман
шигырь язып
йөрмәс идең син монда.

1995

Түгәрәк күл генә...*

Үзәннәрдә якты көннәр күрдек,
көннәреннән, көннәреннән якты ла күл күрдек.
Көннәреннән, көннәреннән якты ла күл күрдек.
Түгәрәк күл генә –
үрдәк өчен юл гына.
Юлың булса янәшәмдә,
кулларыңа кул гынам.
Күлләр күзе иде ике үрдәк,
күлләр күзе, күлләр күзе икән лә пар үрдәк.
Күлләр күзе, күлләр күзе икән лә пар үрдәк.
Түгәрәк күл генә –
үрдәк өчен юл гына.
Юлың булса янәшәмдә,
кулларыңа кул гынам.
Хәл алырга ярга ятар чал көз,
күл өстенә, күл өстенә генә лә боз ятар.
Күл өстенә, күл өстенә генә лә боз ятар.
Түгәрәк күл генә –
үрдәк өчен юл гына.
Юлың булса янәшәмдә,
кулларыңа кул гынам.
Китәме үрдәге,
саргая су камышы?!
Камышларга җил киселә,
җанга үтә тавышы...

1982

---

* "Кунак кызы гел килмәс" комедиясеннән, Марс Макаров көе.

Иртә

Төн эчендә бу җирләрдә,
Бу тормышта ни булмас?!
Офыктан баш сузып карый
Дөньяга кызыл Кояш.
...Идел буе талларыннан
Суга яфрак коела...
Ярга килеп сары көймә
Яфрак кебек сыена...
Комлы җирләр – кичәгедәй,
Кисешә шул ук юллар;
Таулар исән, шәһәрләр сау,
Төркем-төркем авыллар.
Гүя төнлә бу дөньяда
Кыен хәлләр булмаган;
Ялгыш кына кулдан төшеп,
Күзгә дә ватылмаган...
Юрга килә куе кызыл –
Кояштан туган микән?!
Гашыйкларның төнге сере –
Үзәндә томан микән?!
Бу бакчага иртүк торып,
Теге кызчык ник чыккан?
Күрше йорты – койма аша,
Койма буе – кычыткан.
Койма аша карагандай,
Күрше малай – гашыйк баш,
Офыктан баш сузып карый
Дөньяга кызыл Кояш.

1973

Китәселәр...

Искә алсаң, шулай инде,
миңа дуслар килә иде.
Язлар килә, яз көгенә
чигелеп кошлар килә иде.
Барысы да килә иде,
хәзер бар да китә генә.
Кошлар китә, яфрак китә,
чәчәкләр дә китә менә:
барысы да китә генә.
Гөрләп китә, гүләп китә
йә сызгырып китә менә.
Хет капланып ела хәзер
гомер табын итәгенә,
барысы да китә генә.
Китә әнә, кышлар булып,
әнә китә җәйләр булып.
Йөгереп китә малай булып,
шаулап китә явым булып.
Китә кинәт йә тәгәрәп,
йә ишелеп, йә убылып.
...Әйләнмәле давыл уза
бөтерелеп-бөтерелеп...
Ни аласыз, әйләнмәләр?
Алыгыз ла, бетерегез!
Тезеп элгән пакь керләрем
давыл белән китә генә?!
Канат җәя кызыл чалбар,
ак күлмәкләр күтәрелә!
Сер булып та, кычкырып та
китә белә китәселәр.
Төн булып йә кем булып та
китә белә китәселәр.

Бик ашыккан туташ булып,
тып-тып басып, китә менә?!
...Китә гомер,
үтә гомер,
үтә генә, китә генә.

1987

Нәрсә гаҗәп?

Сәер генә еллар була, юллар була,
Үзем дә мин әллә нинди, сәер бәндә.
Язны-көзне карап тормыйм, чыгам юлга,
Нәрсә гаҗәп, нәрсә булмас юл йөргәндә!
Юл юл булыр, тигез булыр, үргә менәр,
Түбән төшәр, бер киңәер, бер тар булыр;
Мәрхәмәтсез чокыр ятса минем алда,
Минем янда мәрхәмәтле дус табылыр.
Төшмә, дияр, бәлки, аны тыңлармын да,
Төшеп чыкмый калганнарны беләмен мин.
Нәрсә гаҗәп, бәлки, әле ул чокырга
Төшәрмен дә сау-сәламәт менәрмен мин!

1971

Язгы Тукай янында

«Ачылды тау...» – диләр язда,
Тау түгел, йөрәктер ул! –
Язда шулай бер уйлану,
Яңару кирәктер ул...
Яшәешнең баш көненнән
Бүгенгәчә – ни заман!
Язга күзсез кергәннәр дә
Килерен ак уйлаган.
Бик ерактан шәйләнгән ак
Бу язга да ялгана.
...Күрсәгез кара күбәләк,
Юрамагыз яманга.
«Өстегезгә актарылып
Күк төшеп килә!» – дисәм,
Иелмәгез, таралмагыз! –
Шунда гына сез исән...
«Кысыла офык боҗрасы,
Ул элмәк икән!» – дисәм,
Анда гасырлар чайкала, –
Без аякта, без исән.
Йөз кабат яз килеп тагын,
Инде исән булмасак...
Җирдә язлар, язда шигырь
Һәм Тукайлар булачак! –
Язда яңару кирәк ул!
«Ачылды тау...» – диләр язда,
Тау түгел ич, йөрәк ул.

1977

Шигъри сагыш

Әйтимме?
Мин юк ич үзем,
Юк тавышым, юк күем.
Ә бер гүзәл яр сөйгән дә
Уйлый яры мин диеп...
Ышанмагыз ул гүзәлгә
Минем хакта сөйләсә,
Саргылт чәчле, соры күзле,
Мин аны күрдем, дисә.
Каян күрсен ди ул мине? –
Сез аңа ышанмагыз!
Мин тик еллар күкрәгендә
Яралган шигъри сагыш.
Шигырьләрдән сезгә таба
Көлү тавышы килер, –
Минем гомер көлгәнем юк
һәм көләсем юк гомер;
Шигырьләрдән сезгә таба
«Сөям» дигән сүз килер, –
Минем гомер сөйгәнем юк
һәм сөясем юк гомер;
Шигырьләрдән елау тавышы
Килсә әгәр, белегез!
Бу мин түгел, елый кемдер –
Арагыздан берегез.
Мин елый, елата белмим,
Юк миндә андый сәләт,
Сездә генә ул бар нәрсә:
Талант, сәләт һәм сәбәп.
Тукта, нидер алдадым, дип
Әйтсәм хәзер, аңлагыз,
Бу мин түгел, бу сезнең сүз!
Кайсыгыз, ник алдады?
Мин алдый, алдана белмим,

Күрмим һәм сөйләшмим мин;
Үзем өчен мин яшәмим –
Сезнең өчен яшим мин.
Әгәр кемдер минем хакта:
– Үлгән! – дисә, белегез,
Ул мин түгел, үлгән булыр
Арагыздан берегез.
Гомумән, мин юк ич үзем,
Юк тавышым, юк көем.
Ә бер гүзәл яр сөйгән дә
Уйлый яры мин диеп,
Ярым читтә дип ялгыша...
Сагына ялгыш кына...
Читтә – еллар күкрәгеннән
чыккан бер тавыш кына.

1967

Әйтерсең лә...

Күптән болай булганым юк иде –
Бер сәбәпсез хәтта елмаям.
Тукталп-туктап сулыйм төн һавасын,
Яшел урам шәп муенса итеп,
Ефәк бауга тезгән утларын,
Тәрәзәләрен, пәрдәләрен ачып,
Миңа карый Казан йортлары.
Тукталп-туктап сулыйм төн һавасын,
Бер сәбәпсез хәтта елмаям.
Әйтерсең лә шулай һәрвакытта
Алма исе килер дөньядан.

1970

Сабырлык алам хәзер

Тормыш һаман сабыр гына,
Тын гына торды карап:
Мин бәрелеп ватылырдай
Ярсыдым ничә кабат?!
Җан бүген дә шул халәттә,
Ярсыдым, туздым менә.
Ни өчен дип сорыйсызмы? –
Анысын тормыш белә.
Тормыш әнә сабыр гына,
Тын гына карап тора.
Җитмәсә, каршыда гына
Сандугач сайрап тора.
Сандугачкай, кичер, ялгыш
Бу хәлгә кергән булсам;
Тормышны кичер, бу хәлгә
Чынлап җиткергән булса...
Ярсуымны илтеп менә
Суларга салам хәзер.
Мәңге сабыр суларымнан
Сабырлык алам хәзер.
Акчарлак елар өстемдә, –
Шул гына авыр булыр...
Тормыш һаман сабыр гына,
Тын гына карап торыр.

1973

Яна-яна киткән торналар...

I

Моннан бик еракта, артта, күп кышлар һәм җәйләр артында бер көн бар. Ул көнне бүгенгә ай да күрмиҗ кояш та яктыртмый. Ул көн өстендә инде катлам-катлам яңа кышлар, язлар, җәйләр, көзләр. Яңа юллар, шәһәрләр...

Менә шул ерак көндә Эльза үзенә хас булмаганча җитди иде. Миңа ул моны сиздермәскә тырышты. Хәер, бәлки, Эльза холкы белән гел җитди кеше булгандыр. Гел миңа моны сиздермәскә тырышкандыр, минем әле җитдилектән ерак икәнемне сизеп шулай эшләгәндер... Булыр да?!

Сез, кешеләр, гел учаклар кебек,
төрле уйлар сездә дөрлиләр.
Шуңа күрә генә дөнья якты –
якты көннәр, өйләр һәм илләр.
Әле, бәлки, Кояш яктылыгын
сезнең янулардан аладыр.
Яна сездә шатлык, кайгы, сагыш,
ә дөньяга болар бар да бер.
...Мин дә янам,
сезнең кебек янам! –
Йолдызларда шуның яктысы.
Бу язганым гади бер хикәят,
ләкин ул да гомер чаткысы.

II

Нигәдер?
Белмим мин,
белмим мин –
нигәдер

дусларга «Бер яшь кыз
сөям» дип сөйләдем.
Кич белән, киенеп,
киткәндә торактан,
әйттем мин дусларга,
барам, дип, еракка.
Әйттем мин, барам, дип,
сөйгәнем янына.
Гел әйттем, янәсе,
мин аны сагынам.
Ә чыны – ул яши
торакның каршында.
Сагыну уе да –
юк кебек башымда.
Барам да кагылам
туп-туры ишеккә.
...Бер ел кагылам,
ике ел кагылам
шул таныш ишеккә.
Шылт итеп келәсе
ачылуын ишетәм.
Көннәрдән бер көнне
уздым да өенә,
нигәдер ашыктым
«Сагындым» дияргә.
Эльзаның җавабы
кагылды йөземә:
«Сагынып килмәдең,
Алдыйсың?!
Йә, нигә?
Ни өчен алдарга?!
Ярамый алдарга!
Мин сине аңладым,
алдарга кирәкми!
...Кыен тик аңлавы
үземнең йөрәкне.

Бик кыен аңлавы
үзеңнең йөрәкне.
Киттең бит,
килмим, дип.
Яңадан ник килдең?»
Кыен шул аңлавы
үзеңнең йөрәкне!
Мин чынлап аңламыйм,
аңларга кирәкме?
Сагынмый килдемме?
Сагынып килдемме?
Төшми һич хәтергә –
килмим, дип әйттемме?
Белмим мин,
белмим мин –
яңадан ник килдем?
Тик шуны беләм мин,
ул үзе сөйләде:
ватылган гаилә,
онтылган сөйгәне.
...Тәрәздә пәрдәләр –
ап-аклар, ап-аклар!
Зәңгәрсу халаты –
сап-сары шакмаклар.
Аягы очына –
чүәге эленгән.
Сулышы ешлыгын –
түшләре сөйлиләр.
Эльзаны шигырьгә
күчер дә куй аны.
Чәчләре кап-кара,
ямь-яшел диваны.
Диваны артына
чәчләре таралган.
Өстәлдә көзгесе,
кулында тарагы.

Тукта!
Ни сөйли соң
аның зур күзләре?!
Ул миннән башкарак,
ул миннән үзгәрәк:
шактый ук олырак,
шактый ук сипкелле,
еш кына елмая –
ул дөнья шикелле.
Шуңадыр ул миңа
беттмәде ошап та.
Шуңа бит мин аны
киталмыйм ташлап та.
Бүген ни сөйли соң
аның зур күзләре?!
. . . .
Әллә ул үзгәрде?
Әллә мин үзгәрдем?
Әллә без –
үзгәрдек?

Әнә шул, ерактагы, инде табылмаска югалган кечкенә алтын тәңкә кебек түгәрәк көндә... Эльза озак сүзсез торды. Мин, әкрен генә ниндидер көй сызгырынып, бүлмәдә йөрдем. Бу кечкенә бүлмә Җир хәтле зур тоелды миңа ул чакта. Әйтерсең Җирнең бер як читендә – мин, икенче читендә – Эльза. Мин аны күрәм, таныйм. Башка көннәрдә ул болай җитди түгел иде. Әнә чын Эльза – стенадагы фоторәсемендә... Ул анда шат, бәхетле.

Күптән төшкән фотосурәте ул аның.

Мин һаман әкрен генә сызгырындым. Сызгырынуым бөтенләй үк мәгънәсез түгел иде, анда минем уй – мондыйрак мәгънәдәге җырлар бар иде:

Аклы күлмәк, аклы күлмәк
иңнәремә тар инде.
Сөйгән яры тиң түгел, дип,
сөйләүчеләр бар инде.
Таулар биек, таулар биек,
тау өстендә учагым.
Дошман көнләшерлек ярлар
табала торган чагым.
Күлләрендә, күлләрендә
балыклар уйный икән.
Минем уйлар чуалганда,
ул ниләр уйлый икән?

Шунда кинәт Эльза елмайды. Стенадагы фоторәсеменә охшап калды. Ул әле гомерендә бер тапкыр да кайгы кичермәгән кызчык кебек иде. Мин сызгырынган шаян көйгә Эльза җыр башлады:

Ал итә алыр идем лә,
гөл итә алыр идем.
Ятлар сүзен санга суга,
ялгызы калыр инде.
Яулыгыма яңгыр тиде,
кибәр әле киптергәч.
Үптермәсәм, сөйми, диде,
азган, диде, үптергәч.
Өстәлемдә ике сәгать,
икесе дә туктаган...

Эльза җырлаудан туктады. Үзе һаман елмаеп миңа карап тора иде. Ул хәзер тәмамламаган, узган очрашуыбызда мин җырлаган бу җырның ахырын:

Онтылгач та бергә йөргән,
искә төшәр йоклаган, –

дигән юлларын мин сызгырынып тәмамладым. Аннан тәрәзәгә карап алдым. Көн әле якты. Урамда кызыл көз.

– Син җил кебек! – диде миңа Эльза шунда.

Мин эндәшмәдем. Ул тулып торган кы-

зыл ореннәрен түгәрәкләде дә сузып кына сызгырып куйды:

– Җил тавышы киләме? – диде.

Мин эндәшмәдем. Тик, чынлап та, миңа аның сызгыруыннан кышкы җил авазы ишетелде. Тәнемә салкын таралган кебек булды. Тәрәз артындагы көз тәэсире бугай, дип уйладым.

– Син ми-нем җы-лы кояш-лы кө-нем идең! – диде Эльза.

Мин җылынып киттем. Ләкин эндәшмәдем.

– Син салкынайдың, – диде Эльза.

Мин эндәшмәдем.

– Син бик салкынайдың! Мин китәм! – диде ул.

– Кая китәсең? – дидем мин.

– Торналар киткән якка, – диде ул шаярган да һәм шаярмаган да кебек. – Торналар белән китәм, – диде өстәп.

– Димәк, очасың? – дидем.

– Очам! – диде Эльза.

– Торналар кайтачак бит, – дидем мин.

– Мин кайтмаячакмын, – диде Эльза.

Мин көлдем.

– Шатланасыңмы? – диде ул.

– Ә шәһәр... Бу шәһәргә синнән башка... Аңа синсез күңелсез булыр, – дидем мин.

Эльза, урыныннан кузгалып, өстәле янына килде. Бераз вакыт көзгесенә карап торды. Аннан миңа таба борылып:

– Мин шәһәрне сиңа калдырам. Син кара, аңа күңелсез булмасын! – диде.

Әллә миннән көлүеме? Ялваруымы бу? Үкенүеме? Тавышында – мең төсле мәгънә. Ләкин бу сөйләшүнең асылы миңа аңлашылып җитми иде. Шаяра бугай, дип уйладым эчемнән. Тагын көлдем.

III

Ул шаярмаган.

Ул китте.

Хәбәрләшмәдек... Соңрак... Соңрак аны мин гел искә алдым. «Торналар киткән якка китәм!» – дигән иде. Шул чакта көлгәнем өчен мин аннардан бик оялдым, гафу үтенәсем килде... Аңа бәхетләр теләдем. Ә ул кайларда икән? Инде мин күпме юллар уздым, күп яшәдем. Аны очратканым юк... Җир бүген минем өчен әйтерсең Эльзаның кайчандыр мин белгән бердәнбер тәрәзәгә ап-ак пәрдә корылган бүлмәсе кебек кечкенә. Ә Эльза күренми. «Торналар киткән якка китәм», – диде... Ул көн артта, моннан еракта, яңа кышлар, язлар, җәйләр, көзләр астына күмелгән. Ул көнне бүгенге ай да, кояш та яктыртмый.

Хәзерге юллардан заманның авыр машиналары узганда, җир дерелди, күптән күмелгән көн калтыранып куя: мин шуны һәрвакыт бөтен тәнем белән сизәм. «Торналар киткән якка китәм!» – дигән иде.

Без, кешеләр, бер-беребезгә охшаш,
хисләр төрле, әмма...
дөрлиләр.
Шуңа күрә генә дөнья якты,
якты көннәр, өйләр һәм илләр.
Янып йөри бездә сагынулар,
башта әллә нинди моңнар бар.
...Әллә нигә
бу елларда
гел төшемә керә
кызыл көзләр,
яна-яна киткән торналар.

1969

Ул еллар...

Яратуның күзе булмый, диләр,
була икән һәм бик зур була.
Эчендә нур була, тышында нур,
зур күзләрдә – җылы нур гына!
Шул зур күзләр
салкын акыл чорына
җылы бөрки алган өчендер,
мин тормышта хәтта кеше ярын
яратканнарны да кичердем.
Кичеручe булды үземне дә –
шулай кушты безгә ул еллар.
...Чәчкәйләрен
кара байрак итеп
китсенмени Җирдән ялгызлар?
Онытмадык шуңа аларны да,
гөнаһтыр бу – гөнаһ санасак.
Тик гөнаһсыз булыр идекме без,
әгәр берне генә яратсак?
Йөрмәдек ич берәм-берәм генә,
бергә-бергә бәхет эзләдек.
Һәм яктыртып барды еллар төбен
яратуның якты күзләре.

1984

Карап тора...

Бер уйласам – күп шикелле сиңа сүзем,
Бер уйласам – юк шикелле сиңа сүзем;
Инандырып дөньяда бар икәнемә,
Карап тора миңа таба ике күзең.
Сизәсең дә, сизмисең дә, сеңлем, шуны:
Мин олгаеп җитдиләнгән кеше инде;
Җитдиләргә гашыйк чагың җиткән синең, –
Үзең шаян, ышанучан һәм сөйкемле.
Мин мөкиббән синең мондый сыйфатыңа,
Тик, валлаһи, була алмыйм синең кебек;
Адаштым мин, төзәлмәскә ялгыштым мин –
Синнән алда җиргә килеп, дөнья күреп.
Инде сиңа нәрсә сөйлим, сөйләр булсам?
Синең белән сөйләшмәсәм, ничек түзим?..
Яшьлегемнән ике якты хәбәр булып,
Карап тора миңа таба ике күзең.

1970

Кара ат кебек бу төнне...

Кайчак туям дөньясыннан,
ак көннәр шау-шуыннан,
газетлардан, хәйлә-хәвеф,
илләр ил ашавыннан.
...Ашыгам төнгә керергә,
төн генә көнем була.
Бу төнем – икенче дөньям,
беренче көем була:
бар да үз монда – Парижы,
Йолдызым, Камышлысы.
Калмаган бәхәс-низагның
гаугалы, тавышлысы...

...Аяк очка басып узам
югалган елларыма –
бөекләр, яшәү турында
беркатлы уйларыма...
Юк монда күзе, куллары
канга баткан залимнәр.
Кош оясы кебек Җиргә
шатлык ташый һәр һөнәр.
Мәхәббәт ватылмый монда,
аңа бик җайлы монда.
Хәтта мин җуйган матур да
һәм кызым да янымда.
Аяк очка басып өчәү
чыгабыз күперләрне...
Касады-су чайпалмый да
Сокка илтә серләрен.
Иркәләп күңел киңлеген,
тынычлык, ләззәт исә...
Без бәхетле! «Әй кешеләр!
Сез бәхетлеме?» дисәм. –
Йөрәгемә көн сизелә,
сизелә ак басымы.
Кара ат кебек бу төнне
тышаулап тотасыңмы?!
Йөгәнләп
тотарсыңмы?!

1977

Еракtагы зәңгәр офыгым бул

Син каршымда горур кыя булма,
Булма нәни чишмә яктысы...
Еракtагы зәңгәр офыгым бул,
Тормыш таңым синдә яктырсын.
Юлларымда күзге чәчәк булма,
Булма язгы ярсу ташкын син...
Еракtагы зәңгәр офыгым бул,
Йөрәгем гел сиңа ашкынсын.
Кәккүк булып кырда кычкырсам да,
Әйтмә, җуйды бу, дип, оясын...
Еракtагы зәңгәр офыгым бул,
Сиңа төшсен гомер кояшым.

1971

Өч урын

Сәгать тукtап калды төнге өчтә,
өч бүлмәле өйдә – өч урын...
Бер бүлмәдә йоклый чибәр хатын,
өстен-башын ачып, туздырып.
Чумып йомшак мамык түшәгенә,
икенче бүлмәдә ир йоклый.
Һәм өченче бүлмә... иркен бүлмә,
бу бүлмәдә – башка, зур йокы.
Ир белән хатынның мәхәббәте
ята монда – сары диванда.
Кемдер сүгенә тышта, кемдер көлде.
Кемдер сорау бирде.
Кем анда?!
Шул арада өйгә тәрәзәдән
керен тулды сәер кешеләр,
мөгезлеләр алар, ут телләләр,
эт колаклы һәм эт тешләләр.

Сукырлар да, ахры, капшаналар,
кеше түгел икән үзләре:
болар бу ханымның иргә әйткән
ачылардан-ачы сүзләре.
Болар ирнең хәтәр җавап сүзе,
ишәйгәннәр икән күптәннән.
Авызлардан чәчрәп төшү белән
тәпи китеп, ныгып җиткәннәр.
Җыелдылар бар да зур бүлмәгә,
такта, кадак ала килгәннәр.
Ир белән хатынның мәхәббәте
бүген үлгәнлеген белгәннәр.
Җитез генә табут ясадылар,
кәфенләүне тәмам иттеләр...
Мәхәббәтнең мәетен нишләтәсең,
күмәр өчен алып киттеләр?!
Сәгать туктап калды төнге өчтә,
өч бүлмәле йортта – өч урын...
Кара күзле төннәр шаһит миңа,
мәхәббәтсез урын – буш урын.

1973

Көн килде

Күкрәгенә чәчәк кадап көн килде,
Көннең чәче җылы йомшак җил иде.
Самолетлар дөньяга салды хәбәр,
И гүзәл көн, и якты көн, мәрхәбә!
Профессорлар папкасына нур төште,
Студентлар лекциягә җитеште.
Каравылчы кайтып ятты йокларга,
Станоклар шауладылар цехларда.
Ак кирпечләр диварга әверелде –
Төзелешләр болыннарга күренде.
Кемдер көннең чәчәгенә кагылды,
Кемдер көннең чәчләренә кагылды.
Сузып кына: «Әнкәй!» – диде бер тавыш,
Су буенда шәрә тәнле буталыш.
Самосвалдан тузан тавы ишелде.
Берәү япты «Жигули»е ишеген.
Ишетелде исерек ир көлгәне,
«Тукта!» – диде берәү, әйтте көнгәме?!
Көн йөгерде, йөгерде – туктамады,
Урман, кырлар көннең чәчен тарады.

1973

Бер танышлык турында

Бу очрашу моңлы булды,
Беренче һәм соңгы булды:
Утырдык Тукай янында,
Йөредек Кабан ярында...
Минем сүзгә тик син шаһит,
Синең сүзгә тик мин шаһит,
Сизми калды төн үзе дә,
Уйны да безнең, сүзне дә.
Танышлыкны без таш иттек,
Кабан күлгә ташлап киттек.
Уйнады суда бөҗралар...
Ничә ел уйныйлар алар,
Уйларыма кагылалар,
Болай диеп кагылалар:
– Кил син, егет, кил Кабанга –
Су өстен сыйпап карарга.
Өметләнмә шуннан күпкә,
Син урелмә, егет, төпкә.
Үрелеп нигә тармассың,
Аралап ала алмассың!
Бик күп анда серле ташлар,
Кемгәдер кадерле ташлар!

1970

Дөнья каршысында

Кеше күңеле кешеләрне кыса кайчак,
И киң Идел, күңелемә киңлек бир син!
Якын итеп янәшәмә килгән һәркем,
Иркен сулап, борчуларын онытып йөрсен!
Йөзә алмас сай елгада хәтта каек,
Тирән Идел, тирәнлек бир уйларыма!
Аптырашка калып торган акыллылар
Шатлансыннар, киңәш белән мин баруга.
Озын юлда мин күтәргән йөк тә авыр,
Көчле Идел, үзең миңа көч бир инде!
Дуамал һәм бөек дөнья каршысында
Синдәй көләч, синдәй горур булыйм мин дә.

1972

Кавказда

Килгәч-килгәч, син күреп кит, диде,
Алып чыктың мине тауларга;
Күтәрелдек шулай без биеккә –
Синең тормыш, синең таңнарга.
Күтәрелдек һаман, каршыбызга
Кар сулары төшә үкереп...
Ә син миңа карап-карап алдың,
Курыкмасын бу, дип, үз күреп.
...Таш кыялар – минеке дә алар,
Куркытмый һич сулар шаулавы...
Тагы бераз менсәк, күренер сыман
Сабыр Иделем, бәрхет тауларым.

1970

Иделдә

Әллә көнләштерергәме, иркәм, уең!
Күлмәгеңне яр өстенә куеп,
Кояш нурларына төренгәнсең:
Якты бер дулкыннан
Хасил булган төсле күренәсең.
Идел убә тезләреңне.
Идел
Керфекләрең белән шаяра,
Кара кашларыңа кагыла,
Кайнар күкрәгеңдә тирбәлә,
Чәчләреңнен сары бөдрәлары белән
каплый күзләреңне.
Көнләшмим, көнләшмим.
Беләм бит:
Дөньяны,
Йолдызларга атылган яшьлекне
Ничек сөйсәң,
Мине дә шулай сөясең.
Диңгез һавасы кебек саф
сүзләр пышылдаган иренең –
Миңа гомерем бәясе.
Кына тигән ун тырнагың –
Ун кояшым минем –
Мин соң
Җирдәге һәр кызга, һәр егеткә
Шундый бәхет теләмәс идемме?!
Көнләшмим,
Җимерелмәс дуслык,
Таш калалар тудыра белгән
Йомшак кулларың белән
Кочакла, кечкенәм, зур Иделне.

1965

Мин Идел кешесе

Ярты ай тирбәлә күктә,
Тирбәлә күктә ярты ай,
Мин Иделгә килəм.
Мин – Идел кешесе,
бар узганым, киләчәгем белән.
Мин Иделгә
Бик еш киләм.
...Яратам Иделне.
...һәрвакыт
Туасы язлар турында,
Үсәсе кызлар турында
Уйлана идем,
Шушында килсәм...
Ә бүген исә
Идел ярына
хәтерем ята,
киң яшел кыр булып.
Керәләр аңа
Җирдән киткән туганнарым,
Керәләр,
Таза атларда
Ыргылып...
Керәләр...
Алар кыю булганнар...
Даладан бәргән давылда
аяк өсте торганнар...
Кыю, ил саклар булганнар,
Алар талантлы булганнар,
Сайрар поэмалар калдырганнар...
Талантлы, моңлы булганнар.
Алар койганнар,
Алтынга зөбәрҗәт каш куйганнар...
Нечкә зәвыклы булганнар.
Алар төзүче булганнар.

Ракетадай манаралар бастырганнар.
Яратканнар Иделне,
Чү, тыңлыйм әле,
Алар хакында
нинди дер җыр көйли бугай,
Идел өстендә, биек-биектә,
Күктә тирбәлеп, ярты ай.

1967

Мәктәпкә кайткач

Сары өстәлдә глобус –
Мин күргән беренче дөнья!
Бармак белән әйләндерәм, –
Кара, зырлап тора;
Меридианнар уйларымны
Үзенә чорнап тора:
Әйләнәләр урманнар,
Әйләнәләр диңгезләр,
Әйләнәләр таулар,
Әйләнәләр материклар,
Әйләнәләр шаулап.
...Күчәреннән күтәреп,
Барысын алам кулга...
Мин күргән беренче дөнья
Нинди җиңел булган!

1965

Кыш түренә ут ягып...

Көн кояшлы тора да,
Сүрелә бит учагың.
Нинди уйга талдың син,
Кыш түренә ут ягып?
Шулай инде Иделдә,
Кырлар тоташ кар инде.
Кар диңгезен кичәргә
Чаңгыларың бар инде;
Инде утың бар икән,
Ягар утың бар икән –
Нәрсә булыр уеңда?
Шатлык микән, зар микән?
Уйлыйсыңмы еракны,
Җәйдер анда дисеңме?
Әллә хәзер шул якта
Булырга телисеңме?
Бездә тоташ кар инде,
Шулай инде биредә.
Сүзләремә колак сал,
Туган булсаң Иделдә.
Еракттагы җәй белән
Син үзеңне җылытма,
Күктә кояш бар диеп,
Учагыңны онытма!

1973

Урманымда йөрим

Урманымда йөрим,
Урманымда,
Баллы юкәләрем һавасын сулап.
Күптән киселгән,
Караеп калган төпләрдән
Үрентеләр чыга дулап.
Урманымда йөрим,
Урманымда,
Әткәмнең чалгы янавын
Хәтерләткән җирдә;
Чабып куйсаң, җыеп куйсаң,
Өеп куйсаң –
Эскерт-эскерт
Чәчәк булыр биредә.
Урманымда йөрим,
Урманымда...
Кайчак, авыраеп уйларымнан,
Имәннәр күләгәсенә утырам.
Имәннәр,
Үрентеләр,
Үләннәр
Юлымны
Киң һәм зәңгәр
Биеклеккә таба
Дәвам итеп тора.

1967

Җиде бабай

Күптән түгел сыман да,
бер уйласаң, күптәндер.
Төгәлрәк әйткәндә –
илленәп ел үткәндер.
Ярмәк, Бакай, Камышлы –
зур авыллар ул чакта.
Без бер авыл, бер колхоз,
кеп-кечкенә булсак та.
Исеме бар хәзер дә –
«Черемушка!» дисезме?
«Йолдыз!» иде шул аның
картлар кушкан исеме.
Кешеләре күп димим,
өйләр артмас илледән:
Җиде бабай бар иде,
җидесе дә бер диган!
...Умартачы бабай да
берсе гармунчы бабай.
Тегермәнче, кыярчы,
аннан кавынчы бабай.
Мин санаган тәртиптә
берәм-берәм үлделәр.
...Аннан китте көтүче,
итекчене күмделәр...
Аннан бетте бездә бал,
карт тегермән туктады.
...Кыярлыкка – киртәләп,
мал көтүен туплады...
Төгәлрәк әйткәндә,
шулай көннәр үтүгә –
үлде бездә гармун да,
бетте безнең көтү дә.
Әнә беткән кавынлык,
тегендәрәк, үрдәрәк.

Анда хәзер таш үрчи,
сибелеп тә тәгәрәп.
Әстерханнан машина
килеп чыкса бу якка?!
Кавын сатып алырга
бар да баса чиратка:
камышлылар – чиратта,
дәүләтколлар – чиратта.
Бозбаш, Ярмәк, Усманнар!
Бакайлар әнә шаулый!
Балыклылар килмәгән,
алар кавын ашамый.
Күрмәгәнгә мондый хәл
күптән инде, күптәндер.
Төгәлрәк әйткәндә –
иллеләп ел үткәндер.
Җиде бабай терелеп,
күрсәләр безне килеп?!
...Озак яши алмаслар,
үләр иделәр көлеп.

1986

Үлән бүтән, яфрак бүтән

Күптән киттең, озак тордың,
Анда нәрсә аңладың?
Бүген кайтып туган якка,
Үләнендә аунадың.
Елмайдың син шатлыгыңнан:
– Менә ул, менә! – дидең, –
Монда үстем, монда мине
Һәр үлән белә! – дидең.
Каеннарның яфрагына
Куйдың кайнар битеңне:
– Таныйм, – дидең, – бу шул, – дидең, –
Шул каеннар бит инде!
...Озак тордың, ни укыдың,
Кем булдың син, ни белдең?
...Тар басмадан эчкә кереп,
Дулкыннарга үрелдең.
Алып-алып елгадан су,
Койдың аны җилкәңә:
– Яшь чагымда мине, – дидең, –
Кочты бу су иркәләп.
Тик су сине белми иде,
Яры шул да, су бүтән...
...Үлән бүтән, яфрак бүтән,
Кайтмадың шул бик күптән.

1972

Мин күрмәгән ике якташ

Төн эчендә поезд йөгерә,
Мин вагонда уйлап ятам.
Хәтеремдә бер хикәят –
Ике егет безнең яктан;
Йөри алар, учак ягып,
Безнең урман уртасында.
Киемнәрен киптерәләр,
Сөйләшәләр нидер шунда.
Юеш күктә бер йолдыз юк,
Алып качкан ай – көмешбаш.
Бик охшашлар ике егет,
Мин аларга бераз охшаш:
Төнлә учак якканым бар,
Киемнәрне киптергән бар.
Аннан тагы, ни әйтсәң дә,
Якташлар бит әле алар!
Бер чишмәдән су эчкәнбез,
Тик үзләрен күргәнем юк.
Алар яшәп караганнар
Патша-канун заманда ук.
Ә канунга сыймаганнар,
Сыймаганнар Камышлыга*.
Ике егет ияргәннәр
Язмышлары тавышына.
Усал язмыш урманнарда
Бүре булып улап йөргән.
Кайчак язмыш, кәлтә булып,
Мәгарәгә шуып кергән.
Эзләгәннәр егетләрне,
Ләкин тота алмаганнар;
Ничә тапкыр куа чыгып,
Ничә тапкыр алданганнар.

---

* Камышлы – Самара өлкәсендәге авыл исеме.

Ни өчендер бу егетләр
Җырлаганнар кайчак төнлә –
Камышлыга якын булган
Иң биек тау түбәсендә.
Тыңлаганнар туганнары,
Дус-ишләре тыңлаганнар.
Дошманда да колак бар ич –
Тыңламыйча булмагандыр.
Заманнарны кисәр көйгә
Ни җырламас ул моңлы баш?! –
Ике егет бик охшашлар...
Мин аларга бераз охшаш:
Тауларда да йөргәнем бар,
Шулай төнлә җырлаган бар.
Аннан тагы, ни әйтсәң дә,
Якташлар бит әле алар!
Йокы алмый шуңа бүген,
Мин вагонда уйлап ятам:
Хәтеремдә – учак уты,
Ике егет безнең яктан.
Киемнәре кипте кебек,
Якташларым ит кыздырды.
Язмышлары кара төндә
Кара юлга ятып торды,
Аннан китте ике егет;
Язмышлары алдан бара –
Үзе бара һәлакәткә,
Яшәүгә дип, алдан бара.
Бик охшашлар ике егет,
Мин аларга бераз охшаш;
Ни әйтсәң дә, якташлар бит,
Ниндидер кыл безнең тоташ.
Бер чишмәдән су эчкәнбез,
Тик заманнар хәзер башка.
Хәле башка Камышлының,
Һәм минем дә хәлем башка.

Мин җырлаган җырлар башка,
Ияр үзгә, атлар бүтән...
Мин күрмәгән ике якташ,
Һаман сезне эзләп йөртәм.

1975

Эш башы

Эш башы шәп инде –
миче бар, ташы бар...
...Егетләр –
мәш килеп –
бүрәнә ташыйлар.
Без менә дүрт егет:
Уфадан – Мәүләтҗан,
Ижаудан – Алексей
һәм Равил – Ульяннан.
Ә мине – Казаннан,
шагыйрь дип йөриләр.
Чынында дусларым –
үзләре шагыйрьләр.
Бергәләп бер эшне
язып та ташладык:
Су-Уса* ярына
без мунча ясадык.
Татарның эш башы
мунчадан, диимме?
Башланды, башланды –
эш башы шәп инде!
Миче бар, ташы бар,
гайрәтле пар бөрки.
Яшел ут ялыдай –
гайрәтле себерке.

* Уса – Коми республикасындагы елга исеме.

Кем генә булса да
килерләк, күрерлек,
Мәскәүдән нефтьче,
министр керерлек.
Чыгабыз юынып –
кайнарлар, кызыллар.
Күшеккән Су-Уса
мунчага кызыга.
Әй, синең уй юкмы
карарга юып баш,
ак төннәр уздырып
арыган ак Кояш?!

Якташлар яныннан...

«100 нче буровой» –
Гомердән бер өзек,
Якташлар яныннан –
Себердән бер өзек:
Кояшлы ачыклык,
Караңгы ешлыклар...
...Кар беткәч,
Җир тулып,
Өр-яңа эш чыккан.
Сазлыклар, урманнар
Көтмәгән яңа эш –
Башланган бораулау,
Кузгалган төзелеш.
...Трактор артына
Тагылган тростан
Балыктай наратлар
Качарга тырыша;
Үләннәр йолкына
Һәм баса тырпаен
Кулларын күтәргән

Кыз кебек яшь каен.
Борчылып аюлар
Йөриләр куеда...
Тирәндә – нефтьтә
Борчылган аюдай...
...«100 нче буровой».
Чәй – учак көлендә.
Тәмәке төтене
Ылыска эленә.
Көннәргә ак төннәр
Төенсез бәйләнә,
Кояш – ал тәлинкә –
Туктаусыз әйләнә.
Үкерep үр ала
Кып-кызыл «Татр»лар.
Йөк баскан елганы,
Соры су тартылган.
Шыгырдап баржалар
Ярларга туктала.
Йөк зурга краннар
Ухылдап тын ала.
...Җиңү бар урында
Ник әле хәвеф бар?! –
Кешеләр өстендә
Чайкалды торбалар
Һәм тимер мәйданга
Төштеләр гөрселдәп...
Ярдәмгә ташландык –
Якташның берсенә...
Тиз аны илтергә –
Үзәккә очарга...
Бик иртә шул аңа
Гомерен очларга.
Калабыз ышанып,
Терелер, йөрер дип;
...Киң Себер күгендә
Вертолет дерелди.

1973

Ераклларда...

Урман монда – авыр яшел,
учак артык якты.
Чатный кисәү хуш ис сибеп,
чәйгә төшә чаткы.
Ылыс яна,
безнең канда
чиксез җегәр сыман.
Һәрберебез –
йодрык белән
аю җиңәр сыман.
...Гөрли пычкы,
кара яшел наратларны ялап,
Монда узган минутларның
ак төпләре кала.
Көннәр төпкә баш куялар.
Айлар балта тоткан –
алар шулай безгә карап,
үз хәлен оныткан.
Кандай кызыл уйдык-уйдык
җиләк ята мүктә.
Җирдә шәһәрләр
юк кебек,
һәм без монда күптән,
әйтерсең
җиләк нәселе,
учак нәселе без.
Дымлы бу кич һавасында
мең тәм төшенәбез.
Әйтерсең шунда туганбыз,
гел калырбыз торып.
Тик безне юлга чакыра
автобус кычкырып?!

1973

Минем яшьлек

Ә кайдадыр,
шул төзелешкә төзәп,
һәлакәтле ракет коралар.

Ә.Давыдов

Яшьлек елларымны
Сарут белән бутап аттым
Яшел эскерт өстенә,
Буразнага салдым –
Кыр тутырып,
Эре башак булып үстеләр.
Кайсыларын,
Асфальт белән кушып,
Олы юлга җәеп калдырдым;
Кайсыларын
Корыч эреткәндә яндырдым –
Төтен булып,
Биек торбалардан чыктылар...
Һаман елларымны чакырам:
– Саклармын, – дим, –
Җил дә тигезмәм, –
Үзләрен,
Тимер бетон белән аралаш,
Урнаштырам яңа нигезгә.
Мәһабәт йорт
Калкыр бик тиздән.
Безгә борын төбәп
Торган ракеталар
Җиргә иңеп керер
Куркудан,
Ак этажлар түбәсендә
Ал байракка сеңгән
минем яшьлек
калыр дулкынлап.

1965

Нәкъ унбиш ел үткәч...

Күзгә төнгә йөзен куйган иде
Күкчәтауның иркен даласы.
Тракторлар уты уйный кырда,
Утка керер төлке баласы.
Тракторлар уты калды кырда,
Анда минем сөргән җирем бар,
Анда серем белгән дуслар эшли,
Барысы да анда калдылар.
Мине алып китте машиналар,
Хәтерләүләр арттан калмады:
Кайчан гына әле буразнада
Тирли-тирли чылбыр ялгадым.
Уйга килде кинәт бер чибәркәй,
Хаталанып куйдык бугай шул:
Җанын бүлеп миңа бирер иде...
Якташына иргә чыкты ул.
Сөю хакындагы безнең сүзләр
Балаларча җиңел алданды, –
Ятимнәрне җыйган ана кебек,
Дала җыеп калды аларны.
Минем белән китте хәтерләүләр,
Ни дип калды икән дусларым?
Авырлыктан качты бу егет, дип
Әйтүче дә бардыр ул барын...
Китүченең юлы – гел уңаймы?
Эшләгәннең эше – җиңелме?!
Нәкъ унбиш ел үтте,
Бер уйласам,
Эшлим кебек эшем җимереп.
Бер уйласам, күзгә йөзен куйган
Күкчәтауның төнге даласы...
Һәм кайчаннан бирле тракторым
Кабыза алмый йөдим ләбаса.
Дуслар сөрә әнә.

Төн караңгы,
Шырпы сызып карыйм моторга.
Ни булды соң әле?
Мотор салкын...
Тәмәкем дә беткән тартырга.

1972

Кулым ныгысын әле, ныгысын

Минем куллар сабый чагымда ук
Шактый гына каты булганнар,
Тотсам,
Каты гына
Тотканмын.
Авылдашлар:
«Аннан алып булмас!» – дигәннәр.
...Кулмәгенә ничек ябышсам да,
Әткәмне
Тартып алды сугыш –
Җибәрдем...
Бәрәңгеләр тоттым...
...Гөлләр тоттым.
Атлар тоттым,
Тоттым
Йөгәннәрнең бавын, каешын...
Мин һаваны тоттым,
Бармакларым белән
Сөзеп таптым аның ямен,
Колач белән тоттым кайгысын, –
Кулым ныгысын әле, ныгысын!
...Каләм тоттым,
Руль, рычаглар, ломнар тоттым –
Кулым ныгысын әле, ныгысын!
Ныгысын да...
Аннан...

Нәрсә, минем уем –
Ябышып тормышка,
Җир өстендә
Мәңге яшәп калу түгел лә...
...Киткән чакта,
Кайгыларны, сугышларны эләктереп,
Бөтенләйгә
Алып китмәкче мин
Тегендә.

1966

Күтәрелде Чурәкәй

Күтәрелде Чүрәкәй,
чүгеп алды су яры...
Кемдер чалгы чүкеде,
кемдер чалгы кайрады.
...Ут биеде учакта,
утта казан сайрады.
Без өмәдә – кайналып,
ел үсәсен көн үстек.
Кашык хәтле малайлар
чүмеч-чүмеч су эчтек.
Ничә чүмеч тир койдык,
саны истә калмады.
Калды истә чәчәкләр,
мәңгелеккә алланып.
Ак яулыклы апалар –
гел хәтердә күзләре!
Битен юган абыйлар
яшел ярга тезләнеп...
Уйлап бүген аларны,
ялгыз торам бу ярда.
Әллә нинди моңым бар,
шуны кая куярга?!

Кем дә килми яныма,
кем дә чалгы кайрамый.
Ут биеми учакта,
утта казан сайрамый.

...Күтәрелде Чүрәкәй,
чүгеп алды су яры.

1984

Нурсибә әби өйдәдер

Ул авыл матур булган,
өе бар, җирле икән.
Язмыш
ялгыз картайткан,
ялгызы чирле икән.
Кичке җил аны беләдер,
төртелә капкасына.
...Өйдәдер әби, өйдәдер,
бик иртә яткан сыман.
Кемдер әнә, гармун уйнап,
әллә кемне җылата...
Бакчаларда әллә боз ул,
әллә юеш кар ята...
Сукмаклар язга үрелә,
язгы юллар – аларган.
Яшь яңа матурлар чыга
чыркылдап мунчалардан.
...Машина керә авылга,
кунак килә берсенә...
Җылы мичләр җылы сибә,
мең тәрәзә нур сибә.
Нурсибә әби өйдәдер,
өендә суык сыман:
утыны да, уты да юк,
ул үзе дә юк сыман.

1987

Яңа ел төне Казанда

Яңа ел төне Казанда,
мондый мәлдә кем йоклар?
Авылдан килгән карчыклар
бәйрәм күрергә чыккан.
Ут тавышлы белдерүләр,
өндәмәләр кычкыра...
Ракеталар, күч-күч итеп,
күккә бәйрәм очыра...
Нурда һәм карда чайкала
балалар, чаналары...
Мәрхәбә, ак ел, шәһәргә!
Кара ел түгел, ярый...
Бөтен Казанны кочаклап,
яктылык бии икән...
Тәрәзәләрдә, мәйданнарда
гел шатлык көе икән...
Карчыклар шуның өчен дә
бәйрәм күрергә чыккан.
Сөенә дә, моңлана да,
уйлана да карчыклар...
Дөньясы кинәт аларга
бер бию көе сыман...
Бәләкәй өйләр өстендә
зур йортлар бии сыман.
Таныш та, ят та кебек төн,
мондый мәлдә кем йоклар?
Авылдан килгән карчыклар
бәйрәм күрергә чыккан.

1982

II. Хәтерләү

Әнкәй, әнкәй…

Акыллы бул, диден, әнкәй, әнкәй,
көр күңдырма, диден, күңеленә.
Мал даулама, диден, дан даулама,
бар да фани, диден, бар да үлә.
...Каты булма, диден, кешеләргә,
каты күңел – газап чыганагы.
Син әйткәнчә генә яшәр идем,
чыдамамдыр, ахры, чыдамамын.
Бу дөньяның һәр әнкәсе шулай
әйтмиме соң әллә баласына?
Бар кешеләр, шундый кешеләр бар:
карашыннан корыч өметен сына.
Алар ышыгында акылсызлык
бәйрәм итә исереп, биеп, көлеп.
Әллә нәрсә булды, әнкәй, җирдә:
акыл бүген – артык акча кебек.

1985

Каеннарны үтеп өскә мендек

Ул каеннар, күккә ишарәләп,
Җир туганнан бирле тора сыман:
шуның өчен генә бөтен дөнья
йортын өскә таба кора сыман.
Шук малайлар шуның өчен генә
үрмәлидер, ахры, агачларга;
һәм кешеләр шуңа өскә карый,
мәртәбәгә ирешә, менә данга.
...Ерак калган саен каеннарым,
мин яхшырак күрәм ул урманны.
Юкәләрен күрәм, усакларны,
имән чикләвеге коелганны.
Анда яфрак күмә Мөбин чокырын,
көн дә үтми яшел яфрак аша.
Кара чокыр төбе күп яткан ул –
шыгырдатып арба гомерен ашап.
Минем бабам гомере шуннан узган,
әткәм ничә чыккан аны кичеп:
ат куганы – сызгырганы булган,
күпме печән чапкан әйрән эчеп.
Ә печәнлек анда – җиләк кенә,
Җиләк төсе тырма тешенә йога.
Кызыл тешле тырмасын гел әнкәм
элеп куя иде ак каенга...
...Ул каеннар, күккә ишарәләп,
Җир туганнан бирле тора сыман.
Һәм шуларга карап бөтен дөнья
йортын өскә таба кора сыман.
Без дә өскә мендек – каеннарга,
каеннарны үтеп өскә мендек:
дөнья каршысында,
үлем каршысында,
яшәү каршысында –
күтәрелдек.

1974

Кышкы суыкларга кердек исә...

Кышкы суыкларга кердек исә,
Хәтеремә төшә үткәннәр.
Аякта нык хәзер, өстә калын,
Онытылсын иде ул көннәр:
Тәрәзәләргә салкын урман чикте, –
Ә ягарга утын юк иде...
Шәһәрләр ач иде, авыллар ач, –
Сугыш кына ул чак тук иде.
Су буенда безнең ач әнкәйләр
Су җылыта иде малларга.
Башлары боз иде, өсләре боз –
Боз хатыннар кебек аналар.
Кулларында һаман бозлы чиләк,
Юлларына калын боз сарган.
Елгасы боз аның, дөньясы боз...
Таймас өчен ныграк басарга!
Итәкләрен тарта боз чуклары,
Бөкләгәндә җиңнәр сыналар.
Өйгә кайтып безне җылытырга
Каян җылы тапкан соң алар?
...Бик өшетеп хәтеремә төшә,
Йөрәгемә төшә ул көннәр.
Күшегеп тора иде, бөгәрләнеп,
Моржалардан чыккан төтеннәр...

1973

Сәбәп

Чын яшемнән мин яшь күренәмдер –
Җитди генә сәбәп бар монда:
Мина афәт җиле өргән чакта,
Әнкәм басты җилнең каршына.
Салкын җилләр аны кыйнадылар,
Кайнар җилләр аны пешерде.
Фашист бомбасыннан ауган йортлар
Анын иңнәренә ишелде...
Бу дөньяда ул эшләгән эшне
Мин санап та чыга алмамын.
Ул төясә, арба сыгыла иде,
Каян шундый куәт алгандыр?
Аткайлары ак күбеккә батып,
Олы юлда егылып үлделәр.
Үзе тартып китте атлар йөген
Бишек тирбәтәсе кул белән!
Шундый әнкәм булган өчен дә мин
Үз яшемнән бераз яшь калдым.
Әнкәм генә минә...
Картайды шул,
Үз яшеннән күпкә картайды.

1970

Табыш

Тау өстендә
Кояш көйрәде.
Тигез ритм белән
Тибә
Тракторлар йөрәге.
Чык бии кузгалаклар учында;
Тургай бөтерелә,
Очына!
Мотор шавы
Тыпырдап
бара
буровой вышкасы очында.
Мотор шавы
каеннарга сарыла.
Чәчәкләр,
Чәчәкләр,
Чәчәкләр каршымда:
Кызыллар, зәңгәрләр, сарылар...
...Ландышлары,
Әремнәре исе белән бергә
Сеңгән хәтергә
Шушы урманның
һәр калкулык,
һәрбер чокыры;
Шулардан уздым ич,
Тай кебек ияреп әнкәйгә,
Көненә ничәшәр чакрым.
Ачыктырды,
Арытты үземне
Бормалы,
Чытырманлы сукмагы,
Җиргә ятып ял иттем.
Әнкәй һаман
Зелпе тамыры тукмады,

Кабыгын салдырды.
– Әнкәем, ардыңмы?
Нигә җыясың
Шул тамыр кабыгын?
Аз гына уйланып торды да
Әйтте ул,
Йөзендә елмаю кабынды:
– Алтыным, кирәк бит...
Аңардан
Резина ясыйлар
Заводлар...
Резина итекләр, туплар,
Бик күп нәрсәләр.
– Кирәкми, кирәкми миңа
Берсе дә,
Кайтырбыз дигән идең, бая?
Ул җәя кулларын:
– Кил, кая,
Кысып
Яратыйм үзеңне,
Син зур ич,
Аңларсың сүземне,
Йә, уйлап карале?!
Туп сорап елаучы малайлар,
Итексез әниләр бар әле.
Еракта-еракта
Машина туктаган:
Баллоны шартлаган, –
Тузгандыр...
Яңа баллонга резина бирмәсәк,
Ничек кузгалыр?
Әткәңнәр сугышта югалды,
Безгә шул күбрәк эш калды;
Азаер,
Азаер әле бер,
Менә сез, малайлар,
Аякка ныграк баскачтын.

...Муенны пешерә сулышы,
Йөрәге,
Тойгысын тәнемә,
Миемә сеңдереп,
Нык кага.
Кулларым изрәгән,
Сыланып
Кадерле, манма су аркага.
Бераздан
Шул арка
Машина баллоны шикелле
Бөгелгән
Зур зелпе куагын
Суырып чыгарды төбеннән...
Менә шушыннан...
– Нәкъ шушы ноктада
Бүген
Буровой вышкасы туктады;
Кояшка тоташты
Ярсыган моторлар тавышы.
Нефть –
Табышым.
Нефть –
Резина... ефәк... капрон...
Эшелон-эшелон агыла
Илем юлларыннан.
Хәтерлим:
Алар барысы да башланды
Әнкәемнең кечкенә,
чарпаланган кулларыннан.

1965

Җаным чаңы

(Әнкәйне җирләгәч)

Әлмисактан гөрләгән су –
гөрләп кала әле.
Һәм исәннәр яшәп кала,
гөлләр кала әле.
Яшәрбез дип бергә-бергә,
юанасы килә. –
Чынлыктан качып шигырьгә,
югаласы килә...
Бик әрнетә икән чынлык,
әрни Җирем-Кырым?!
Өер-өер саллар сыман
йөзә матәм җыры.
Бер якында, бер еракта
сәер кара көлеш...
Бии кемдер ыштансыз да
тәһарәтсез килеш...
Кемдер иләр данын егып,
канын – ерып кичә...
Үз юлдашын буа кемдер,
кемдер агу эчә...
...Әлмисактан гөрләгән су
эчәр өчен иде...
Исәннәргә җаным чаңы
ишетелмидер инде, –
җибәрмәсләр иде Җирнең
болай ук кадерен.
Бу Җир минем әткәй белән
әнкәем кабере.

1992

Әнкәйне хәтерләү

– Зур улым?! –
дигән идең дә
йөземне юган идең;
и рәхәт елаган идем,
каты егылган идем...
Юындырып-коендырып,
мәңгегә киттең, әнкәй.
...Яңгырап
узган
яңгырдай
уздың да киттең, әнкәй.
Кояшың калса да күктә,
кипте бары өс-башым.
Күз яшен киптерми икән
хатирәләр кояшы.
Зур улың була алмадым,
кеше мәңге бәләкәй;
елыйм да
йөземне хәзер
үзем юалам, әнкәй.

1997

Сагыну

Еллар елга охшамый шул,
язлары үзгә тора.
...Үзәкләр өзелә тора –
кемнәрдер сагындыра.
Сагындыра Тукайларын,
Җәлилләр истә тора...
Гел тулы сагыну дәрьясы
һәрвакыт чиста тора.
Истә Шәрәф, истә Әнвәр –
сагындыра югалган...
Якты безнең күзләребез
сагынуларда юганга.
Такташны бик сагынганда,
Туфанга карар идек...
Инде Туфан сагындыра,
Фаилләр... Ярар инде,
кемнәрдер безгә карыйсы –
кемнедер сагынганда.
Пакь яшәдек, ак китәбез,
коенып сагынуларда.

1983

Күктә сары ай йөзә

(Авыл егетләренә)

Бүрәнәдә – егетләр,
күктә сары ай йөзә:
безнең яшьлек, валлаһи,
нәкъ шушылай, нәкъ үзе!
Исәнмесез, егетләр!
Хәлләрегез яхшымы?
Җырлыйсызмы?
Әйтегез, әйттерегез,
их, шуны! –
«Китәмен еракларга,
җитәрмен Уралларга.
Баскан эзләрем калсын дип,
нык басам урамнарга.
Әй тал нечкә, тал нечкә,
талдан билкәең нечкә.
Бу кадәрле сөюләрең –
булыр бит үкенечкә.
Керәсең төшләремә,
сары күлмәк өстеңдә.
Сары күлмәгең өстеңдә –
ни булды син мескенгә?»
Туктатыгыз, егетләр!
Мондыйны җырламагыз,
Сөйгәннәргә авыр хәл
юри дә юрамагыз!
Без дә шулай җырладык,
нигә кирәк ул сезгә?

...Бүрәнәдә – егетләр,
күктә сары ай йөзә...

1978

Шунда сине күрмим бит һаман...

(Каләмдәшем Хәйдәр истәлегенә)

Бик елак көн –
«Яхшы хуҗа этен
өйдән чыгармаслык!» – дигәндәй.
...Резин итек, ак плащын киеп,
иртүк килдең миңа ярдәмгә:
– Бергә-бергә,
абый,
без яшәрбез! – дидең.
Юньсез малай, вәгъдәң кайда соң?
Бермәл – миңа,
башкаларга ләм-мим –
дөньядан ук китеп баргансың.
Озата алмадым ич соңгы юлга,
күрми калдым – җанны шул кисә.
Бер ел йөрим сиңа ачуланып,
гаепсез лә үзең югыйсә...
Ничек алдандың да иярдең син
үлем кыяфәтле язмышка?!
Уең – сәнгать, буең сәнгать иде,
тере сәнгать идең, мальчишка!
Каты әйткәч, әйтим йомшагын да,
ишетмәсәң һәм ишетсәң дә...
Машинкаңда* һаман шигырь чүким,
акча гына артмый кесәмдә.
...Туздырдылар – Казансуның ярын –
без тергезгән учак урынын.
Шагыйрь Мирза килгәч – күрмәс бүтән
безнең анда басып торуны?!

---

* Кайчандыр Хәйдәрдән аның тотылган язу машинкасын сатып алган идем.

Ленин күперен яңарттылар, тик ул
Хәйдәр узарга да ярамый.
Тукталышлар – «Кутуй»* һәм «Чишмәле»**
тора әле синсез каралып.
Галәм үзе болай якты гына,
шунда сине күрмим бит һаман.
...Чиксезлекнең чиксез бер җирендә
очрашырбыз кебек яңадан.

2001

---

* Минем өйгә якын тукталыш.

** Хәйдәр өенә якын тукталыш... Ул тукталышларда безнең очрашу гадәте бар иде.

Сорама, Камышлы*

Сорама, Камышлы,
бер сөйләрмен әле.
Гаҗәбрәк бит әле
Әнвәребез хәле.
Кыска итеп әйтсәм:
таза гына иде,
яза гына иде,
яза гына иде...
Матбугат йортына
сыялмыйча тавышы
җиргә җәелә иде,
тәрәзләрдән ташып.
Бу дөньяны уйлап
кем генә авырмый?
Әнвәрдәй шагыйрьгә
авыру – авырмы?!
Адымнары җиңел,
уе бик зур иде.
Кешеләргә таба
һаман килде,
килде...
Кинәт гаип булды,
тордым карап, күреп:
ул югалды безнең
күңелләргә кереп.
...Шулайрак бит менә
Әнвәребез хәле.
Сорама, Камышлы,
бер сөйләрмен әле.

1968

* Шагыйрь Әнвәр Давыдов туган авыл.

Хәсән Сарьянга

(Вафатыннан соң)

Өзелеп яратсак та дусларны,
берәм-берәм җирдән китәрбез...
Яратсак та җәйләр, кышларны,
бала-чага, хатын-кызларны,
берәм-берәм шулай китәрбез.
...Бизмәсәк тә кырдан, үләннән,
көйрәп яткан бөрлегәннәрдән...
Тәм тапсак та төрле телләрдән,
туймасак та торган өйләрдән,
барысын да ташлап китәрбез.
Калдыралмас безне биредә
калдырырга теләгәннәр дә.
Төгәллисе мөһим эшләр дә
калдыралмас безне биредә.
Калдыралмас безне Кояш та,
йолдызлар да, Идел буе да...
Калуыбыз кирәк булса да –
калдыралмас безне бу дөнья.
Шулай булгач,
моннан китәрбез –
курыкмыйча гына, тын гына,
күптән киткән дуслар янына,
берәм-берәм шулай... Китәрбез.

1979

Йөреп чыгыйк әле Казаннан

(Шагыйрь Роберт Әхмәтҗановка)

Сине күрми торсам, әллә ничек,
танып булмый көнне, Кабанны.
Йөреп чыгыйк әле, бер күрешкәч,
чигеп чыгыйк әле Казанны.
...Үзебездән әйбәт дуслар монда
очрап, хәлне сорап үтәрлек...
Күрмәмешкә салышып үтсәләр дә,
үпкәләмик артык, күтәрик...
Исемебез чиста, кием пөхтә,
акча да бар кесә төбендә. –
Без бит риза шуңа, данга менеп,
күккә ашкан дәһи түгелләр.
Дәрәҗә бар – әйбәт уңыш бирер
сары бодай кыры биеклек.
...Ял итәргә дисәк, диван нигә?
Безгә таш та, җир дә бик иптә.
Берәүләрне ун кыз сөйсә – нәрсә?
Безне сөйгән, әйдә, бер булсын.
Киеме ни безгә, кием аша
җиткерсеннәр йөрәк җылысы.
Чәчәк сузмый гына тыңласыннар,
әй, укырбыз шигырь, туктап бер.
Һәм, кем белә,
Казандагы гөлләр –
бәлки, бар да безнең өчендер.

1985

Каләмдәшем Рәдиф Гаташны озаграк күрми торганда туган уй

Ул шулай көлә белә,
яктырып килә белә:
көмеш тәңкә сипкәндәй,
тавышын сибеп көлә.
Җыя алсаң, көлүен –
учка җыеп торырлык,
кесәңә тутырырлык,
куенга тутырырлык.
Тәнең шуны сизәрлек,
рәхәтләнеп беравык.
Аның гына көлүе –
шундый тере матурлык.
Аның гына көлүе –
шундый рәхәт түгелү.
Тик отарлык түгел ул,
онтырлык та түгел ул.

1983

Илдар Юзеевка

(Бераз шаярып)

...Безнең урын,
бу нәкъ безнең җир, дип,
җиң сызганган идек.
Хуҗаларча йөреп,
ут өереп,
эшләп алган идек.
Яшәр өчен урын
сайлаганда,
ялгыштыкмы әллә?!
Турайт әле билең,
әйт кызык сүз,
хәлләрне күр әнә!
Без тормаслык гүзәл
бу урынга
яшьлек кора оя.
Кая китик?
Монда, әй, валлаһи,
картаерга оят.

1977

Равил Фәйзуллинга

Миңа кердең Мәскәүдә,
сөйләшәсең, ипле син.
Нидер язып кайт, дисең,
нидер табып кайт, дисең.
Бәлки, нидер табылыр –
утлар якты үзәктә...
Беләсеңме, син миңа,
тапмасам да, сүз әйтмә.
Күпләр килгән табарга,
әле һаман киләләр.
Этә-төртә Мәскәүгә –
югалырга керәләр.
Югалалар яшьлектә,
югалалар картлыкта.
Елмаешып, исереп –
югалалар шатлыктан.
Төсләре дә үзгәрә –
соры юлда сорылар.
Тавышлары – хәрабә,
башы бар да соңы бар.
Һич күренми эзләре –
шундый якты үзәктә?!
Беләсеңме, син миңа,
тапмасам да, сүз әйтмә.
Мин үземне югалтмам,
хәтта нидер язармын.
Күрешербез исән-сау
уртасында Казанның.
Алда безнең җәйләр бар,
күп кышларда әле без,
ике кара ир булып,
ак юлларда йөрербез.
...һәм иҗаты тукталган
егетләрнең өенә
йә кызлар бүлмәсенә
илһам булып керербез.

1977

Илһам Шакировка

Бергәлеккә – бердәмлеккә
чакыру чаңы булдың –
син күзе булдың татарның,
сызлаган җаны булдың.
60 ка җитеп сызлавың
авыр бит, авыр ла ул:
йөздә үтмәс, меңдә бетмәс,
мәңгегә калырмы ул?
«Туган тел»ле халкың калса –
чынга ашар өметең.
Котлыйбыз сине, туганкай,
чын күңелдән үз итеп!

1995

Гәрәй Рәхимгә

Тормыш тоташ бәйрәм түгел,
булгалый бәйрәмнәре.
Ник булмасын бәйрәмнәре,
булганда Гәрәйләре?
Ул Гөргөри, Григорийлы –
анысы Алла эше:
әдәбият дөньясына –
безгә кирәк бу кеше.
Мәхәббәттә, дуслыкта да,
иҗатта да алдыра...
Моннан да зур бәйрәмнәрең
булсын, Гәрәй, алдарак!

1996

Клара Булатовага

Юлга чыктың «Гел кояшка карап»,
гел кояшка карап яшәдең.
Күзләреңдә шуңа гел нур булды,
нур китерде – килсә яшьләрең.
Елмаюың нурдан гына торды,
беләсеңдер үзең калганын...
...Бәйрәм котлы булсын!
Гомере озын булсын
синең кебек якты баланың!

1996

Диләрә Тумашевага

Себерне сөрген, диләрме?
Сөрген түгел ул Себер!
Татарлар җире ул, дисәк,
сүзнең иң дөресеңдер!
Кара урман – тайгаларда
мөмкиндер адашырга...
Адашмаган, юлын тапкан
Диләрә Тумашева!
Туган телен, туган җирен
яктырткан шәхес бит ул:
гыйлеме белән генә түгел,
хатын-кыз буларак та гөл,
гөлләрдән нәфис бит ул!

Вафирә Гыйззәтуллинага

Безгә әле тауга менәсе дә
чишмә суларына төшәсе.
Синең күзләр, бәгырь, безнең өчен
үзе, үзе – моңнар чишмәсе.
Син җырласаң – яшәр милләтебез,
чакыр, чакыр безне көрәшкә!
Былбылларның шундый гадәте бар,
тик узара алар серләшә...
Сине тыңлап йолдыз таптык әле,
якты җиле җанга ук керә.
Бәйрәм шатлыгыңны уртаклашып,
без котлыйбыз сине, Вафирә!

Лена Шагыйрьҗанга

Түшәгең дә шигырь синең,
шигырьдер юрганың да;
«Мөлдерәмә күңел»ең дә
шигырең юлларыдай.
Яшьләрне, яшьтәшләреңне
көнләштерәп яз гына.
Гомерлеккә кердең, Лена,
син шигърият язына!
Кычкырып сине сөйлибез,
кайчакта – яшерен генә.
Котлыйбыз иҗатың белән
һәм булган яшең белән!

Син сагышлы шуңа, каләмдәш

(Айдар Хәлимгә)

Әй, шатланып очырган идең
син «Беренче карлыгачлар»ны.
...Шатлыгыңа сукты язмышың,
җыертты ла синең кашларны.
Маңгаеңа сырлар киртләде,
елатырга иде исәбе...
Иңнәреңдә инде илле яшь –
еламыйбыз, исән ич әле!
Бәйрәм көнең белән котлыйбыз,
табында зур иҗат байлыгың!
Елмаеп куй шулай – үзеңчә,
бугазына басып кайгының!
Синең язмыш – шагыйрь язмышы,
син табышлы шуңа, каләмдәш.
Һәм язмышың – татар язмышы,
син сагышлы шуңа, каләмдәш.
Бәйрәм көнең белән котлыйбыз,
табында зур иҗат байлыгың!
Елмаеп куй шулай – үзеңчә,
бугазына басып кайгының!

1992

Безнең күрешүләр күп булмады

(Рәшит Имашка)

Сәлам сиңа, Имаш, Мингалимнән, үзең кебек
гади бер заттан.
Шигырь аша кысыйм зур кулыңны,
файдаланыйм әле форсаттан.
Безнең күрешүләр күп булмады,
эш беттмәде һаман... Эшлибез.
Яшәмәдек дисәм, гөнаһ булыр,
алтмышка ук җиткән яшебез...
...Халык йөрәгенә тормый, туган,
бүләк, исем кебек нәрсәләр.
Бәйрәм көнең белән,
рәссам Рәшит,
йөрәк ачык сиңа – мәрхәбә!
Безнең күрешүләр күп булмады,
бер булганы – йөзгә тиң иде.
Уфа урамнары хәзер тардыр,
без узганда гаҗәп киң иде?!
Тик тараймас, Имаш, синең бүлмә,
күргән идем барып, син дәштең.
Иҗат иткән каенлыгың аша
мәңгелеккә чыгып сөйләштек.
Безнең күрешүләр күп булмады,
алда, бәлки, ешрак күрешербез.
Яшәмәдек дисәм, яхшы түгел,
алтмышка ук җиткән яшебез?!

Мәгъсум Хуҗин — мәгълум Хуҗин

– Хуҗин килгән!
– Узсын түргә!
– Әйдә, каләм остасы!
– Йөз грамм ул салыр бүген,
әгәр ипләп кыстасак...
– Җитмешенә җиткән чагы,
уен түгел, кыскасы –
сиксәнендә, туксанында
үзе безне кыстасын!
Ул Казанда, безнең янда
мәгълүм Хуҗин булды ла.
Сабаларда Хуҗин күптер,
әдәбият тарихында
укучылар күзе өчен,
безнең өчен – ул гына!
Яшьләр аны, яшьтәш итеп,
кочаклап ала әле.
Атлавынча – урта буын,
картларчарак та хәле.
Ишетми ул, тыңламый да
«Афәрин!» – дигәннәрен.
Гаҗәп оста очлап йөри
хикәя кибәннәрен...

2000

Ризван Хәмидкә

Ничектер сизми дә калдык
сиңа илле җитүен:
әллә бу синең, күз буып,
бер мәзәк күрсәтүең?
Ихтимал алай булу да,
бар синдә андый сәләт:
әмма гомерләр узуын
төкелдәп сөйли сәгать.
Шуны сөйләп килә көзләр,
яфрак куна иңнәргә,
һаман кызлар матурлана:
сиңа илле дигәннән:
котлыйбыз,
иҗат үрендә
егетлегең беленде!
Мөштәри карт сыман да син
«Актамырлар иле»ндә.

1991

Батуллага

Һәр жанрга гашыйк булды,
ну, азып та күрсәтте.
Афәрин, Батулла! Яшәп,
ул язып та күрсәтте.
Әкият арты әкият
ыргытып узып бара.
Проза сибеп бара ул,
пьесалар сузып бара...
Ул публицист, ул режиссер,
дулаган чагы аның.
Сәнгать кырын иңләгән дә
буйлаган чагы аның.
Үзенә илле тулган, ди,
котлыйбыз Батулланы!
Дуласын, әйдә, дуласын,
тотмыйбыз Батулланы.

1988

Әхмәт Рәшиткә

(60 яшенә җитүе уңаеннан)

Яшьлек кала кайларда?
Кала яшел елларда.
...Кара-кара юлларда
кала аунап еларга...
Калма, яшьлек, түкмә яшь,
Әхмәт кебек батыр бул.
Узып кит тә Әхмәтне,
йөгереп кире кайтыр бул.
Килешикме? Килешик!
Ул килеште! Без яздык:
Яшьлек белән очрашу
булсын, Әхмәт, бу язың!

1996

Фарсель Зыятдиновка

(60 яшь тулу уңае белән)

Алтмыштан соң да еллар күп,
юллар күп әле, Фарсель.
Язучылар белән атла,
галимнәр белән бар Син.
Җитә бит Синдә егетлек,
чыныккан татар ла Син!
Абыйларга, сабыйларга
үрнәк булып
йөр, Фарсель.
Әйләнеп уздырмасалар
тормыш әйләнмәләре –
Син аларның күзләреннән
йөзеп узарлык әле...
Милләтнең Син бик кирәкле,
бик тә газиз баласы.
Бир, каләмдәш, безгә кулың:
– Бәйрәмең котлы булсын!

1997

Альберт Хәсәновка

Тукай сорый:
– Кем бәйрәме?
Нишләде соң ул Хәсән?
– Альберт Хәсән –
ул бит безнең
прозада зур чәчән!
«Озын аяк» Хәсән ич ул,
шуңа җитте алтмышка.
И туган, бер 60 елны
бирче Ходай, бу дуска?
Киләчәктә безнең теләк,
бәлки, чынга әйләнер?!
Ә бүген:
– Альберт, каләмдәш,
котлы булсын бәйрәмең!

1997

Шәрә чәркә

(Яшьтәшләрем мәҗлесенә язылган шигырь)

Егет итте безне тормыш,
гел бирде йөк һәм йөгән.
Без күтәрдек, без ышәдек,
без аякта, егетләр!
Көн килер дә баш әйләнер,
иskә төшен бу чаклар,
егылырбыз мәңгелекнең
шәрә ботын кочаклап.
Ни ул безгә шәрә чәркә,
хет күтәрмә, хет күтәр?!
Төпләрендә сәер моң бар,
күтәрик тер, егетләр!

1994

Язучы Гәрәй Рәхимгә

(Ул 1941 елның 15 июлендә Шөгер районының Аланлык авылында туган)

Котлыйбыз сине, каләмдәш,
бер кочаклап җай гына.
...Булмады тормыш җилләре
сиңа да унай гына.
Шулай да ерак киттең бит,
калдырып Шөгерләрне.
Истәлеккә алып киттең
моңнарын, шөгыльләрен.
Аланлыкта алан калды,
алан сиңа якындыр.
Анда атаң, анаң калды,
алар сиңа якындыр.
Туган якның бер чишмәсе
салкыннардан-салкындыр.
Бәлки, бүген, бәлки, күптән
эчең тулы ялкындыр...
Шагыйрьләрнең чын хәләтен
каян төгәл беләсең?!
Илле яшьләр килсә килсен,
күзгә яшьләр килмәсен!

1991

Палатадашларга

Ә мин бүген төнлә йокламадым,
Тоймадыгыз гына сез аны...
Мин дәвалар өчен палатага
Алып кердем төнлә дөньяны.
Инде сулып килгән үләннәргә
Һәм гөлләргә сулар койдым мин.
Яныл, әрнеп яткан мәйданнарның
Яраларын бәйләп куйдым мин.
Мин кан бирдем кайбер шәһәрләргә,
Мин җан өрдем кайбер юлларга.
...Зур дөньяның чирен бетерергә
Көч җитмәде минем кулларда.
Сезне уятырга кыймадым мин,
Уятасы калган шул аны...
Мин дәвалар өчен палатага
Алып кердем төнлә дөньяны.

1970

Танышыма

Таш дивардай кайгы ауды өстемә –
Әмма күрдең минем йөздә тынычлык,
Күкрәгемә кунып, шатлык талпынды –
Әмма күрдең, үзгәрмәдем, мин – шул ук;
Һәм киттең син минем яннан: «Җансыз бу,
Кайгы-шатлык белми торган кеше!» – дип...
Моннан зуррак кайгы барын беләм мин,
Моннан зуррак шатлык көтеп яшимен.

1967

Әнем Исламнурга

Яшь кенә иден син,
юк, сөйли алмыймын,
һәм сине дөньяга кем сөйләр?
Яшь кенә егетләр,
акылсыз егетләр
акыллы гомереңне өзделәр.
Өзделәр, ишеттем
«А-а-а!» дигән тавышың
соңгы кат яңгырап калганын...
Тик, сиңа багышлап,
бер шигырь язарга
мин һаман булдыра алмадым.
Язарга тотынсам,
һәм сүздә «А» хәрефе, –
барысы да кычкыра башлады:
«А-а-а» дигән тавышка
күмелде дүрт тараф, –
ашыгып каләмем ташладым.

1973

Зәңгәр ишек

(Балачак дусларыма)

Бер-беренә охшаш чуерташлар сыман,
Уйга килә ярда безнең шәрә яткан...
Җәй артыннан кышка кердe Җир әйләнеп,
Җир әйләнә сибеп безне төрле якка.
Һәрберебез каршысында зәңгәр ишек,
Без җитүгә, ул арткарак оча сыман:
Сакчысы бар, үзе калын, үзе бикле –
Җитәсе бар, бәрәсе бар, ачасы бар.
Үзен зәңгәр ишек итсә серле максат,
Дөнья безне кеше иткән, куәт биргән.
...Максатына тими узган ташлар кебек,
Соңгы көндә егылмасак иде Җиргә.

1973

Соңгы мәсьәлә

(Кызым Алсу туган елда миңа 50 яшь иде... Шул чактагы кичерешләрдән)

Мәсьәләне бер-бер артлы
каршыма тезде тормыш.
Шуны чиш тә яшәрсең, ди,
чишәсең, ди, йә, тырыш.
Теш белән дә, баш белән дә
җитәрлек чиштем лә мин.
Уйлар йөртеп, иң сыгылып,
иллегә төштем лә мин.
Шунда да яңа мәсьәлә –
хет сөен, хет аптыра:
учымда тотам кызымны,
никтер ул елап тора?!
Бу елак кеше булганчы,
мин туфрак буласы бар.
Ләкин мин туфрак булганчы,
ул кеше буласы бар:
алынмам моны чишәргә,
куркыта нәрсәгәдер.
Син, тормыш,
үзең чиш инде
бу –
соңгы мәсьәләне?!

1988

Аяк киемнәре төзәтүче дустыма

Ташла бүген чүкеч-кадагыңны,
Мин дә ташлап чыктым каләмемне, –
Безгә инде очрашырга иде,
Очрашырга иде күптәннән;
Атнасына җиде очрашып,
Җиде киңәшкәндә бүтәннәр,
Бер шәһәрдә торып киңәшергә
Безгә генә вакыт җитмәде –
Ял вакытында яңаларны җыйдык,
Эштә искеләрне сипләдек.
Киттек әйдә бүген.
«Эш бит...» димә, «кешеләр...» димә,
Кичерерләр әле, кичерерләр.
Кеше эшен ташлап бөтенләйгә китә, –
Кичерәләр әле кешеләр.
Ә без нәрсә... Иртәгәдән тагын
Җыр язарга утырам мин менә,
Син кадаклар белән, җепләр белән
Җыр чигәрсең аяк киеменә.
Тагы безне белмәүчеләр булыр,
Табылыр шунда аның белгәне,
Безнең җырга басып биегәйгәнен,
Безнең җырга басып йөргәнен.
Бүген исә
Икебез өчен генә
Сыра кайтарганнар паркка.
Салкын чишмә суын аз эчмәдек,
Сыра эчеп тамак карлыкмас.
Сөйләшербез,
Бәхәсләшер нәрсә
Болыт булып калмас фикердә,
Сөйләшербез...
Көне-төне,
Икебез ике җирдә,

Шушы бер тормышны уйлыйк та,
Шушы тормыш өчен, ким дигәндә,
Солдат итегенә җиз кадаклар аша
Олтан берекләндәй булыйк та,
Сөйләшергә вакыт тапмыйк икән –
Киттек әйдә!
«Эш бит...» димә, «кешеләр...» димә!
Кичерерләр әле, кичерерләр.
Кеше эшен ташлап мәңгелеккә китә, –
Кичерәләр әле кешеләр.

1966

Туган як кырларына

Әйтәдер кем, бу ялгыз, дип,
Китте дә югалды, –
Ә мин киткән чакта сезне
Үзем белән алдым.
Кайсы якка юл тотсам да,
Минем белән алар –
Чыелдап сары чебешләр
Уйнаган бакчалар,
Салкын чишмәле басулар,
Куянлы урманнар;
Таулар, бозаулар һәм тайлар
Җаныма сыйганнар.
Сезнең бүреләр белән мин
Мәҗлесләргә кердем.
Таксиларда, самолетта
Сезнең белән йөрдем.
Трибуналар, зур залларга
Чыкмадым мин сезсез;
Юл башым сез, юлдашым сез –
Хыянәтсез, тиңсез...
Шигырь тулы күкрәгемдәй
Якын күрәм сезне,
Утларга керсәм генә мин
Алып кермәм сезне.

1971

Читтә яшәп калган якташларыма

Киттек тә без читкә, яшәп калдык,
Кунакка да кайтмый кайсыбыз.
Нефть чыгарабыз, йорт салабыз,
Җыр язабыз – бәхет ясыйбыз...
Бөтен кеше өчен тырышабыз –
Үпкәләмәс безгә туган як...
Ләкин туган якка бу кайтуда
Ни өчендер миңа кыенрак,
Качак кебек сизәм мин үземне,
Әйтерсең лә сез дә качаклар...
Башкаемны иеп уйга калам:
Безнең яктан артык кай яклар?
Йорт салырга монда урын юкмы?
Җыр язарга мөмкин түгелме?
Шул ук кояш чыга һәм яктырта
Юлларыңны синең, күңелне...
Башак тирбәтәләр шул ук кырлар,
Тирә-юньдә мотор гөжләве...
Тик ни гөжли алар, кем кулында?
Нигә безнең кулда гөжләми?
Егәрле бит безнең беләкләр дә,
Безнең башларда да акыл бар.
Мине шигъри хисләр ялгыштырса,
Кичерегез, зинһар, якташлар?!
Ләкин бу кайтуым сәер булды,
Сәер тойгы белән моңланам:
Безне сагынудан кибеп ята
Туган якта безнең елгалар.

1970

Авылдашка хат

Аэродром иде безнең урам:
Казлар күтәрелде каңгылдап.
Бүрәнәгә утырып сөйләштек бер:
Мин китәргә булдым авылдан,
Кайбер агайларга үпкәләдем, –
Булмагангадырмы әтиләр,
Безнең колакларны еш бордылар,
Авыр-авыр сүзләр әйттеләр.
Күнегергә теләү туды миндә,
Тик өстенлек алды чиркану.
Малай булсаң да бит, горурлык бар,
Тамырларда барыбер ир каны,
Шуңа түгелмени авыл эшен
Бик тиз генә алдык өйрәнеп?!
Йөгәненнән тотып зур атларны
Кырмыскалар кебек сөйрәдек.
Бүген сезнең кулда машинадыр,
Исәннәрме теге агайлар?
Безне шактый кимсеттегез, диеп,
Син бәрелмә инде аларга.
Калса калган икән безнең хәтер,
Аларның да хәтере калмасын...
Әй, ташлыйк ла моны, ничек хәзер
Кәрим бабайларның алмасы?
Клуб ничек? Яшь-җилкенчәк кызлар
Сибәләрме «Ярмәк» көенә?
Безнең буын ничек – «абый» булгач,
Онытып бетермиме биюне?
Самолетлар төсле күтәрелеп,
Очалармы казлар каңгылдап?
Кашка бия күптән үлдеме соң?
Ә малайлар ничек авылда?
Әтиләре бармы барсының да?

Әтисез булса, син тагы
Берүк авыр сүзләр әйтә күрмә,
Бора күрмә берүк колагын!

1963

Гөл күзләре мөлдерәмә

(Фасил Әхмәткә)

Уйнадың да тулды моңнар,
тулды күңелләремә.
Күңелемне күмде гөлләр,
нур иңде гөлләремә.
Гөл күзләре мөлдерәмә,
ник чылана таң нуры?
Әллә кояшлы кайгым бу,
әллә шатлык яңгыры?
Көйләреңне каян алдың,
нинди тылсым беләсең?
Сандугачлар мәктәбендә
укыдыңмы әллә син?
Гөл күзләре мөлдерәмә,
ник чылана таң нуры?
Әллә кояшлы кайгым бу,
әллә шатлык яңгыры?
Моңнарыңда җиргә кайта
җирдән киткән әнкәем.
Ак чыбылдык эчләрендә
алмалы бишеккәем...
Гөл күзләре мөлдерәмә,
ник чылана таң нуры?
Әллә кояшлы кайгым бу,
әллә шатлык яңгыры?

1994

Тумый калган балага

(Багышлау)

Бәхетлеләр – синең хәлдә,
синең хәлдә мин түгел.
...Гасырларның карынында
син барлыкны сизәм гел.
Без бу якта – дөньялыкта,
күргәнең юк син аны.
Килмә, бала!
Кагыла күрмә
капкасына дөньяның!
Аны кагып мин ялгыштым,
хаталандым да керәп...
Үкендем әй, көлә-көлә,
әй үкендем – үкерәп...
Минем кебек монда һәркем
ялгыша да юана...
Монда без дә,
дөньябыз да,
бөтенебез – дивана.
Кемдер яга, кемдер яна,
яна дөньям, гөлләрем.
Өзелеп берәү бала көтә,
берәү – буа килгәнен...
Безнең уен – ут эчендә,
тәкъдир шулай, күрәсең.
Түрәләрнең – түре яна,
түбәннәрнең – түбәсе...
...Диваналар уенында –
диваналар үлеме:
элмәк-элмәк көннәр монда
муеннарга эленә.
Теге якта – син шикелле,
сине Алла сакласын.
Килә күрмә! Какма, бала!

Ачма дөнья капкасын!
Күзләреңә ут кабынып,
куркыныч якты монда.
Качып кал син
гел караңгы
гасырлар карынында.

1992

Гел шулай гына тоелды

Чатнагач,
Тормыш
Ярылып,
Ярылып төсле тоелды,
Гел шулай гына тоелды –
Ярылыр кебек бер!
Ак белән бәйләп карадык,
Ал белән бәйләп карадык,
Тасмалар сайлап карадык –
Таралыр кебек бер!
Балдаклап
Саклап
Карадык.
Кечкенә генә кыз бала
Аны кочаклап карады, –
Булмады, –
Ярылды тормыш,
Ярылды барыбер.
...һәр яртысы ике якка
Юл алды аларның –
Яңгыр юар,
Карлар күмәр,
Күмәр
Яраларын...

1974

Бала эзе

Үзен күптән күргәнем юк,
Күзләремдә – бала эзе,
Йөрәгемдә – яңа эзе,
өйдә үзем генә.
Өйдән чыксам,
Урамда да
эзләр генә,
Барысы да
Юала эзе генә.
...Ничек матур батып барган
Кыр өстеннән бала эзе, –
аның эзе кебек?!
...Җәйгә керсәм, ком өстендә
Тезелеп калган бала эзе –
аның эзе кебек?!
Юл буенын туфрагыннан
Озак барган,
Бала барган,
Биш бармагы кала барган...
Яланаяк кая барган?
Аның эзе микән?..
Аны куып җитәрменме,
Шушы эздән китсәм?
Һәм нишләрмен, ни әйтермен,
Әгәр куып җитсәм?!

1974

Исә дә җил,
камышларың сөрлегә.
Туган якта
җем-җем аккан
бергенәм!
Тамчы күрсәм дә,
төшәсең исемә.
Диңгез күрсәм дә,
киләсең уема.
Иң яшел дә
иң йомшак яр –
синең яр.
Җирнең иң ак казы
синдә коена.

1994

Тау астында гади су

Күк ул тиңсез,
Касады-су* –
тау астында гади су.
Исән бул, йөзем юган су,
мин дә юлга чыгасы.
...Туган су,
сау бул, йөзем юган су.
Алым кала,
гөлем кала,
алып булмый шул инде.
Җитсә китәр вакытларың,
калып булмый шул инде.
...Туган су,
сау бул, йөзем юган су.
Күк ул тиңсез,
галәм чиксез,
анда йолдыз адашкан.
Адашкан йолдызлар хәле
тигән безнең язмышка.
...Туган су,
сау бул, йөзем юган су.
Касады-су, әй, туган су,
сау бул, йөзем юган су.

1984

---

* Самара өлкәсендә автор авылындагы елга исеме.

Бакчасарай

Бакчасарай – Кырымда, анда елый торган һәйкәл бар. Ханнар сараендагы бу фонтан-һәйкәлне 1764 елда Гәрәй хан эшләткән.

Гәрәй ханның Диләрә исемле яшь хатыны була. Диләрәнең Кырым ханы кулына кайсы сугышта, ничек төшүе билгесез. Берәүләр аны – грузин кызы, икенчеләр – поляк кызы, өченчеләр – чиркәс кызы, имеш, диләр. Ханның иң көчле мәхәббәте шушы гүзәлдә булган. Тик кыз бу язмышы белән килешә алмаган, бик тиз сулган һәм тиз арада дөнья куйган. Кайгылы Гәрәй хан үзенең чиксез кайгысын сурәтли торган һәйкәл эшләргә әмер биргән... Ул һәйкәлне Иран остасы Гомәр эшләгән.

Бу һәйкәлгә кайчандыр А.С.Пушкин кызыл чәчәк куя. Шул истәлекне яңартып, нәкъ Пушкин куйган урында хәзер дә гел кызыл чәчәк тора.

Саумы, Пушкин язган Бакчасарай?
Шаккатарлык серең юк сыман.
Күккә карап баскан һәр манараң
сызгырмыйча калган ук сыман...
Шушындамы яхшы атлар булган?
Илләр курыкканмы шушыннан?
Әйтерсең лә моңа җавапларның
чынына да ялган кушылган...
Өзек-өзек килгән аваз кебек
ерак ята инде ул заман.
Шул заманда инде Гомәр оста
Гәрәй ханны никтер алдаган.

һәйкәл итәм дигән хан кайгысын,
яшьле итәм дигән күзләрен:
ә мин беләм, җанын һәйкәл иткән
ул Диләрә дигән гүзәлнең...
Җанга кушылып елый кызыл чәчәк,
Бакчасарай кушыла боларга.
Төне-көне елый яшь Диләрә,
ярыймы соң шулай еларга?!
Ике йөз ел буе яше тама –
күңелләрне уя икән лә?!
Җирдән юкса аның көндәшләре
һәм Гәрәй дә күптән киткәннәр.
Болай озак елау авыр ич ул,
заман хәзер үзгә – бүтән бит.
Дәүләт дилбегәсен җуйган татар
инде тавышын артык күтәрми.
Мин ханнарга хәбәр китермәдем,
хан булырга монда килмәдем.
Күреп кенә йөрдем
узганнарның
әкрен генә
җиргә иңгәнен...
...Сау бул,
Пушкин язган Бакчасарай,
без белмәгән серең юк сыман.
Күккә карап баскан һәр манараң
сызгырырга торган ук сыман.

1973

Синең базар

(Милләтен сатучыга)

Авыр туфрак тәлим сиңа, атың корсын,
ата-анаң рухы шуны сизеп торсын:
син яхшырак киенер өчен – халкың саттың,
кәеф-сафа сөрер өчен – халкың саттың.
Халкың саттың – әйбәт эшкә керер өчен,
халкың саттың – түш киереп йөрер өчен.
Дәү дәрәҗә алу өчен – халкың саттың,
гел базарда калу өчен – халкың саттың.
Үтеп бара гомерең шулай сата-ала,
милләт кала – хәтереңдә исемең кала:
исемең кара, йөзең кара, кара бәгырь!
Исле җисемең каршысында –
кара кабер.
Авыр туфрак тәлим сиңа, атың корсын –
әби-бабаң рухы шуны сизеп торсын!

1992

Шат бала...

Син дә бик шат,
мин дә бик шат,
ул шатлана, бу шатлана.
Бар микән соң дөньясында
безнең дә кебек шат бала?
Дөньяны йөреп чыкмаган –
иләндә йөреп шатлана.
Илен дә йөреп чыкмаган –
өендә йөреп шатлана...
...Ботка юкта – ботын чабып,
өйрә чөмереп шатлана...
Юктыр ла ул бу дөньяда
безнең дә кебек шат бала?!

1972

Ике такта — бер басма

(Язучы Ркаил Зәйдуллага)

Син, энем, затлы фикерләр
уйлап йөрисең, беләм.
Аларны язып халыкка
бирмә килисең, беләм.
Мин дә күп уйлап уелдым,
язып та карый идем.
– Алыгыз, ал! – дип, татарга
урелеп арый идем.
Алар мине ишетми дә,
күрми дә сыман юри.
...Яннарында сәер янгын
үзләрен ялмап йөри.
Беттеләр болар, дигәндә –
калганнары табыла:
сөннәтлесе, сөннәтсезе –
үз сөягең танышла!
Ул ат булган җирдә булыр,
себерке торган җирдә.
...Товар сата-ала белер,
эчә белер хәмер дә.
Сүгенүе – нәзек чыгар,
кысылыбрак, тоныграк.
Йә гөрләгән тавышы да –
нечкәреп алыр кайчак.
Ул әйбәт «господин» булыр,
иң әйбәт «холоп» булыр.
Ана телен яхшы белмәс,
шул безнең халык булыр.
Ясканма әллә ни затлы
шигырь бирәм дип аңа.
Андыйны кабул итми ул,
аңа кирәкми яңа.

Аңлашырлык иске булсын,
хатыннар төсле булсын.
Ал ягы тека булсын да
арт шәриф көчле булсын.
Яз, энем, минемчәрәк син,
йә Ризван Хәмид кебек.
Гәрәй Рәхим киңәшләрен
тыңлап кара бер керен.
Әйткән сүзен Батулланың
ишеткәнең бардыр, шәт:
Ике такта – бер басма, ди,
уртасында мәхәббәт!
Шуны язып, әллә кемнәр
язучы булып җитте.
– Милләткә аннан ни файда? –
дисеңме?
Сорау җитди!
Без барыбер языйк, энем,
каләм бит ул бездә бар.
Ашап дуңгыз да булалар,
укып дуңгыз булмаслар.

1989

Безнең Герой

Безнең Герой өченче көн
аракыга карамый:
– Бер күренсен
ирлек, мәгънә.
Хатынга йөзенче вәгъдә,
юк, бозарга ярамый.
Керсә керер ресторанга,
чыдар,
барыбер чыдар.
Үрелеп кайнар үрдәккә,
көйрәп яшәгән йөрәккә
лимонад сибеп чыгар.
...Таныш өстәл,
ак халатлар,
ыгы-зыгы, тәмле ис.
Түзә Герой, түзә ич!
Күрше өстәлдә –
шампанский, шайтанский,
ах, бөкесе –
шалт итте дә
сикерде:
өч көн җыйган түземлекне
чәлпәрәмә китерде.

1967

Иллә мәгәр...

Башың җитмәсә – уйлама,
башың җитсә – уйла.
Көчең җитмәсә – уйнама,
көчең җитсә – уйна.
Оялыр булсаң – күренмә,
оялмасаң – күрен.
Буең җитмәсә – үрелмә,
буең җитсә – үрел.
...Уйламасаң,
уйнамасаң,
үрелмәсәң әгәр –
гел дөньяга күренмәвең
шәптер иллә мәгәр.

1971

Булма

Малай булсаң,
Бул син әйдә,
Малай бул син, –
Куркак булма.
Шагыйрь булсаң,
Ике төрле
Фәлсәфәгә
Уртак булма.
Тормышыңда
Малай булып
Кал син калсаң, –
Бабай булма.
Шигырьләрдә
Бабай булсаң,
Бул син әйдә, –
Малай булма.

1970

Бу елларда...

(Үземә)

Без актарган таулар артта калды,
таш күтәрер көчем калмады.
Хәзер көчем – сирәк бәйрәмнәрдә
йөз грамм да ярты алмалык.
Узды китте яшьлек сәер чорда,
сәерләтеп узды җанымны:
– Яшь кызлар! – дип
өзелеп ялганмадым,
гел ханымнар күзгә чалынды.
Уйлап шуны хәзер елмаям да,
сызланам да кайчак утырып.
Мин гомерне тормыш учагына
яктым бугай артык тутырып.
Куралмадым татлы малай-йокы,
саташулы булды төннәрем.
Төшкә керде күрше матур апа,
мин иреннән аны көнләдем.
Егет булган мәлдән көннәрем дә
саташулы төшкә әверелде.
Муеннан ук иде яшьтәшләрем,
яшем җитмәсләргә үрелдем.
Әти булгач – кемгә бәхет бирдем,
үзем йөрдем – дөрләп-куанып?!
Бүгенгәчә янып бетмәгәнгә –
мин тилегә һәйкәл куярлык.
Көләр идем карап – һәйкәле юк
һәм күңелдә нәни бер шом бар.
Бу елларда нык картайдым, ахры,
гел чалына күзгә яшь кызлар.

1999

Сүзләрең гел истә торды

(Актаныштан Яңа Кормаш кызы Илүсәр Вәлиевага)

Ну, начар да язгансың, дип
әйтүчем дә син булдың.
Моны язма – янарсың, дип
әйтүчем дә син булдың.
Бер җилкәмдә ике баш та
түгел иде югыйсә.
Бар язганым – җан һәм кеше,
күңел иде югыйсә...
...Язылды шул –
бер башлагач,
хут белән дә уйналды.
Хут белән уйнаган шәйгә
ут белән дә уйналды.
Сүзләрең гел истә торды –
шулай да азгаладым:
шигырьдән җәяү качканнар
өчен дә язгаладым.

2001

III. Җиргә бер сүз

Тормыш чаба

Уята,
йоклатмый вакыт –
җилтерәтеп йөртә.
Аңа нәрсә –
синең тәнең,
көнең, кичең-иртәң?!
Аңа нәрсә кем булуың,
син хатынмы, ирме?!
Якасыннан ала вакыт
Ил кадәрле Илнең?!
Кайчакта буып тота да,
күзеңә кан тула.
Тота вакыт –
һәйкәл үлә...
...Сандугачлар буыла.
Тота вакыт,
төртә вакыт –
бар да алга йөгерә.
Егылып йөзең ватарсың,
мин көчкә өлгерәм.
Һәм менә елмаям әле –
җәяү йөри алам!
Машина да очрап тора,
Очып-очынып утырам –
алтмыш яшьлек бала?!
...Тигезлекләр,
аннан таулар –
тау өстендә йортлар.
Юлларны таулар күтәрә
һәм чокырлар йота.
Борылышлар,
кырын юллар –
машинаң әйләнер.
Кемдер:

– Әйләнсә әйләнер,
яшәп калыйк, – ди, – бер!
Әйләнмәсен иде, шофер,
каула
сизеп чамаң!
...Шулай – синен,
минем тормыш,
бөтен тормыш чаба.

1991-1997

Ут кебек дуслар

«Рәхәт яшә, тыныч яшә,
моңа шартың бар», – дисең.
«Сиңа нәрсә, янәшәңдә –
ут кебек дуслар!» – дисең.
Син белеп сөйлисең дә бит
һәм бераз белмисең дә.
Ут дигәннән, минем менә
шундый бер хәл исемдә.
Чаңгылы бала чагымда
урманда йөргән идем.
Ул көнне урман караучы
агайга кергән идем.
Зур өендә олы миче –
әй яна иде тулып...
Дөрли уты әллә ничек,
куркыныч матур булып.
Икенче көн кергән идем,
мич һаман яна тулып.
...Ә бер килсәм – яна өе,
нәкъ миче кебек булып...
Син әйтәсең: «Янәшәңдә
ут кебек дуслар! – дисең, –
рәхәт яшә, тыныч яшә,
моңа шартың бар!» – дисең.

1985

Томаннарга таба илттеләр

Сары бодай кыры җилдә кайный,
әйләнәсе – тимер сак иде...
Үҗәтләнеп безнең үсеп йөргән,
гел ашыйсы килгән чак иде.
Бирмәделәр ипи туган якта,
читтә бәхет вәгъдә иттеләр.
Төяп-төяп безне поездларга,
томаннарга таба илттеләр.
Безне суга сипте пароходлар,
машиналар җиргә таратты.
Кемдер сугып тешне
койды безнең,
кемдер каршылады яратып...
Әверелдек моңлы килмешәккә,
чын йөрәктән җырлар чыгардык.
Җырыбызга тыгылып үләр чакта,
туган якны уйлап чыдадык.
Табалмадык читтә бәхет димим,
бөтенләй үк буш кул кайтмадык.
Туган якка кайткач, күпләребез
әнкәйләрне генә тапмадык.
Инде безнең күңел
шул вакыттан
мәңгелеккә хәтле өшегән...
Киләчәкнең тимер түрәләре –
ни күрсәтер тагын кешегә?!

1991

Ак болытлар үтте

Еш сөйләшәм быел күккә карап,
үзем генә калгач, бергә-бер.
Әткәм, бабам, аның бабасы да
бу күк йөзен шулай күргәндер.
Күпме үтте, ак болытлар үтте –
еллар битен сыйпап, иркәләп.
...Гомер иттем,
җиңдем,
канатландым,
бәйрәм, җырлар –
истә... Истәләр...
Әрнеп-әрнеп елаганым да бар,
чынлап елау – булмый оныттырлык.
Җан тәнендә, ачык яраларда
тоз таулары эреп утырды.
Көлгән чагым булды үз хәлемнән,
яралану, әрнү, елаудан,
мәхәббәттән,
табу, югалтудан,
гомер, тарих,
уйдан,
юллардан.
Мин көлмим дә быел, еламыйм да,
кайдан килде бу ел, ник килде?
Еласам –
мине һичкем
юаталмас,
көлсәм – туктап булмас шикелле.

1980–1997

Военкоматта

Нигә
Бу егетләрне
үлчәп маташасыз
Салкын, җансыз үлчәгечләр белән?
Алар,
Әтиләре сугышка киткәндә,
Кайнар беләктә калдылар.
Төгәл авырлыкларын
бары әниләре белә.
Алар
Иң биек агач очыннан
чикләвек өзделәр,
Иң биек тау түбәсеннән
чия таптылар;
Иң биек атны
йөгәнләделәр,
Кул арасына керү белән. –
Аларның төгәл буйларын
бары әниләре белә.
Булышмагыз,
Хезмәткә яраклы дип языгыз,
үлчәмичә генә.

1960

Бардыр

Бардыр чын йөзе тормышның,
Тик мин аны күрмәдем.
Аның йөзе минем алда
Һаман торды үзгәреп;
Һаман миңа күрсәтте ул
Битлекле йөзен генә.
Шулай да яхшы бүгенге
Тормышым йөзе менә.
Бәлки, калган гомеремне
Шушында үтәрмендер,
Барыбер, артыма карап,
Сагынмам үткәнемне.
Сагынмам бала чагымны,
Югалтып әтиләрне,
Сугыштан үлем хәбәре
Кайтаручы җилләрне.
Җилне бүлеп, әкият сөйләп
Юатты әнкәй безне –
Әкиятне үзенә йотып
Күренде тормыш йөзе.
Күренде: вакыт – Газраил
Һәм кояш – тәмуг иде;
Ә җир – ясалып бетәргә
Торучы табут иде...
Бардыр чын йөзе тормышның –
Мин күргәннән үзгәсе.
Бүгенге йөзе – ярыйсы –
Шул яхшыга үзгәрсен.

1967

Сабыйлар көлә

Сабыйлар көлә.
Сабыйлар – кечкенәләр.
Сабыйлар белмиләр,
Ә без –
Ата кешеләр –
Олылар, фикерлеләр, көчлеләр –
Шактый гына яшәдек.
Өлгерә алмасак та
Туй ясарга
бер өстәлдә
бөтен милләт бергә –
Өлгердек танышырга,
Өйрәндек сөйләшергә.
Сабыйлар көләләр.
Сабыйлар – кечкенәләр –
Белмиләр;
Безнең сүз
Мөһим мәсьәлә турында:
«Җир шары
ничегрәк калыр
алар кулында,
Чишелеп барлык серләре,
Артып акыл гөлләре,
Галәм йөрәге була алырмы?
Әллә
тарткаланып,
теткәләнеп,
янып,
Җәһәннәм булып калырмы?»
Сабыйлар белми –
Алар – кечкенәләр –
Минем өметләр шикелле ап-ак
тешләрен күрсәтеп
көләләр.

1967

Күпме илләр...

Җирне күккә менгерербез –
Шундый эшкә җай табарбыз.
Күрелмәгән көчләләр без,
Күрелмәгән осталар без,
Ләкин һаман кешеләр без, –
Беребез дә диңгез булмас.
Яшьләр безне алыштырыр –
Беребез дә тиңсез булмас;
Пулялар кебек вакланып,
Усалланмыйк пуля кебек.
Яшик әле шат йөз белән
Һәм сөйләшик уйнап-көлеп...
Яшик әле сокланышып,
Сокланырга күпме төс бар:
Күпме илләр, төрле милләт –
Нинди келәм, матур, чуар!
Түм-түгәрәк Җир шарыбыз
Чәчәк тулы болын кебек, –
Бер чәчәген югалтсак та,
Зур хатабыз булыр кебек.
Күрелмәгән көчләләр без,
Күрелмәгән акыллылар.
Әгәр инде ният итсәк,
Бездән әллә ниләр чыгар:
Күкне аска төшерербез,
Җирне өскә менгерербез, –
Барыбер кемдер ай булмас,
Кояш булмас һичберебез.

1973

Күңелемдә менә шундый шатлык бар

Яхшы гына беләм мин үз телемне,
Дуслар белән сөйләшәм дус телендә;
Хөрмәт итә белгәч инде үз телем,
Хөрмәт итә белермен мин дус телен:
Күңелемдә менә шундый шатлык бар.
Юк, әлемтә җебе генә түгел тел,
Тел йөзең ул, тел бабаң ул, тел – нәсел;
Хөрмәт итә белгәч мин үз нәселем,
Хөрмәт итә белермен дус нәселен:
Күңелемдә менә шундый шатлык бар.
Ирләр алар дуслаша да ил була,
Ир ни телдә сөйләсә дә ир була;
«Ир эчендә ирле ат бар», – диләр, –
Ул ат минем сезгә бирер хәзинәм:
Күңелемдә менә шундый шатлык бар.

1967

Кайвакытта

Кайвакытта үз-үземне мактыйм мин:
Ап-аз яшәп, күпме нәрсә таптым, дим.
Тапканым да хәрам йә ялган түгел –
Мин югалту хисабына таптым гел.
Мактанырлык тапканың, ни дисезме?
И дусларым, шуны да күрмисезме:
Күпме җиргә күз нурларым чәчелде,
Дөнья уе сирәгәйтте чәчемне...
Кимеп калды йөземдәге алсулык, –
Элек булган көлү инде миндә юк.
Җитдилегем арта бара бермә-бер,
Көтмәгәндә әллә нишли йөрәгем.
Ташкын кебек гөрләп килгән елларым
Артта кала моңсу гүләү чыгарып.
Минем күңел бераз нечкә күңел бу,
Тик белегез, зарлануым түгел бу.
Бу югалту минем өчен чүп әле,
Югалтканнан югалтасым күп әле...
Бер үземне югалтырмын, шунда сез
Минем нәрсә тапканымны күрерсез.

1970

Шигырь дәфтәремне актарсагыз...

Әгәр
Сандугач
Кеше хәреф белмәгән чорда
Халык җырларыннан яралган булса,
Ярый әле
Мин аның
Матур тавышыннан гына ләззәт алам. –
Телен төшенсәм,
Ачы хәсрәт турында җырлаган чагын күрсәм,
Борчуларым артыр иде –
Җирнең күпме матурлыгын югалтыр идем.
Әгәр моннан күп еллар элек
Кызыл чәчәкләр –
Кызларның
Оялып елмаюларыннан,
Ак чәчәкләр –
Аналарның сөенеп елмаюларыннан,
Зәңгәр чәчәкләр –
Ерактагы юлчыларның
Туган якларын күзаллап елмаюларыннан
Яралган булсалар,
Ярый әле
Ясалма, ялган елмаюдан
Яки
Кешене мыскыллап елмаюдан,
Яки кайгырып,
Акылдан шашкан кешеләр елмаюыннан
Яралган чәчәкләрне танымыйм –
Җирнең күпме матурлыгын югалтыр идем.
Очрак чыгып,
Шигырь дәфтәремне актарсагыз,
Аннан...
Бервакытта да...
«Минем хыялларның хәрабәләре»
Дигән шигырь эзләмәгез.

1967

Җинаять

Мин гаҗәп төн булыр идем
бер генә тапкыр.
Кешелекне
үзем аша
уздырыр идем
бер генә тапкыр.
...Бер генә тапкыр.
Ләкин шушы гаҗәп төннән
чыгармас идем
бозык уйлы кешеләрнең
берсен дә, –
таңның ал капкасы аша
яңа якты көнгә
керерләр иде
чиста уйлы кешеләр генә...
Керерләр...
Ни булганны әле аңламый торырлар,
сөйләрләр:
– Җинаять! – диярләр.
Яннарында туганнарын
тапмаслар берәүләр:
– Җинаять! – диярләр.
Берәүләрнең күренмәс якыннары,
танышлары.
Күренмәс иде бу көнне
минем дә кайбер дусларым.
...һәм бу көнне
күренмәс идем мин үзем дә, –
шушы «җинаятем» өчен
калыр идем
узган гаҗәп төндә.

1970

Очрашу

(Ленинград дәфтәреннән)

Ленинград,
Мине гафу ит,
Болай түгел идем,
Әллә нишләдем –
Кинәт тынычлыгымны,
Бүгенге көнемне
үзем югалттым әле.
Канымда – тревога,
Йөрәгем – блокадада,
Күзләрем
42 нче елгы күгенә әйләнде.
...Хәзер, хәзер
соңгы дошман самолеты
Качып китәр күзләремнән...
Соңгы бомба
юкка чыгар
фикеремдә ярылып,
һәм мин, Ленинград,
Синең бүгенеңә охшап,
сау-сәламәт,
көләч калырмын.

1965

Җинүче чәчәк

Каян килә икән талау рухы,
алдау рухы килә кайлардан?!
Буып, талап, суеп байый бирәү,
икенчесе талый аннардан...
Янә сүздә, күздә – баю уты,
тирә-юньгә янап, пешерeп...
Җыелып, өелеп, сүгенеп сугыша да
сибелеп җирне талый кешелек.
Бөек максат булып талау калды,
маяк булды – баеп танылу:
нинди Алла уйлап чыгардык та,
бу соң әле нинди табыну? –
Мондый юлга ничек кердек икән,
чыгу юлын инде белмибез...
– Тиздән Җир дә бетә,
кешеләр дә...
Бергә бетә, – дием йөрибез.
...Кешелекне кеше бетерер дә,
Җир җилләнеп калыр төслерәк:
һәм –
җинүче булып –
чәчәк чыгар
безнең уртак кабер өстенә.

1991

Кешелек белән сөйләшү

Сугыш
Дан бирә.
Яхшы дан булырга мөмкин ул,
Мөмкин ул яман дан булырга.
Сугыш
Дан бирә...
Кешеләр!
Сугышны без аны
Үзебез тудырдык,
Үзебез үстердек,
Үзебез ашаттык –
Туймады...
Бабайларны без аңа ашаттык,
Әтиләрне без аңа ашаттык –
Туймады...
Әниләрне, сабыйларны
Ашаттык –
Туймады...
Мал бирep,
Дан алдык,
Җан бирep,
Дан алдык –
Туймады...
Бирсәк,
Безне дә алыр ул,
Ашар ул барын да.
Аннан...
Баласыз бишек төсле дан
Әйләнеп калыр Кояш янында.
Әйләнеп
таралыр, югалыр
Кояш янында.

1969

Бәхетем

Көндез кояш йөзә бәхетем булып,
Бәхетем булып төнлә ай чыга...
Язгы сулар ташый бәхетем булып,
Бәхетем булып гөлләр ачыла.
Болыт булып йөри минем бәхетем,
Яшен булып кисә һаваны...
Минем бәхет – хәтәр-хәвефләрдә
Юкка чыккан ирләр дәвамы.
Яшем арткан саен арта барып,
Зурайды шул бәхетем бик купкә;
Бар кешенең бәхете, бәлкем, җирдә
Тиң тугелдер минем бәхеткә.
Һич бетәрлек тугел минем бәхетем,
Минем бәхетем – Җиргә килуемдә,
Минем бәхетем – бөтен бәхетсезне,
Бөтен бәхетлене сөюемдә.

1971

Кешелек өлгергән чакта...

Бодай кыры – бодай иле,
Нинди иркен, нинди сары!
Үзгәртте шул, эре итте
Тормыш аның башакларын;
Кургаш кебек авыр итте –
Тотып кара син кулыңа!
Ярый әле башакларда
Бодай гына, бодай гына.
Әллә ни ясар бу тормыш,
Баксаң, әле малай гына.
Үзе таза, хыялы зур;
Кулы озын, аягы да...
Җитешмәгән урыны юк,
Йолдызларга барып менә.
Ялгыш кына нидер ватар,
Нидер куяр кебек менә.
Бәлки, шөбһәм гел юккадыр,
Бар да булыр уңай гына...
Кургаш түгел башакларда,
Бодай гына, бодай гына.
Мин үзем дә бодай чәчкән,
Бодай урган кеше булам.
Әйтерсең, мин ялгыш кына
Кулга төшкән кыргый болан.
Ычкынам да шәһәрләрдән,
Урманнарга таба чабам.
Аланнарга,
Бодай үскән мәйданнарга
Чәчрәп чыгам.
Уңган бодай...
Уракка да
Төшәр вакыт җитә бугай.
Мин соң бүген бу басуда
Ник борчылам әле болай.

Кайлардадыр бомба яуган,
Кырлар янган чак булса да,
Газеталар, үзәк өзеп,
Хәтәр хәбәр кычкырса да,
Яшәү дигән бөек куәт
Югарыга үрли әле, –
Безнең гомер, исән җырлар,
Исән кырлар моңа дәлил.
Әле тормыш малай гына,
Ни эшләмәс, кая бармас?!
Үзе болай зирәк күренә –
Каш ясыйм дип, күз чыгармас...
Кешелек өлгергән чакта,
Юк, үлем төшмәс уракка;
Хәвефләрне кичеп юллар
Китәр әле бик еракка.
Бодай кыры – бодай иле
Җиргә һаман шулай сарыр.
...Эре булыр, сары булыр,
Авыр булыр башаклары.

1973

Бозлар китә...

Яз, Иделне эретерлек итеп,
Күккә учак яга.
«Бозлар китә, бозлар китә!» – диеп
Йөгерә бала-чага.
«Бозлар китә, бозлар китә!» – диеп
Йөгерер идем мин дә, –
Мәңге китми торган
бозлар бар шул
күңелем Иделендә.

1971

Җиргә бер сүз

Кадер-хөрмәт күрсәталам диеп,
Кызыктырма минем күңелне.
Кабердекләр күрсәталам диеп,
Бозып торма минем күңелне.
Кабердекләр белән кадер-хөрмәт
Арасында эшем бар әле.
Кадер өчен мин кечкенә булсам,
Кабер минем өчен тар әле.
Ике аралыкта торасың, дип,
Син көләргә миннән кыйма, Җир;
Әнкәм мине шушы төштә тапкан,
Син шушыннан миңа мәйдан бир.
Фикеремдәге шатлык
Монда юк та...
Фикеремдәге кайгы да
Юк монда,
Шушы төштә яшәп,
Шушы төшкә охшаш
Җырлар язып әле шушында.
Еллар бите ачылмаска ябыла,
Дәфтәр бите алай ук түгел.
Җилгә очырыр эшләр булса монда,
Җырга кертерлекләр юк түгел...
Берәр ана, бәлки,
Минем өчен
Кыз үстереп йөргәндер монда.
Яшим әле, шушы төшкә охшаш
Җырлар язып әле шушында...
Аннан... чамаларсың,
Мин бер таш түгел ич,
Лаек тапсаң, әгәр кадергә...
Мин кояш түгел ич, тик Кояшны
Күмеп куеп булмый кабергә.

1965

Януларым, көюләрем...

Ашкынуым гел яктыга,
шуңа күрәдер инде
бүгенемнән иртәгәмне
якты күрәмдер инде,
матур күрәмдер инде.
Һәр кеше дә киләчәген
матур күрәдер инде.
Сабыр җаннар сабыр бар,
мин йөгерәмдер инде,
ник йөгерәмдер инде?
Януларым, көюләрем
шуңа күрәдер инде...
Гел яктыга ашкынганнар
утка керәдер инде.

...Утка керәдер инде.

1985

Кинәт

Әйтер сүзем «Ирек» иде –
«Читлек» килде кинәт искә.
...Әйе, теле аркасында
Попугай читлеккә төшкән.
Һәм кеше күптән читлектә –
Белми хәлен кеше генә:
Читлегенең зурлыгы тел,
Биге дә – тел,
Ишеге дә.

1980

Сигезенче март уңае белән

Булды,
булды,
кара төннәрне
кара бала итеп иркәләде
ап-ак хатын-кызлар.
Күкрәгенә кысып төннәрне,
төннәргә кушылып елады
ап-ак хатын-кызлар.
...Кара хатын-кызлар,
алар да юата алмады төннәрне.
Ак көннәрне
ап-ак бала итеп – яратып,
кулларында тирбәтеп,
ак көннәргә кушылып елады
кара хатын-кызлар.
...Сары хатын-кызлар,
алар да елады,
заман шулай булды,
тик барысы да
булмагандай уза.
Озын-озак гомер –
ул бер генә сәгать,
хәзер-хәзер,
ун гына минут,
бер генә минут –
һәм уза.
Җир яңара. Яңа – яңага!
Заман яңаларныкы!
Яңа ирләр...
Яңа хатын-кызлар...
Кара кызлар, кара гүзәлләр!
Сары кызлар, сары гүзәлләр!
Ап-ак гүзәлләр!
Ханымнар!

Еракта-еракта
бездән соң яшәүче
олгайган аналар, очкалак сеңелләр!
Сезнең көннәр еламасын инде,
еламасын иде сезнең төннәр.

1981

Бары вакыт-вакыт...

Йөгерсәм дә, узып булмас
кебек иде көннәр.
Кинәт шулар кыскарды бит,
кыскардылар төннәр.
Эшләгәнем нихәтледер? –
күренми анысы да.
Эссе табада май сыман
сәгатьләрем сыза.
Сыза җегәр, җаным сыза
һәм – йөз алсулыгы.
Көйләп булмый, сабый эшем
елый сулгып-сулгып.
Ниһаять, булды дигәндә,
җебеп калам сыман.
Кышлар китек, язлар ярты –
мин алданам сыман.
Җәйләрнең дә тулы чагы,
бары вакыт-вакыт,
кәккүк булып кычкыра
хәтеремә кайтып.

1977

Ни дисез,
бездә горурлык,
бездә көч бар, дисезме?
Без сине кеше иттек, дип
әйтергә телисезме?
Киендердек, туендырдык,
дияргәме уегыз?
Соң үзегез сез ни киеп,
ни белән туендыгыз?
Йөрәгемне өлеш-өлеш
сезгә бирмәдемме мин?
Ярсу җаным җылысына
сезне төрмәдемме мин?
Кабатланмас җәйләремне,
кояшлы көннәремне,
айлы төнем, сөйгәнемне
мин сезгә бирмәдемме?
Ни калды минем үземә,
ни калды, беләсезме?
Алыштык, дәрәҗә бирдек
һәм гомер, диярсезме?
Беләм мин гавам алдында
дәрәҗәм күпмелеген.
Беләм ачы дөреслекне –
исем гомер түгелен.
Булса миндә биргәнегез,
күпсенсәгез,
алыгыз.
Ә Җиргә мин сезсез тудым,
сез минсез тумадыгыз.

1968

Базарда

Егерменче гасыр иде, берзаман
шулай мин дә уздым сезнең базардан.
...Бүкән тора, түшкә тора бүкәндә,
ә исерек ит чабучы ит чаба.
Ызгышлар ник,
талашлар ник дөньяда?
Сугышлар ник,
бүлешләр ник дөньяда?
Ә исерек ит чабучы ит чаба...
һәм ит яма охшап канлы дөньяга,
исерек, шат ит чабучы ит чаба.
Ит чабучы! Әй, үтим мин, чапмый тор!
Юкса минем башны уем яндырыр.

...Егерменче гасыр иде, берзаман
шулай мин дә уздым сезнең базардан.

1975

Ачлык җыры

Булган икән шундый кеше –
икмәк тәмен белгән кеше;
ятып ачлык түшәгендә,
үлгәннән терелгән кеше.
Җыр язып ул көй чыгарган
һәм чал башын иеп куйган.
Язганының иң өстенә
«Ачлык җыры» диеп куйган.
Бу җыр кемгә, ник кирәкми?
Кемгә, нигә бу җыр кирәк?
«Югалт аны!»
«Юк, югалтма!»
«Нишләтергә?»
«Тизрәк, тизрәк!»
Нәрсә язган?!
Ярый әле
дөньяга тәкъдим итмәгән?!
...Тик колагыннан үз җыры
китмәгән шул, аһ, китмәгән.

1972

IV. Татар түбәтәе

Карадык ла килеп дөньяга

(Бер сөйләшүдән өзек)

– Сәлам, дустым!
Ярый очрап куйдың,
киләм әле тулып күңелем.
Чайпалмаска, чайпалмаска исән,
бераз гына... сиңа түгелим.
Артык зарым-кайгым да юк үзе,
хис кыллары миндә нечкәрәк.
Эшем бара, хатын исән-имин,
бер уйласаң, тагы ни кирәк.
...Кызым үсә. Да?! Үсеп тә куя?!
Бу охшап та үсә кемгәдер?!
Күптән түгел генә – нәкъ мин иле,
бүген кайтып керсәм...
Күрәмен...
Сыздырыплар уйный урыс көен,
моң дәрьясы инде – дүрт ягы.
Нинди уйлар килмәс кыз балага,
скрипка елап тыкмады.
Күз тимәсен, кызым, кулларыңа,
яман күзләр булу хак, дидем.
Инде уйна берне үзебезчә,
бик тыңлыйсым килгән чак, дидем.
«Былбылым»ны уйна.
...Уйнамады...
Менә шулай, дускай?! Ни дисең?
– Ни дим? – диде дустым, –
димәк, шулай,
әнә минем хәлне кара син.
Сагынасы булган бу Казанны
һәм... авылда яшәп каласы. –
Әнкәм мәрхүм сүзе хак иде шул,
мине җиңде хатын киңәше...

Урамчарак әйтсәк, зверь инде,
элегрәк... Хәзер шәп яшим...
Өч малаем бар дип йөргән идем,
булмадылар миңа берсе дә.
Минем хисабыма үстеләр дә,
өчесе дә күчте күршегә...
Хет берсе дә минем телне белми,
җанны шулар ничек белсеннәр?
Инде киләчәктә берсен-берсе
танысалар ярый, мескеннәр.
Югалттылар менә әтиләрен,
әбиләрен... бабаларын да...
Югалтулар юлы – йотар инде,
югалтырлар инде барын да.
Аналарын гына сатыйм, дисәм,
ул карчыкны хәзер кем алсын?!
Үзем, әйтик, яшьне табармын да,
баласы да булыр, аннан соң...
Без дәвамсыз буын, ахры, яшьти,
хет утырып ела, хет ятып:
баласызлар ялгыз – баласызга,
балалылар ялгыз – югалтып...
Синең кызны кичереп тә була,
кыз барыбер инде – ир ягы.
Ә малайлар?!
– Әй, малайлар булып
карадык ла килеп дөньяга.
Моң-зарларны
монда калдырыйк та
китик әле, дускай, икәү без.
...Кая барасыз, дип сорасалар,
белмибез, дик... Ә бит беләбез.

1990

Кай тарафтан,
кем нәселе бу җаннар?

Нәҗес чукыр карга булып сандугач –
ни кылырсың, тәкъдиреңдә шул булгач?
Кушып тәкъдир мин дә аз-маз эчкән чак,
тарих мең дә тугыз йөзне кичкән чак.
...Олы юлда минем арттан җиттеләр,
янәшәмнән шап-шоп атлап киттеләр.
Калмыйлар да, калдырмыйлар мине дә,
туган, диләр, юлдаш, диләр, дус, диләр.
Кай тарафтан, кем нәселе бу җаннар?
Тукайны да белмиләр, чукынганнар!
Минем эчкә сызылып кына шик үтә,
ни әйтсәң дә башта затлы түбәтәй.
Костюм яңа, акча да бар кесәдә,
таласалар, әгәр «чишен» дисәләр?
Уйга килгән – килде бермәл алдыма,
болар минем түбәтәйне алдылар.
Сатып аны, эчтеләр – исерделәр,
үземә дә бер йөз грамм бирделәр.
Туган, диләр, юлдаш, диләр, сал моны!
Аннан, диләр, салырсың костюмыңны?!
Юлы юлда бик кыен шул ялгызга,
мондый мәлдә иман булмый явызда.
Күзләреңдә уйный минем киләчәк,
чишендерә, болар – чишендерәчәк.
Мөртәтләргә җиңел генә бирелмәм,
салдырырлар костюм белән тиремне!
Сөяксез дә йөрәксез калдырырлар –
әмма болар кулы җитмәс рухым бар!
Исән-имин рухым әйтер берчакны:
– Йә, егетләр, өзик исәп-хисапны!

Ишеткән бар, ил малы илдә калмас,
кайтарырлар – ир малы ирдә калмас:
гаҗәпләнеп ул көнне тарих күрер,
минем рухым боларны чишендерер.

1997

Русия киңлегендә

Әйе,
җилгә –
җайлы аңа
Русия киңлегендә.
Җил мәңгелек уй
йә җандыр,
бардыр мин-минлеге дә.
Килегез кил әле,
җилләр,
уртаклашыйк уйларны!
...Күп уйларым –
җил юлына
байрак итеп куярлык.
Туфрактан
түгел бугай без,
җилләрдән яралганбыз.
Урысча сибелгәнбез дә,
татарча таралганбыз.
Безнең бүген артка карап,
алга барган чагыбыз.
Чын хәлебез –
Гимныбызда,
Гербыбызда чагылыр...
Җиттек җиде юл чатына,
юлны ялкан... төнмедер?
Тагын нинди сугыш уты
төнъяпманы күтәрер?!
Күзләребез, башларыбыз
тагы ниләр күрерләр?
...Төнлә дә...
килегез, җилләр,
хәлебезне белергә.

Исән булсак –
аңлашырбыз
урысча, хет татарча...
Хет җилләрчә,
хет җеннәрчә
сөйләшербез таңгача.
Хәтәр төндә русияле
йокламыйча да чыдар.
...Алда бит –
Җил дә сизмичә –
мәңге йоклыйсыбыз бар.

2000

Татар түбәтәе ник кара төстә яки Ходай язса...

Ходай яза, әгәр язса,
бирә бит ул байлыкны:
татар иле – татарныкы,
рус иле дә аныкы?!
Зур урыска – бер генә ил
һәм шунысы кыенрак:
ил үзәге томанлырак,
чикләре – артык ерак?!
...Татарның –
иле икәү дә...
җиңел түгел аңар да:
ике илгә ярый торган
көй һәм бию табарга?!
Ике илнең шатлыгы да,
кайгысы да икәү ич.
...Бу илләрнең
шатлыгыннан
кайгысы зур икән ич?!
Кайгырып ике ил өчен,
башы кайный татарның:
түбәтәен дә каралткан
кайгылы башы аның?!
Ходай язса, бәндә күрә
тәкъдирендә ни барын:
курик әле, түзик әле,
яшик әле, дусларым?!

2000

Идарә чылбыры

Үзгәрә дип күп яздылар,
үзгәрәдер – чындыр ул...
Шулай да, ничек дип әйтим,
бәйт озын да чылбыр ул?!
Бәйт югары китә ул –
башәйләнгеч,
текә ул?!
Иң түбәннән өскә хәтле –
арт ялауга корылган...
Йа Хода! Без түбәннәргә –
ничек түзеп торырга?!
Ничә күрәм күтәрелеп,
ялау да ялау һаман,
җитмәсә –
әле ыштансыз
һәм
Тәһарәтсез
заман?!
Товарищлар!
Бу ни гадәт?
Килешми бу, кирәкми,
рас уйладың үзгәрергә –
ялашуны сирәклик!

1989

Алдагы сайлаулардан соң

Сайлаулар узды,
туннар тузды, дисең, инде син.
Шулай ул, энем Габидулла,
сайлау дигән мәсьәләнең
ике ягы була.
Сайлаучылар – сайладылармы?
Сайладылар!
Сайланучылар – сайрадылармы?
Сайрадылар!
Эшлиләр, нәтиҗәсе дә бар –
татар хәлен
шактый җайладылар.
Кибетләргә тулды
затлы туннар.
Тик затлы тун әлегә кемнәргә?
Сайланучыларга
һәм аларга җайланучыларга.
Урамнарны чыелдатып чапкан
затлы машиналар кемнәрнеке?
Сайланучыларныкы
һәм аларга җайланучыларныкы.
Ишегеннән чыккан исе
сине исертеп егарлык
затлы ресторавннар,
чәчәк кебек чәчелгән
яңа өйләр,
якын һәм ерак илләрдәге
виллалар,
дыңгычлап доллар тутырылган
сейфлардан ачкычлар,
күкрәк киереп күккә менгән
очкычлар – кемнәрнеке?
Сайланучылар
һәм аларга җайланучыларныкы.

Кыскасы, санаганнарым –
мәсьәләнең беренче ягы.
Аның икенче –
безнең тунга кагылышлы ягы –
сайлаучыларга кәҗә тоягы!
Алдагы сайлаулардан соң,
имеш, кәҗәсе дә була.
...Ни бит,
кәҗәсен нитеп, мин әйтәм,
туннарны ямарбыз,
энем Габидулла.

1995

Гариза

Күп тыңладым акыллылар сүзен,
авызларын гына үбәсе!
Яшим хәзер хатынымны тыңлап,
күптән кирәк булган күрәсең.
Бу нәтиҗәм – алтмышымны узгач,
изге Тукай туган бу айда...
...Язам хәзер,
хатын әйтеп тора,
мин гариза язам Ходайга.
Бер Ходаем!
Тудырдың да Үзең,
һәммәбезне Үзең карыйсың.
Кара инде ошбу гаризамны,
өч үтенеч анда барысы.
Беренчедән,
сәнгать нисбәтеннән,
тәмам ашты татар биеккә:
һәркем яза,
ясый,
уйный,
җырлый!
Ну күрсәттек инде биеп тә!
Һәрберебез Тукай буләгенә –
зур исемгә лаек, валлаһи.
Бу исемне тагарга дип уйлыйм
бар татарга – уптым илаһи.
Искәрт, Ходай, түрәләргә моны,
берәм-берәм безне ваклыйлар.
...Икенчедән, сәясәткә күчеп,
Сиңа тагын мотлак серем бар.
Ирек балы кайный бит Казанда,
шактый усал булды куәсе.
Киртлә, Аллам, Мәскәү колагына,
мөстәкыйльлек бирә күрмәсен!

Шуны бирсә – халкым бүләк яулап
һәм кәнәфи бүлеп... уләчәк.
Ярый Мәскәү пока моны белми,
әгәр белсә – тиз үк бирәчәк.
Өлгерәчәк тиз үк арабызда
мәркәзебез башын коючы...
...Хөр мәмләкәт –
истәлек ул безгә:
узганнардан туфрак
бер учлык.
Бүгенебез – сәнгатебез кебек!
Тик әз генә йөрәк ачына:
Казан бакчалары – эт бәдрәфе,
язын шулар кардан арчыла.
Этлеләргә салым салырлар да
баетырлар әле казнаны...
Һәм өченче – соңгы үтенечем,
сабыр-сабыр, хатын!
Язамын!
Үзем хәзер җәннәтеңне көтәм,
бер аягым гарше катында.
Бир исәнлек, Ходай, кызларыма,
татарларым вә урысларыма,
татарларым вә урысларыма,
вә главный –
минем хатынга!

1999

Күпләр соравына бер җавап

Кайдан чыккан, имеш, кеше? –
күпләр шулай баш вата...
...Аналары су сибә дә
кызлары чәчәк ата.
Ни чыкмас та,
кайдан чыкмас,
чиксезлек бу! – шул кызык!
...Әнә дөлдел –
канатлы тай –
очкан... йолдыз тамызып.
Түлке артык чуарлаган,
кичерик, яшьлектәндер.
Ни хәлләрдә хәзер үзе,
кай тарафка җиткәндер?!
Сылап киткән ул Галәмгә
Айны да, Кояшны да...
Кайдан чыккан, имеш, кеше? –
сораумы бу, йа Хода?!
Шул тай юеш ир тамызган,
яралгансыз шунда сез:
димәк, Алла бакчасында
кыймылдыйсыз һәммәгез.
Сез биектә һәм бөекләр! –
моны белү бик кирәк.
...Алла кушып – бакча кипсә,
чиксезлеккә Җирне сипсә?!
Да-а-а, хәлегез хөртирәк.

1999

Чиксезлек һәм күзгә чебен турында

Күзләр микән,
күзләр микән,
йөзләр микән
саргайды?
...Шагыйрь уе
чиксезлектән
чебенгәчә
тарайды.
Чебен-чебен,
ябышкан да
йоклый гына шушында.
Кышка кием кайгысы да,
ашау-эчү хәсрәте дә,
китап язу нияте дә –
берни дә юк башында.
Нәрсә аңа вокзалың да,
шан-залың ни, тәхетең.
Үзеннән – чиксезлеккәчә
хәзер аның бәхете.
Шагыйрь түгел лә,
бу көздә
бул иден чебен генә!
...Шунда сүзне
төгәллим мин,
югыйсә – сүгенелә.

1995

Ураза елы

(Русиянең пенсиягә чыккан мөселманнарына)

Мин пәйгамбәр түгел, ә нигәдер
күкләр миңа алдан сиздерә.
Пакь ураза аен тәмамларга
уйламагыз быел тиз генә.
Мең тугыз йөз туксан тугыз! –
бу ел –
килде безгә изге ел булып.
Бу ураза елы! Кардәшләрем!
Уразага узыйк умырылып!
Мин Сусанин түгел,
шикләнмәгез,
иярегез минем артымнан!
Хатын-кызда гөнаһ күбрәк була,
Җыелыгыз яныма, хатыннар!
Ир-атларга урын сезнең артта,
сакланыгыз әзрәк алардан.
Чалбар изүләре ачыклар күп,
берәүләрнең күзе аларган! –
Бу күренеш, хәер, картлыкка хас,
склероз-мазар булу бар.
Андыйларның илгә керәге юк,
иярегез миңа, туганнар!
Иярегез, кулсыз-күзсез халык!
Кипкән-сулган, әйдә, калмагыз!
Изге елда чумыйк изгелеккә,
разый булыр газиз Аллабыз?!
Аяксызлар – басып таякларга,
арбаларга утырып, әйдәгез!
...Юк, мин патша түгел,
шулай да сез
иярегез миңа һәммәгез.
Мең тугыз йөз туксан тугыз!

Әйе,
гөнаһлардан тәмам арыныйк!
Иман нуры эчик, без нур ашыйк,
нәфесе корсын
шакшы карынның!
Гыйнвардан соң, февраль
килми хәзер,
калган марты-черты ай түгел.
Алда әйттем –
мин пәйгамбәр түгел,
өстәп шуны гына әйтүем:
Мин гап-гади юлчы,
юлдашлардан
ашыгыбрак кына баручы.
Пенсиям дә әле алынмаган,
алып килер арттан Маруся.
...Көттик аны, әйдә, атлыйк, халык,
Оҗмах тарафына үтәбез!
Чиста кесә, җиңел карын белән,
шәт, быел ук барып җитәрбез.

1999

Табут хәтле алтын!

(Хатын-кызлар колагына)

I

Ышанмагыз Русиянең
антына, сөйләвенә,
ах итеп,
чүгеп,
чукынып:
– Яратам! – дигәненә.
Үзелеп сез яратканны
алып китә белер ул.
Аны утка
һәм табутка
оста кертә белер ул.
Аны утка
һәм табутка
оста кертә белер ул.
Ышанмагыз, алданмагыз
җиргәчә бөгелсә дә:
– Ялгышсам,
тулим –
саф алтын –
табут хәтле! – дисә дә.

II

Ышанмагыз
шагыйренә,
чәчрәтеп
сөйләвенә:
су ярында – балыкчы ул,
сез – аңа селәү генә.

...Балыкчының
зур ятьмәсе –
сарайда чери икән.
Ятьмә сөйрәр
пәһлеваннар
пока
Чечняга
киткән.

III

– Кайтырла-а-ар! – дим,
чү, иярдем
Шәүкәт Гали моңына.
Ышанам бит шул шаянга,
сез – ышаныгыз миңа.
Ышанмагыз Русиянең:
– Яратам! – дигәненә.
Ярата белми
Русия, ул –
көчли генә белә.

2000

Әй, шаян тормыш...

(Сәяси үзгәрешләр уңаеннан)

Сәясәтләрен сатыйм,
аны күп ишеттек.
Искесен ишеттек,
тыңладык яңасын.
Авызларын гына
этләр яласын!
...Килеп җиттек.
Шушында –
гомер ахырында,
калдым төнге юлда.
Дөм караңгы монда.
Халык – кайнаша,
әллә кемнәр
кыймылдый
янымда:
һаман өмет өзмәүчеләр,
бәхет эзләүчеләр,
өметсезләр,
алдакчылар,
эчкечеләр,
караклар,
үтерүчеләр,
үлүчеләр...
...Мин урлый алмам,
үтерә алмам.
Качкын бәхетемне
язып табалмам –
дөм караңгы монда!
...Ул кайда,
кайда ул –
чын кыйбла?!
Нишлибез, халык?

Юлдашлар!
Эчкечеләр!
Караклар!
Безгә кай тарафка?!
Кай якка узабыз,
бәгырькәйләрем,
үтерүчеләр, үлүчеләр?!
Әй, шаян тормыш,
якамнан
кулыңны ал әле,
буасың бит,
җибәр! Җибәр!

1996

Гаярь татар

...Бик күптән,
һай, күптән
безнең татарны
карап торды,
барлап торды Мәскәү.
Сынап торды,
санлап торды Мәскәү:
булдыклы бит,
җай бит ул татар!
Әй, анының түрәсе,
татарның түрәсе,
әз генә елмаеп,
бер генә үбәсе, –
май бит ул татар!
Сәйяр татар,
гаярь татар!
Онытма, Мәскәү,
татар барын:
– Һәрчак әзер! –
татарларың.
Син:
– Сыйлыйм! – дисәң,
кунак булып барачак.
– Җигәм! – дисәң,
ул ат булып барачак.
Мылтык бирсәң –
солдат булып барачак.
Син дигәндә, Мәскәү!
Синең өчен, Мәскәү!
Әйтсәң татарга
кушсаң татарга
энә

белән
кое
чокырга:
– Чукынып̆лар китим,
булдырам бу эшне! –
дип әйтер дә татар
һәм
чукыныр да.

1995

Узар юлың...

Атлый торгач – барыла да,
бара-бара – арыла шул.
...Сәяси таң, сәяси кич,
әлҗе-мәлҗе сәяси юл.
Керсә шагыйрь сәясәткә –
әйбәт түгел, начар инде.
Сәясәттән качып булса,
бөтен шагыйрь –
качар иде.
Качар иде –
качып булмый,
узар юлың шушы булгач,
басасың да аяк таела,
нидер чәчрәп,
йөзеңә – лач!
Сәясәт соң ул ни-нәрсә,
ни булса да –
яхшы булмас?!
Яшәешнең башыдыр ул,
тик шигърият башы булмас.
...Асыл йөзе сәясәтнең –
чын исеме – хәйләдер лә.
Ул илләрнең өстен аска,
астын өскә әйләндерә.
Шигъриятькә
тыныч күлләр,
ак үрдәкләр, камыш килешә.
Камышлыкка поскан көймә,
«Сөям!» дигән тавыш килешә,
Шулай кайчак күңелемә
тыныч моңнар йөзеп керә.
Каләм алсам –
аң җуярсың,
сәясәткә баш бәрелә.

Чума каләм сәясәткә
һәм шакшы ис –
җәелеп чыга.
Охшап калам
юылмаган
бәдрәфтәге
бер юлчыга.
Керсә шагыйрь сәясәткә –
язмау яхшы бу җәһәттән.
Араннан
качкан
айгырдай
качар идем сәясәттән.
...Качар идем –
качып булмый,
узар юлың шушы булгач,
басасың да аяк таела,
нидер чәчрәп,
йөзеңә – лач!

1995

Кылыч йөзе буйлап...

(Казанның 1000 еллыгы уңаеннан)

Мин Казанның һаман барлыгына
ышанып та җитмәс бер кеше,
тик аның зур юлын – елмаюын,
көрәшләрен таныйм, күз яшен.
Мең ел гомер! –
кылыч йөзе буйлап!
Ничек узылган ул?
дигәндә, –
томырылып Казан үргә менгән,
үрмәләпләр...
төшкән...
түбәнгә;
калыр гына иде үр өстендә –
тәкъдиренә башка язылган...
...Өсте – Мәскәү,
денсез татар калган,
Иблис калган көлеп, кул болгап.
Тормыш, әйе, кызык –
чыны шулмы,
миңа гына шулай күренәме?
Ул үтәли һәм шәп-шәрә күренә,
кендегеннән генә күлмәге.
Мең ел элек монда мин юк идем,
бүген мин бар – бу шәп,
шәт, начар?!
Казаныма тагын мең ел теләп,
дога кылып яшим татарча.
Тик җәл, әнә хәер җыючылар
үзәгемә
утырып,
төртенеп –
гәрчә алар инде мең яшәмәс,
хәтта Бауман исеме сөртеләр.

Чал Казанның
яшь байрагын
карыйм,
чынлыгына бераз шигем бар;
һәм җилләр дә алып бугазыннан,
җилтерәтеп – аны сыныйлар.
...Иртән ачсам
Казан радиосын –
ишетәм татар гимны газабын:
авызын Мәскәү учы кыса сыман,
кысылып... тына... көйнең азагы.
Көйне кысу – нәрсә...
Телне синең,
җанны кисеп була! Бик була! –
Тотып язмыш газиз илкәеңне,
бирсә башкисәрләр кулына...
Татар сүзен – үзен һәм Казанын
ташламаган бөек Мәрхәмәт, –
кылыч йөзеннән дә бүгенгәчә
исән китергән бит, и рәхмәт!
Мең ел элек, ярый, мин юк идем,
бүген мин бар – ярый анысы да:
– Үрдән урын сорыйм Казаныма,
ишетә күр мине, бер Хода!
Бир Казанга гомер, бир, Хода!

2001

Нишлибез?

Югалту да бергә, табышлар да,
бер гаилә җирдә – ишле без:
нидер ачабыз да нидер ябыла,
безгә хәвеф шакый... Нишлибез?
Хиросима хәле – безнең адым,
Грозныйда, әнә безнең эз:
анда сандугачлар тилергәндер,
тилергәндер инде... Нишлибез?
Йолдызларга бару серен чиштек,
нәрсәнедер дөрес чишмибез:
рәхәт явар сыман иде күктән,
ишелә бит афәт... Нишлибез?
Галимнәрме булдык, залимнәрме?
Җирдә табигатьтән көчле без:
табигатьнең карынын ярып куйдык,
яралгысы кибә... Нишлибез?

1996

Кичер, Аллам!

Татарчалап сөйлим,
и бер Ходам,
син бит татарча да беләсең.
Инде сизгәнсеңдер Кешелеккә
Син җибәргән акыл кермәсен.
Фикер сикереше аз-маз булды,
гаурәтләр дә бераз капланды.
Зур өметең генә акланмады,
ботын чабып шайтан шатланды.
Күкне булә кеше, сугыш-суеш,
комың җитми җирдә комсызга.
Ил өстенә илләр ут ыргыта,
җәһәннәмең булып җир кыза.
Хәтер җуеп бара бу кешелек,
Адәм белән Хава онытылган.
Эттән туган кебек бериш нәсел,
бериш нәсел – әйтик, дуңгыздан.
Пәйгамбәрләр
алдан сизгәннәрдер,
качканнардыр шуңа биредән.
Оят бер эш кебек миңа бүген
хәтта шигырь язып йөрү дә.
Ике тиен бирсәң – дин алалар,
өч тиенгә аны саталар.
Бер-ике сүз әйтим урысча да,
Җирдә хаким хәзер Сатана.
Кеше чыкмый пока колларыңнан,
тавык сыман алар, баш – әтәч!
Авызын тәясеңме акыл белән,
күз дә колак аша кермәгәч?!
...Үзең генә аңлап,
кичер, Аллам,
бик пышылдап сорыйм, Син ишет:
– Каты башкаена Кешелекнең
куймыйсыңмы соңгы бер тишек?!

1999

Әгәр берәү әйтсә

Әгәр берәү әйтсә:
– Җир яначак, – диcә,
– ул кызыл шар булып
бер калачак, – диcә.
Ышанмагыз аңа,
ярату бар әле.
Ә безнең ярату –
янгыннардан көчле.
Ә безнең ярату,
ә безнең ярату,
ә безнең ярату –
янгыннардан көчле.
Әгәр берәү әйтсә:
– Җир яначак, – диcә,
– ул кара шар булып
бер калачак, – диcә.
Ышанмагыз аңа,
ярату бар әле.
Ә безнең ярату –
янгыннардан көчле.
Ә безнең ярату
Җирне яулап ала,
яшел шар өстендә
яшьлек булып кала.
Әгәр берәү әйтсә:
– Бар да бетте, – диcә,
– инде хәвеф Җирне
әсир итте, – диcә.
Ә безнең ярату
Җирне яулап ала,
яшел шар өстендә
яшьлек булып кала:

яшәү булып юлда
бар илләрдә кала,
татлы үбү булып,
иреннәрдә кала.

1975

Үпкәләрмен кебек

Хатамдырмы, юкмы,
һич сөйләмим көлеп:
миңа Татарстан –
Җир үзәге кебек...
Йөрим кайчак чыгып,
күп шәһәрләр күреп,
Казан – шәһәрләрнең
иң гүзәле кебек.
Сорасалар әгәр,
бирә алмам бүлеп:
Мәскәү – Татарстан
шәһәредер кебек.
Мин дөньяны сөйдем,
дөнья торсын белеп:
ул да Татарстанның
бер өлеше кебек!
Хаталанма, диеп
әйтсә кемдер көлеп –
шул кешегә мәңге
үпкәләрмен кебек.

1973

Алмалык

Сиңа дигән сүзләрем күп иде,
һаман шуны сөйли алмадым.
Кичләрем дә шуңа, таңнарым да
бигрәк моңсу килә алланып.
Безнең сүзләр,
сөйләшмичә калган
безнең сүзләр –
сыгылыплар төшкән алмалык.
Бар иде шул икәү сөйләшәсе,
син үзең дә моны аңладың.
Чиксез галәм сыйган бу заманга
без янәшә сыя алмадык.
Безнең сүзләр,
сөйләшмичә калган
безнең сүзләр –
сыгылыплар төшкән алмалык.
Сөйләшәсе һаман алда сыман,
алдады ла тормыш, алдады.
Йөз аңлашыр идек бер сөйләшеп,
без сөйләшер вакыт калмады.
Безнең сүзләр,
сөйләшмичә калган
безнең сүзләр –
сыгылыплар төшкән алмалык.

1992

V. Поэмалар

Ике авыл арасы

I

Күк астында авыл тора –
бер урамлы, төзек кенә:
үзәнлеккә ялга кунган
кош төркеме кебек кенә.
Бер урамы – бер кыл гына,
бөтен көйне уйный үзе...
Чиртә, суга еллар кылга,
юк, өзелми – әле түзә,
әле уйный... Кызыл колын
кешнәп куйды кыл өстендә:
яңа чыккан кояш булды –
тавышы таулар җилкәсендә.
Үзгәрешләр күп булса да,
шул ук тормыш күк астында.
Яшисе бар, күрәсе бар,
бирәсе бар, аласы бар...
Төрле холык, төрле халык,
һәммәбезгә шатлык кирәк.
Шаян шатлык чакыра, көлә,
посып тора, юлдан йөгерә.
Авыл карты атын җиккән,
кай арада өлгергәндер.
Җилкән булсын, бабай, дугаң!
Карт чөңгереп җибәрә бер!
...Таныш пәрдәләр артында
кызлар чәчен үреп кала...
Хәтта чикләр, дәүләтләрне
акыл күзе күреп бара:
якалашкан илләр күрә,
якынлашкан илләр күренә.
Менеп бара авыл карты

гомеренең соңгы үренә.
Үрне менгәч югалыр ул,
борынгыдан шулай инде.
Борынгыдан мирас Җиргә
һаман яңа кеше килде.
Җирдә үскән җиләк сыман,
туды кеше, туды кеше.
...Үсте кеше.
Кыйтгаларга
төркем-төркем тулды кеше.
Җирне бүлде,
суны бүлде,
күкне кисә телем-телем.
Тимер куәт алды кеше,
эшли кулы, эшли теле.
Эшли кеше.
Авыл карты –
кагып куйды дилбегәсен.
Һәм чайкалды хәтерендә
бер арбалык гаиләсе:
олы улы, уртанчысы,
кече малай, төпчек кызы.
...Хатынының чардуганы
миләшлектә калды посып.
...Ике улы яуда үлде,
үзе исән, һай, бу гомер!
Төпчегенең кызы үсә,
йөгереп бүген каршы килер.
Тамак кырып алды бабай,
соңгы үрен күтәрелә.
Үрнең өсте якын да бит,
кимен бара җегәр менә.
Югарыда – җегәрләләр
күкне кисә телем-телем.
Тимер куәт алды кеше,
эшли кулы, эшли теле.

II

Батыр эшли, куркак эшли...
Дөрес эшме, ялгыш эшме? –
Күрә кеше, уйлый кеше,
Яза кеше, уйлый кеше...
...Суктылар –
егылды кеше –
әллә барга, әллә юкка?
...Аттылар –
коелды кошлар,
җилфердәшеп
кулъяулыктай.
...Кистеләр –
егылды урман,
өнсез калып, тузып ята.
...Тимер куәт кырлар аша
кара чокыр сузып ята.
Ак көннәргә каберме бу?
Хәтта кояш кысылып куя.
Ә чокырдан тарих чыга,
җилкәсеннән балчык коела,
таш коела,
ватык-сынык
сөяк коела,
ком коела.
Еллар коела,
елтыр-елтыр
чорлар коела,
алтын коела.
Коела бирсен –
миңа нәрсә?!
Һәм бабайга нигә алтын?
Алтын – аның дилбегәсе,
алтын – аның җиккән аты.
Менеп барган үре – алтын,
юлы алтын арасында...

Сары алтын – сагышлары,
борчулары – сары сыман,
һәм кызара бара сыман,
кыза, монарлана сыман,
күгең каплап янар сыман.
...Иран нишләр?
Кытай даулы...
Кайчан тынар бу дөньялар?
...Кызы якын булу яхшы,
бик ерак шул кече малай.
Карт күрмәгән бәхет булып,
малайның да улы үсә.
Җегәр җитсә, барыр иде,
китәр иде – арба түзсә.
Җилкән булсын, бабай, дугаң!
Кызыңача арбаң түзәр.
Аннан ары... таныш хәлләр:
сулар ага...
яфрак йөзә...
Кер чайкыйлар.
...Иске эзне
яңа юллар яман бара.
Сикерә куян. Болан уза.
Ватыла заман арбалары.
...Муллык өчен дога булып,
эленә салават күпере.
...Басып тора буш чиркәүләр,
җирдә ята шәүләләре.
...Михрабында җил йөргәнне
буш мәчетләр сизеп тора...
Борынгылар ял итәләр,
бүгенгеләр тормыш кора:
фикер йөртә, исбат итә.
Талантлылар, даһилар бар.
...Колбага кайгысын салып,
бәхет ясый акыллылар.

...Тиләләр
йөри шаулашып
бер якында, бер еракта.
Сүгәләр алар вакытны
йодрык селкеп,
туктап-туктап.
Вакыт – мәшгуль,
аңлый алмый,
сүгенүләрне тыңлый алмый.
Көчле вакыт гомерләрне
Дахауларга кертеп ялгый.
Карт аларны күреп кайтты,
янып кайтты – исән калды.
Илтә вакыт – түзәр булсаң,
йолдызларга
гомерең илтә.
...Тимер куәт су йөрәген
җиңел генә ярып үтә.
...Яр буенда авыл карты
чәчәк карый тып-тын гына.
Үрелергә кыймый тора
ак шомыртлар толымына.
Бер тармагы ялгыз сыман,
алсын мәллә шуны гына?
Шуны гына алсын микән
кызына һәм оныгына?
Бер-бер киңәш көткән сыман,
күтәрелеп карый күккә...
Әй, бабакай! Киңәшчеләр
Күк астында яши күптән.

III

Күк астында
шомырт үсә,
яхшы теләк
бөреләнә.

Күк астында шыбыр-шыбыр
яңгыр ява
бөреләргә.
...Күк астында шыбыр-шыбыр
яңгыр ява
бөреләргә.
...Күк астында
кош оясы,
оясында –
йомыркасы:
Җиргә охшаш,
түгәрәк тә...
Бер карасаң,
үзгәрәк тә,
Биш карасаң,
ун карасаң,
мең карасаң –
ни диярсең?
. . . .
Күк астында семафорлар:
әле кызыл,
әле яшел.
...Такси чаба,
атлы чаба.
Поезд чаба
максатына.
Киштәләргә
ипи тула.
Банкларга
акча тула.
...Ит сатыла,
сөт сатыла.
Ир сатыла,
ил сатыла.
Төяп-төяп

кеше ялга,
төрмәгә дә
озатыла...
Тимер куәт күрше илнең
күзен ала, йөзен ерта:
бакчаларын, балаларын,
шәһәрләрен
кабып йота.
Туфрак кала.
Яңа язда –
чирәм чыга,
йортлар арта.
Яңа йортта яңа тормыш
кабынып китә –
утлар арта.
...Чаллы балкый,
янгырый БАМ.
...БМО эше гүләп тора.
Төтен чыга сигареттан,
һәр кыйтгага исе тоела.
Төтен чыга сигареттан,
йөзә кушылып сүз һәм төтен.
Милләт хәлен күтәрәләр
хәл кылырдан зуррак итеп.
...Яр буенда авыл карты
чәчәк карый тын-тын гына.
Үрелергә кыймый тора
ак шомыртлар толымына.
Бер тармагы ялгыз сыман,
өзсен мәллә шуны гына?
Шуны гына алсын әйдә,
кызына һәм оныгына...
...Төтен чыга сигареттан,
йөзә кушылып сүз һәм төтен.
Илләр хәлен сөйләшәләр,
мәгълүматлы хәзер һәркем.

IV

Ил башлары сөйләшәләр.
Зур эшләрен дөнья күрә.
Дөнья – карта,
карт – дөньяда,
ул да эшли, ул да күрә,
мин дә күрәм...
...Батыр эшли, куркак эшли.
Кычкыралар
эшкә өндәп:
«Коткарырга!»
«Үтерергә!»
«Катырак бу!»
Тагы өндәү...
...Үбешәләр.
Җир әйләнә.
Сулгып-сулгып
елый кемдер.
Йөзен каплап гасырларга,
ничә гасыр
елый кемдер:
бәлки, ул – үлемсез карчык,
кешелекнең әнкәседер?!
Карт шуларны уйлый әле,
онытып атын, дилбегәсен.
. . . .
Исәнләшеп анын белән
калды казлар гаиләсе.
Чишмә тавышын тыңлап калды
сабын кебек сары бура.
Коймак тәме йөзеп чыкты
яңа авыл урамына.
Көтәләрдер, өйдәләрдер –
карт киләсен сизгәннәрдер.
Кыз якын да...

Кече малай
никтер сирәк яза хәзер.
...Гәзитләрдә төрле хәлләр,
телдә йөри төрле хәбәр.
Җилкән икән, бабай, дуган,
атың – дуганга бәрабәр!
Төшә бабай арбасыннан,
кызы суга чыгып килә.
Койрык болгап көчек килә,
аваз салып оныкк килә:
«Бабай килгән!»
...Әйе, килгән
ун чакрым ара юлдан.
Оныгына бирер өчен
чәчәге дә юк кулында.
Бу хәл аңа бик кыен да,
бик кыен да түгел бугай.
Кызы – исән, авыл – яшел,
бакчаларга чәчәк тулган.
Чү, арбада байлык бар ич,
төенчеге хәтта җылы:
җылы, эре бәрәңгеләр –
куян кучтәнәче булыр.
Һәм күтәрә карт оныгын,
оныгы ла – үскән ничек!
Йортка, Җиргә хуҗа сыман
өрә алтын-сары көчек.

1979

Иртәгә...

I

Нидер кала дөнья тизлегеннән,
Кырга яфрак кебек ягылып,
Канатсыз кош булып
Утырып кала,
Ятып кала
Башсыз яу булып...
Кала соңгы тапкыр үрә баскан,
Ак күбеккә баткан ат булып...
Дусың булып кала кулын болгап,
Кала арттан аткан ят булып.
...Нилләр кала шулай, кемнәр кала?
Көйләр кала микән, илләрме?
Мөмкин түгел җиңел генә бару
Дөнья тизлегенә ияреп.
Бүген алган тизлек бүген ярый, –
Яңа тизлек кирәк иртәгә.
Гел үзгәреп очкан дөнья белән
Әй китәргә ерак! Китәргә!
Бүләгем бар ерак ул көннәргә,
Илтә барам Тукай якларын,
Бәрхет түшле яшел тауларымның
Язмышлары бездә чакларын.
Борынгыдан килгән кырлар монда,
Шәһәрләре – исән килмәгән.
Күпне белгән безнең борынгылар
Нәрсәнедер, димәк, белмәгән...
Читекләре килгән Идел белән,
Кешеләре тузып килгәннәр.
Җайдагы юк атлар йөзеп килгән,
Агып килгән атсыз иярләр.
Күпне белгән безнең борынгылар
Нәрсәнедер, димәк, белмәгән.

...Борынгыдан килгән кырларында
Шәплекләре исән килмәгән.
Җир астында килгән
җиз комганнар,
Алкаларның алтын – затлысы;
Хәрабәләр арасына посып
Поэмасы килгән, эпосы...
Күпне белгән безнең борынгылар
Нәрсәнедер барыбер белмәгән.
Борынгыдан килгән кырларында
Шөһрәтләре исән килмәгән.
Алар янган борынгы йорт белән, –
Тукай ягы – бетен янмаган...
Борынгыдан килгән кырларында
без яшәргә булдык яңадан!
Юкса безгә Рәсәй патшалары
Урын булгән музей түреннән...
Унҗиденче елда
Китеп бардык
Музеенның ишеге төбеннән;
Көлдек шунда карап бер-беребезгә:
– Үзебез дә кызык икәнбез...
– Килеш-килбәтебез музей өчен, –
Тәмам әзерләнеп җиткәнбез...
– Киемебез, хәтта биюебез,
Җырларыбыз – музейныкылар...
– Юк, музейга безгә иртә булыр!
– Йә, сезнеңчә, ничек, сынчылар?
– Ә рәссамнар безнең нәрсә диләр?
– Музейларга рәсем, сын кирәк!
– Музейларга үле корал кирәк!
– Без бит әле тере төслерәк!
– Юк, музейга безгә иртә булыр!
Без яшәргә булдык яңадан...
Гел үзгәреп алга дөнья оча,
Без калмаска булдык аңардан.

Оча дөнья алга гел үзгәреп,
Илтә барам Тукай якларын:
Аэропортлар, юллар,
Байракларның
Язмышлары бездә чакларын.
Иксез-чиксез әрәмәләр илтәм,
Эче тулы шомырт, бал исе:
Шомырт чәчәкләре ап-ак дәрья,
Ак дәрьяда хыял көймәсе.
Йөзә һаман, йөзә сары көймә,
Малай-шалай карый кызыгып.
Аннан йөгерә алар – егетлеккә,
Акбай чаба арттан сузылып...
. . . .
Кызлар җитә монда, җыйнаклана,
Күз алдында бераз суырылып.
. . . .
Монда җылы сөю җиле исә,
Көннәр исә рәхәт җил булып.
Үсә монда каен һәм бозаулар,
Үсә фикер, үлән һәм тайлар...
Башын чайкап, бөгелеп, биеп кенә
Үсә кырда безнең бодайлар.
Ялган юллар, яулар авызына
Без бирмәскә тиеш аларны.
...Явызлык та алдым үзем белән,
Җиңәр өчен явыз җаннарны, –
Күңеле гаҗәп яхшы кешеләр дә
Көтмәгәндә каза күргәннәр.
Серләрем бар әле,
Киңәшем бар
Кабынасы яңа көннәргә...
Ни икәнен беләм юлларның да,
Озын юлда буш кул кем йөрсен?!
...Уенчыклар алдым оныкларга,
Уенчыклар алдым,

Төрлесен...
Сыбызгылар...
Битлек...
Курчак алдым...
Бәлки, күп тә китә алмамын:
Янәшәмдә яхшы дусларым бар,
Юлда калмас кебек алганым.

II

Юл өстендә, кыр өстендә
Сайрый тургай биектә.
Ничек болай сайрый тургай,
Борчак кына кебек лә?!
Сайрый тургай, өзә тургай,
Каян алган шундый көй?
Эче тулы шатлык кына,
Шатлык кына микәнни?!
Җирдә тургай бәхет кенә,
Бәхет кенә күргәнме?
Бәхетле кыяфәтенә
Әллә юри кергәнме?!
Әллә болай кирәкмиме,
Әллә шулай кирәкме?
Күтәрә бит, күтәрә бит,
Күтәрә бит йөрәкне!
. . . .
Көе белән коендыра,
Яңарта бит, юа бит...
Якынайта өметләрне,
Борчуларны буа бит!
. . . .
Кыр өстендә, чор өстендә –
Кыл өстендә бугай ла?!
Җыр ягына көн тартыла,
Гөл тартыла тургайга.

Көй артыннан тал сузыла,
Үлән күккә үрелә.
Таш, үрелеп көйгә таба,
Йортларга әверелә...
Кынысында кылычы бар
Ир тартыла тургайга.
Тартылмаска уйлап торган
Ил тартыла тургайга.
Уйламагыз тартылмый дип,
Җир тартыла тургайга.
Чор өстендә, кыл өстендә,
Ни хикмәте бар аның?
Уйный тургай,
Сайрый тургай –
Безнең белән барадыр?!
Әллә соң ул бер-бер серле,
Җанлы рәсем икәнме?
Киң кырларны ул үзенә
Сихри канат иткәнме?
Әллә үзе киң кырларга
Сихри канат булганмы?
Чор өстендә, кыл өстендә –
Хикмәте бар тургайның?!
Әллә тургай түгелме ул,
Ул очар шигырь микән?
Ник булмасын?
Тургай – шигырь,
Канаты булган икән?!
...Килә-килә,
Тургай көнне
Тотырып ала бугай?!
Сайрый-сайрый китә тургай,
Ядрәгә кала бугай...
Кабат сайрап килә тургай,
Ядрә түгел,
Бу тургай!..

...Дөньяга
Эндәшә шулай,
Яшәргә
Чакыра шулай,
Биеккә
Дәшә шулай.
Кыл өстендә, чор өстендә
Үз урыны тургайның.
Бу чорны канатсыз кичеп
Булмыйдыр ул, мөгаен.
Чор юлында –
Татарстан,
Чор юлында –
Чал Идел...
Канат булса безнең хезмәт,
Безнең сәнгать, безнең тел,
Канатлыдыр – Татарстан,
Һәм канатлыдыр Идел.

III

Бу дөньяда үз ягымның
Чын кыйммәтен беләм мин.
Шагыйранә сөйләп аны
Арттырырга теләмим.
Шаярмыйм мин чынлык белән,
Ялган белән уйнамыйм.
Татарстан, Идел, диеп
Мактанырга уйламыйм.
Идел икән, Идел инде! –
Җанга якын, туган бит.
Бабайларның канлы йөзен
Юган чагы булган бит.
Идел икән, Идел инде! –
Яратыйк та кадерлик.
Әмма моннан зур суларның
Җирдә барын кем белми?!

Тормышка Татарстанмы
Иң кирәкле, иң матур?
Кай шәһәрдән Казан артык,
Кешеләре кемнән зур?
Зур булсалар,
Андый зурлар –
Бездә генәме алар?
Бездә генәме яшь алмаш –
Үсеп килгән алыплар?
Үсеп киләдер алыплар!
Безнең бит Сәйдәш тә бар!
Үсеп киләдер алыплар!
Безнең бит Мулланур бар.
Аксакаллар булган икән,
Алмаш булырга тиеш!
Без ничек язмыйк ди икән,
Кол-Гали язган килеш.
«Безнең халыкның үткәне,
Зур юлы булган», имеш.
Халкы булгач,
Аның инде
юлы булырга тиеш!
«Тарихи истәлекләре,
Сөембикә манарасы,
Мәрҗани мәчете...» имеш.
...Истәлек океан булыр,
Истәлек булыр инеш...
Истәлекләр булыр алар,
Күргән дә бар аларны.
Хөрмәтлик истәлекләрне,
Хөрмәтлик бабайларны.
Һәм узганга салават та,
Шуны да уйлау кирәк:
Чыгышы бөркет икәннең,
Очышы ничегерәк?
Ачышларда-очышларда

Бүген хәбәр өр-яңа!
Суны кысып, металл итә
Сәхнәсендә замана.
Тезләнеп сәҗдә кылсаң да,
Болгарларың ягына.
Ир дигәннең – бүгене ир,
Узганы – малай гына.

IV

Без очышта, без очышта,
Мин моны тоеп барам;
Мин тумыштан дорфарактыр,
Сөйләшәмдер дорфарак –
Тик очышта, без очышта,
Гел шуңа сөенеп барам.
Җәлилләр алган алкышның
Җилләрен сизеп барам...
«Китмибез»не «Төшмибез» дип
Әйтәсеңмени аны?!
Шаяртып, әнә «Шүрәле»
Кытыклады дөньяны...
Сабалардан, Арчалардан
Чәчрәп чыккан егетләр –
Кирәк җиргә барып явар
Җылы яңгыр кебекләр.
Кара күзле кызларыбыз
Ак шәһәрләр өстендә –
«Кама»ларны, КамАЗларны
Тартып-тартып үстерә.
Әлмәтләрдә, Төмәннәрдә,
Томаннарда торбалар –
Татарстан куәтенең
Киңәйгәнен тоялар.
Без очышта, без очышта,
Әй, Җәлил егетләре!
Тизлекне үзгәртәбезме?

Егәрлек бармы әле?
Ярсудыр сезнең күңел дә,
Минем дә ярсу күңел.
Елмаеп сорау бирсәм дә,
Шаярып сорау түгел.
Шаярыр заман түгел бу,
Очмасаң, туктау кирәк –
Инде күккә күтәрелмәс
Самолетлар төслерәк.
Озак уйлар заман түгел,
Очсаң – очарга кирәк –
Шәүләсе дә җирдән куркан
Ракеталар төслерәк.
Күзеңдә күкнең очарга,
Дөньядан гыйбрәт алып.
Очарга янып-янып та,
Очарга – исән калып!
Хәерле юл тели Ватан,
Алда нинди зәңгәрлек!
Халкыңны, оча алмаса,
Ник туган дип җәлләрлек.
Ярсудыр синең күңел дә,
Минем дә ярсу күңел.
Елмаеп сорау бирсәм дә,
Шаярып сорау түгел.
Тизлекне үзгәртәбезме,
Татарстан, бергәнәм?
Улың булып, хуҗаң булып
Киңәшәм синең белән...
Аңлар мине синең кинлек,
Анда бар да минеке:
Төлкеләр дә, куяннар да,
Боланнар да минеке.
Суыңда балык чиртүе,
Камышы да минеке.
Торналарың, бүреләрең

Тавышы да минеке.
Яккан учак, пешкән шулпа,
Аксыл пары – минеке.
...Малайлары, әнкәләре
Һәм кызлары минеке.
Шаулы Казан минеке ул,
Юкәләр дә минеке.
Синеке түгел, дисәләр?
Дисәләр дә, минеке!
Урам саен мәрмәр такта,
Алары да минеке.
Кичләре дә, төннәре дә,
Таңнары да минеке.
Зур тәрәзләр, киң мәйданнар
Һәм гөлләр дә минеке...
Гөл куяр кешесе беткән
Каберләр дә минеке!
Мин аларга шигырь куям,
Куярлык шигырь микән?
Безнең шәплек, яшәү тавышы
Шуннан ишетелер микән?
Мин аларга шигырь куям,
Җыр куегыз, җырчылар!
Кайсыгызда сан бирерлек,
Сан алырлык тавыш бар?
Кайсыгызның дөнья тавышы
Саналырлык тавышы бар?

V

Син башласаң,
Без дә кушыласы –
Әйдә килешеп алыйк, булмаса?!
Чыдарбызмы, әгәр синең җырың
Ил өстенә җәелеп еласа?
Чыдарбызмы? Никтер безнең халык
Әллә нинди җырлар чыгарган;

Зур Җир шары төшеп тирбәлерлек,
Кайгы диңгезедәй җырлар бар.
Чыдарбызмы? Болай чыдам да без,
Ә барыбер күпме еланган?!
Син җырлама инде авыр көйләр,
Мин теләмим хәзер еларга.
Син җырлама бүген авыр көйләр,
Күңелләрне генә йомшата.
Алда әле йомшак күңел белән
Узып булмый торган юл ята.
Юлда һәркем күңеле йомшак түгел,
Алга бара ләкин барысы да.
Күренәләр генә тыныч сыман,
Бөтен кеше җирдә ярсыган.
Алышалар күпләр, бүлешәләр,
Көчлерәге тарта күбрәген –
Бармакларын гына карасаң да,
Тишкәләнә йомшак йөрәгең.
Юлда әле бәхет эзләүчеләр,
Бәхетеннән шашкан кешеләр бар.
...Чишеләсе бәхәсләр бар юлда,
Үтерешкә җиткән эшләр бар.
Без барабыз тыныч тормыш яклап,
Дошман бара җыелып-серләшеп.
Йөкле ана уза киләчәккә,
Һәм танклар уза гөрләшеп...
Юк, җырлама моңлы озын көйләр,
Күңелләрне артык йомшата.
Алда әле йомшак күңел белән
Узып булмый торган юл ята.
Син шуларны җырла, борылышларны,
Дәүләтләрнең убылып беткәнен.
Упкыннардан кеше калыкканын,
Яшәү һаман җиңеп үткәнен.
Үзебезне җырла, гыйшкыбызны,
Чоры өчен без дә Таһирлар.

Эш күбрәктер бугай, вакыты шулай,
Ләкин азмы бездә шатлык бар?!
Мәңге яңа дигән шәп җырлар да
Искерәдер бераз, мөгаен –
Җырладык ла инде андыйларны
Юл читендә оеп, моңаеп...
Ә бүгенгә безгә инде күбрәк
Лазер җыры кирәк, ут җыры!
Кыенлыклар моны сорый бездән,
Тизлек моны сорый, юл сорый.
Исән илтик юлда Кеше йортын,
Шатлык белән тулы йорт ясап.
Тукай ягын илтик, шәһәрләрен
Һәм шөһрәтен илтик исән-сау.
Ерак китик әле дөнья белән,
Чын бәйрәмнәр булыр шуннан соң.
Ул чакларда гөнаһ булмас йомшау,
Һәм җырларсың безгә...
Җырларсың...

VI

Нидер кала дөнья тизлегеннән,
Кабат килер сыман яз булып;
Төркем-төркем кошлар сыман кала,
Канатлары кала язылып:
Кала тыныч кына, кайчан да бер
Адресатка җитәр хат сыман;
Калмас өчен кузгалырга кала,
Кешнәп үрә баскан ат сыман.
Гел үзгәреп дөнья алга оча,
Ярый кырә кызыл таңнарга...
Оча дөнья алга гел үзгәреп,
Без калмаска булдык аңардан.

1975

I. Яратам әллә ничек

Кояшлы язда 4
Нарасый 5
Ялгыш яраттым 6
Уйнабрак уйлану 8
Ә хәзер без акыллылар 10
Сеңелләр 11
Коегыздан су алдык 12
Яратуга хәтле 13
Яратам әллә ничек... 14
Бәхет кирәк бездән соң да 15
Тыныч төн 16
Кызыл чәчәк 17
Елмай әле бер генә 18
Күбәләк аланнары 19
Ялгызлар моңы 20
Үтәли җил 21
Бану әби, туганай... 22
Уздылар 23
Туган үскән якларда 24
Чәчәк тулы бал икән 25
Атланабыз атларга 26
Без җырлаган көйләр 27
Шәт... 28
Онытылып бара иден 29
Хәзер 30
Болай түгел идем дә бит... 31
Гомер язында 31
Йөгереп китсәм... 32
Елаучылар 32
Сорыйлар 33
Үзебезне чыгарганбыз истән дә 33
Өннәрем һәм төшләрем 34
Чарасыз 35
Горур бәхетем 35
Син акыллы 36
Сары көз 36
Гел 37
Быелгы кыш 37
Шигырь генә... 38
Җизле йөгән, җирән атың... 39
Түгәрәк күл генә... 40

Иртә 41
Китәселәр... 42
Нәрсә гаҗәп? 43
Язгы Тукай янында 44
Шигъри сагыш 45
Әйтерсең лә... 46
Сабырлык алам хәзер 47
Яна-яна киткән торналар... 48
Ул еллар... 55
Карап тора... 56
Кара am кебек бу төнне... 56
Ерактагы зәңгәр офыгым бул 58
Өч урын 58
Көн килде 60
Бер танышлык турында 61
Дөнья каршысында 62
Кавказда 62
Иделдә 63
Мин Идел кешесе 64
Мәктәпкә кайткач 65
Кыш түренә ут ягып... 66
Урманымда йөрим 67
Җиде бабай 68
Үлән бүтән, яфрак бүтән 70
Мин күрмәгән ике якташ 71
Эш башы 73
Якташлар яныннан... 74
Еракларда... 76
Минем яшьлек 77
Нәкъ унбиш ел үткәч... 78
Кулым нысысын әле, нысысын 79
Күтәрелде Чүрәкәй 80
Нурсибә әби өйдәдер 81
Яңа ел төне Казанда 82

II. Хәтерләү

Әнкәй, әнкәй... 84
Каеннарны үтеп өскә мендек 85
Кышкы суыкларга кердек исә... 86
Сәбәп 87
Табыш 88
Җаным чаңы 91
Әнкәйне хәтерләү 92
Сагыну 93

Күктә сары ай йөзә 94
Шунда сине күрмим бит һаман. 95
Сорама, Камышлы 97
Хәсән Сарьянга 98
Йөреп чыгыйк әле Казанны 99
Каләмдәшем Рәдиф Гаташны. 100
Илдар Юзеевка 101
Равил Фәйзуллинга 102
Илһам Шакировка 103
Гәрәй Рәхимгә 103
Клара Булатовага 104
Диләрә Тумашевага 104
Вафирә Гыйззәтуллинага 105
Лена Шагыйрьҗанга 105
Син сагышлы шуңа, каләмдәш 106
Безнең күрешүләр күп булмады 107
Мәгъсүм Хуҗин – мәгълүм Хуҗин 108
Ризван Хәмидкә 109
Батуллага 110
Әхмәт Рәшиткә 110
Фарсель Зыятдиновка 111
Альберт Хәсәновка 112
Шәрә чәркә 112
Язучы Гәрәй Рәхимгә 113
Палатадашларга 114
Танышыма 114
Энем Исламнурга 115
Зәңгәр ишек 116
Соңгы мәсьәлә 117
Аяк киемнәре төзәтүче дустыма 118
Туган як кырларына 120
Читтә яшәп калган якташларыма 121
Авылдашка хат 122
Гөл күзләре мөлдерәмә 123
Тумый калган балага 124
Гел шулай гына тоелды 125
Бала эзе 126
Туган як елгасын хәтерләү 127
Тау астында гади су 128
Бакчасарай 129
Синең базар 131
Шат бала... 131
Ике такта – бер басма 132
Безнең Герой 134
Иллә мәгәр. 135

Булма 136
Бу елларда... 137
Сүзләрең гел истә торды 138

III. Җиргә бер сүз

Тормыш чаба 140
Ут кебек дуслар 141
Томаннарга таба илттеләр 142
Ак болытлар үтте 143
Военкоматта 144
Бардыр 145
Сабыйлар көлә 146
Күпме илләр... 147
Күңелемдә менә шундый шатлык бар 148
Кайвакытта 149
Шигырь дәфтәремне актарсагыз... 150
Җинаять 151
Очрашу 152
Җиңүче чәчәк 153
Кешелек белән сөйләшү 154
Бәхетем 155
Кешелек өлгергән чакта... 156
Бозлар китә... 157
Җиргә бер сүз 158
Януларым, көюләрем... 159
Кинәт 159
Сигезенче март уңае белән 160
Бары вакыт-вакыт... 161
Шигырьләрем белән сөйләшү 162
Базарда 163
Ачлык җыры 164

IV. Татар түбәтәе

Карадык ла килеп дөньяга 166
Кай тарафтан, кем нәселе бу җаннар? 168
Русия киңлегендә 170
Татар түбәтәе ник кара төстә яки Ходай язса... . 172
Идарә чылбыры 173
Алдагы сайлаулардан соң 174
Гариза 176
Күпләр соравына бер җавап 178
Чиксезлек һәм көзге чебен турында 179
Ураза елы 180

Табут хәтле алтын! 182
Әй, шаян тормыш... 184
Гаярь татар 186
Узар юлың... 188
Кылыч йөзе буйлап... 190
Нишлибез? 192
Кичер, Аллам! 193
Әгәр берәү әйтсә 194
Үпкәләрмен кебек 195
Алмалык 196

V. Поэмалар

Ике авыл арасы 198
Иртәгә... 207

Литературно-художественное издание

Рустам Мингалим

(Мингалимов Рустем Галиевич)

Кувшин азарта

Стихи

(на татарском языке)

Мөхәррире *Р.Х.Корбанов*
Рәссамы *Ф.З.Зөлкарнәева*
Бизәлеш мөхәррире *Р.Г.Шәмсетдинов*
Техник мөхәррире һәм компьютерда биткә салучы *Н.Н.Мусина*
Корректоры *Г.Г.Гарифуллина*

Нәшриятка 04184 номерлы лицензия
2001 елның 6 мартында бирелгән.

Оригинал-макеттан басарга кул куелды 03.07.2003.
Форматы 70×90 $^{1}/_{32}$. Офсет кәгазе.
«Cotlin Cyr» гарнитурасы. Офсет басма.
Шартлы басма табагы 8,19. Шартлы буяу-оттиск 9,07 + фор.0,15. Нәшер-хисап табагы 9,26 + фор.0,26.
Тиражы 2000 д. Заказ Я-445.

Татарстан китап нәшрияты. 420111. Казан, Бауман ур., 19.
Татарское книжное издательство. 420111. Казань, ул.Баумана, 19.

http://tatkniga.ru
e-mail: tki@tatkniga.ru

Оригинал-макет Jahat™ программалар пакеты ярдәмендә әзерләнде.

«Идел-Пресс» нәшрият-полиграфия комплексы дәүләт унитар предприятиесе. 420066. Казан, Декабристлар ур., 2.